ARH Diss. G-25494

Üldise Ajaloo Kateeder

Prantsuse 1789–1794. a. kodanliku revolutsiooni agraarseadusandlus

Diplomitöö

Inv.-nr. 290.

Harald Saarniit

Tartu, 1951

Sissejuhatus.

Tootlike jõudude pideva arengu tulemusena oli Euroopa jõudnud XVIII sajandil sellisesse ajajärku, kus kõikjal toimus suuremal või vähemal määral kapitalistliku formatsiooni elementide valmimine. Seejuures aga oli olemas põhiliselt erinev arengutase ühelt poolt Kesk- ja Ida-Euroopa ning teiselt poolt Lääne-Euroopa vahel. Lääne-Euroopa seisnes kapitalistliku tootmise kujunemises esirinnas.

Nii oli Madalmail XVI sajandi lõpul ning Inglismaal XVII sajandil juba toimunud kodanlik revolutsioon, mille tulemusena poliitiline võim viidi vastavusse olemasoleva ökonoomikaga, sest 4 Kodanliku revolutsiooni põhiülesanne seisab selles,

et haarata võim ja viia ta vastavusse olemasoleva kodanliku ökonoomikaga, kuna proletaarse revolutsiooni põhiülesanne on selles, et võimuhaaramise järel üles ehitada uus, sotsialistlik ökonoomika"[1] Mainitud revolutsioonidega kindlustati kapitalismile avar ja lai arengutee, sest „Kodanlikul revolutsioonil oli vaid üks ülesanne — ära pühkida, kõrvale heita, purustada kõik endise ühiskonna kammitsad. Täites seda ülesannet, täidab iga kodanlik revolutsioon kõik, mis temalt nõutakse: ta tugevdab kapitalismi kasvamist."[2]

Edasi erilist tähtsust omab XVIII sajandil Inglismaal alanud tööstuslik revolutsioon, millega rajati alus kapitalistlikule masinaidkasutavale suurtööstusele, st. tööstuslikule kapitalismile.

Sürdumine feodaalse ühiskonna majanduslikult baasilt kapitalistliku ühiskonna majanduslikule baasile, põhjustas muudatused ka vastavate maade riiklikus struktuuris. Nii asendati Inglismaal feodaalne-absolutistlik monarhia konstitutsioonilise

---

1) J. V. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 98
2) В. И. Ленин, Сочинения, 27, lk. 67.

monarhiaga, st. kodanliku monarhiaga.

Nii näeme, et Inglismaal ja Madalmail oldi XVIII sajandiks täielikult üle mindud kapitalistlikule formatsioonile.

Samal ajal aga Kesk- ja Ida-Euroopa riikides toimus kapitalistlike elementide areng ja valmimine äärmiselt aeglaselt. Siin takistas kapitalismi arengut neis mais lehtiv feodaal-pärisorjuslik kord.

Ka Prantsusmaa oli XVIII saj. oma põhiolemuselt veel feodaal-absolutistlik riik, kurjuures olles kõige enam Euroopa mandririikidest rase feodalismi rüpes arenevast kapitalismist, ta ületas oma arengutasemelt kõik Kesk- ja Ida-Euroopa maad.

Hoolimata sellest, et üldiselt pärisorjusest vabal talupaegkonnal lasuvatest rasketest feodaalkoormistest tingitud vaesus, ja tsunfti kord, sisetollid jne. takistasid tööstuse arenemist ning siseturu tekkimist, toimus Prantsusmaal kogu XVIII sajandi jooksul kapitalismi arenemine kõigil majandusaladel. Kõige

selgemini ilmestub see manufaktuuri-de võrdlemisi hoogsas kasvus. Marx mårgib: „... XVIII sajandi Prantsusmaa on manufaktuuri eeskuju selle sõna tõelises mõttes"[1]

Alates XVIII sajandi teisest poolest toimus Prantsuse feodaalse ühiskonna rüpes eriti edukalt kapitalismi elementide areng, mille tulemusena teravnes 1787. a. alates äärmiselt feodaal-absolutistliku korra krüs. Kapitalismi elementide valmimine toimus aga rahva valdava enamiku, talupoegkonna äärmise ekspluaturimise tingimustes. Äärmine ekspluaturimise tingis aga omakorda klassivõitluse äärmise teravnemise talupoegade ja nende ekspluaturijate vahel.

Nü näeme, et XVIII sajandi kolmandaks veerandiks lagunev formatsioon Prantsusmaal oli jõudnud täieliku krahhini, sest riigi äärmise finantsilise raskuse ning talupoegade äärmise vaesuse ja teravnenud klassivõitluse tõttu valitsus oli sunnitud

---

1). К. Маркс, Капитал I, стр. 387.

suunduma reformidele, mida objektiivselt tuleb vaadelda kui laguneva formatsiooni päästmise katset, sest reformide kaudu püüti parandada finantsilist raskust, leevendada klassiväidlust ning tõsta töötootlikkust. Kuid kõik need reformikatsed jäid tagajärjetuks, sest kõigi nende vastolude jõunal, mis olid vana laguneva formatsiooni ja selles lagunevas formatsioonis tekkinud uue formatsiooni vahel, tekkis 1787. aastaks revolutsiooniline situatsioon „... kus „alamkihid" ei taha vanaviisi" ning kus „... ülemkihid ei suuda vanaviisi elada".[1]

Kuna feodalismi rüpes areneva kapitalismi tootlikud jõud olid arenenud niivõrd kõrgele, et kehtivad tootmissuhted tärelikult takistasid nende edasist arengut, siis oli revolutsioon paratamatu selleks, et kehtestada uutele tootlikele jõududele vastavad tootmissuhted.

Härmine vastolu uute arenenud tootlike jõudude ja veanade iganenud tootmissuhete vahel olõgi põhjuseks

---

1). V. I. Lenin, Valitud teosed kohes kõites, II k., lk. 507.

miks tekkinud revolutsioonilise situatsiooni baasil tekkis 1789. a. Prantsuse kodanlik revolutsioon. Mute tootlike jõudude baasil oli tekkinud Prantsusmaal XVIII sajandil ka kodanlik ideoloogia, mis sooiustas ja tohutult kergendas revolutsioonis feodalismi kukutamist ning kapitalismi kehtestamist. Seda on väga hästi isoloomustanud sm. Stalin alljärgnevalt: „Baas sünnitab pealischituse, kuid see ei tähenda sugugi, et pealischitus ainult pugeldab baasi, et ta on passiivne, neutraalne, suhtub ükskõikselt oma baasi saatusse, klasside saatusse, korra isoloomusse. Vastupidi, tulnud ilmale, saab ta ülisuureks aktiivseks jõuks, aitab aktiivselt oma baasil kujuneda ja tugevneda, võtab tarvitusele kõik abinõud selleks, et aidata uuel korral lõplikult purustada ja likvidurida vana baas ja vanad klassid.

Teisiti ei saagi olla. Baas sellepärast loobki pealischituse, et see tuniks teda, et see aitaks baasil aktiivselt kujuneda ja tugevneda, et ta aktiivselt võitleks

vana, iganeva baosi ning temale vastava vana pealisehituse likvideerimise eest"[1]

Revolutsioonide tekkimise põhjused on vägi hästi antud Marx'i poolt, kes kirjutas: „Teatud astmel satuvad ühiskonna materiaalsed tootmisjõud oma arenemises vastollu olemasolevate tootmissuhetega, või — mis on ainult selle juriidiline väljendus — omadussuhetega, milles nad seni arenesid. Tootmisjõudude arenemise voormidest muutuvad need suhted tootmisjõudude kõidikuiks. Siis saabub sotsiaalse revolutsiooni ajastu. Koos majandusliku aluse muutumisega toimub pööre aeglasemalt või küremini kogu määratu suures pealisehituses."[2]

1789–1794 a. Prantsuse kodanlik-demokraatliku revolutsiooni agraarseadusandlus pakub hirvi eelkõige seda revolutsiooni kandvate ja tulemusi määravate klassijõudude osetuse seisukohast ning uute kapitalistlike agraarsuhete kehtestamise, vaba kapitalistliku talumajanduse tekkimise seisukohast, mis avas tee kõrgemale

---

1) J. V. Stalin, Marksismist keeleteaduses, lk. 4 jj.
2) К. Маркс, К критике политической экономии, стр. 7.

tööviljakusele põllumajanduses, avades ühtlasi ka tee kapitalistliku suurpõllunduse tekkimisele Prantsusmaa järgnevas arengus.

Kuna Prantsuse kodanlik revolutsioon toimus kapitalismi arengu perioodil, kus tööliskloss oli alles formeerumas, võis revolutsiooni juhiks olla ainult kodanlus. Marksismi-leninismi klassikud on seda korduvalt rõhutanud, nii kirjutas sm. Stalin: „XVIII sajandil oli prantsuse kodanlus Prantsuse revolutsiooni juhiks, kuid mispärast? Sellepärast et prantsuse proletariaat oli nõrk, ta ei esinenud iseseisvalt, ta ei esitanud oma klassinõudmisi, tal ei olnud ei klassiteadvust ega-organisatsiooni, ta sõrkis süs kodanluse sabas ja kodanlus kasutas teda kui relva oma kodanlike usmärkide saavutamisek."[1]

Revolutsiooni kandvate jõudude kohta võib ütelda et revolutsiooni hegemooniks oli kodanlus, kuna aga löögijõuks talupoegkond koos linna plebeiliste massidega. Kodanlus tartles selles revolutsioonis uue majandusliku korra vabaks arenguks feodaalsete kitsenduste kõrvaldamist ja

1). J. V. Stalin, Teosed, 2 köide, lk. 59 jj.

valitsevat seisundit kogu maa majanduse ja poliitika suunamisel. Sellepärast seisis ees võitlus feodaalkorraga ja seda kandva feodaalide parasiitlikuks muutunud klassiga.

Talupojad taotlesid samuti vabanemist valitsevaist ja talumajanduse arengut pidurdavaist feodaalsetest suhetest. Talupoegade püüdeks oli saada vabadeks maaomanikeks ja sel alusel arendada oma majapidamist. Kapitalistlike olusuhete areng külas nõudis seda järjekindlalt, olles selleks kõik tingimused ette valmistanud.

Nii põhitaotlus – feodalismi kukutamine – on nii kodanlusel kui talurahval ühine ja see garanturib nende klassiliidu ja selle püsimise revolutsiooni kestel revolutsioonilise kodanluse juhtimisel.

Talurahva määravat osa kodanlikus revolutsioonis on marksismi-leninismi klassikud korduvalt rõhutanud. Nii kirjutas Engels et „... kõigis kolmes suures kodanlikus revolutsioonis (Engels on mõtelnud just XVI saj. reformatsiooni ja talupoegade sõda

Saksamaal, XVII saj. Inglise revolutsioon ja XVIII saj. Prantsuse kodanlikus revolutsioonis) moodustavad võitlusarmee talupojad...[41]

Mis puutub otseselt töölisklassi, süs vastandina talurahva ja kodanluse ühistele huvidele (lütu määravais küsimusis), on juba sellal töölisklassi ja kodanluse huvid antagonistlikud (Le Chapelier' seadus). Töölisklass on alles kujunemas, kujutades endast väheteadlikku ja organiseerimatut jõudu (tõeline vabrikuproletariaat, kes saab proletaarse revolutsiooni kandjaks, Prantsusmaal sellal puudus), ta rõhuv osa on veel poolproletaarses seisundis, kuid revolutsiooni pöörde momentidel Parüsis on tal väga oluline osa. Väga hästi on seda esile tõstnud Lenin, kes kirjutas: „... just linnaplebsi (kaasaegse proletariaadi) lüt demokraatliku talupoegkonnaga andis ... XVIII saj. Prantsuse revolutsioonile hoo ja jõu...[42]

Nü näeme, et XVIII saj. Prantsuse revolutsi-

---

1) К. Маркс и ф. Энгельс, Сочинения XVI, часть II, стр. 297.

2). В. И., Ленин, Сочинения 17, стр. 373.

ooni, mis oma ülesandeilt ja põhielemuselt oli kodanlik, väime täie äigusega nimetada kodanlik-demokraatlikuks, kuna rahva massid, ta määratu enamik võtsid revolutsioonist aktiivselt osa, iseseisvalt omade nõudmistega, jättes pitseri revolutsiooni käigule. Väikekodanlus saabki küll lühikeseks ajaks rahvamasside diktatuuri teostajaks, kuid omamata selget poliitilist platvoormi ja kõikudes kodanluse (väikeomanikuna) ja revolutsiooni vasakpoolsete elementide vahel (oma väikeomanike eksproprieerimise kartuse tõttu suurkodanluse poolt) ei suuda ta, ega pole selleks tal majanduslikku alust, järjekindlat poliitikat teostada.

Ja lõpuks on agraarsuhetel Prantsuse kodanlikus revolutsioonis, nagu teisteski, äärmiselt suur tähtsus sellepärast, et feodaalkorra alus rajaneb agraarsuhetele, feodaalsele maaomandile, et kogu ta alusmüür on külas. Võtke talt see majanduslik alus ja feodaalkord lakkab olemast. Selles seisab agraarküsimuse ajalooline mõte Prantsuse kodanlikus revo-

lutsiooni, eriti kui arvestame, et talupojad olid sellal 9/10 Prantsusmaa rahvastikust, siis tähendas see seda, et keda toetas talupoegkond selles revolutsioonis, sellel olid kõik uldused võita.

Nii on selge, et agraarküsimus oli Prantsuse revolutsiooni üheks põhiküsimuseks. Lõpuks tuleb märkida, et oleks väär väita, nagu oleks talupoegkond ainult toetaja või juhitava osas olnud täielikult kogu revolutsiooni kestel, vaid tal olid oma kindlad, iseseisvad taotlused ja need ei ühtinud real juhtudel kodanluse taotlustega ning jakobiinide diktatuuri ajal suutis talupoegkond paljugi oma taotlusist teostada.

Kuna senini pole trükist ilmunud marksistlikku käsitlust sputsiaalse ja pikema teosena Prantsuse revolutsiooniselsetest agraarsuhetest ja revolutsiooni agraarseadusandlusest[1], siis kujutab

1) On ilmunud ainult ajakirjades mõned lühikesed artiklid (Dembaux jt) ning lühikesed käsitlused Prantsuse revolutsiooni käsitavais teostes.

antud töö endast spetsiaalset kahtet, anda marksistlik käsitlus Prantsuse kodanliku revolutsiooni agraarseadusandlusest.

Muidugi ei pretendeeri antud töö küsimuse lõplikku lahendamist, sest küllalt ki palju küsimusi, millestele töö käigus tähelepanu juhitakse, jäävad autori väheste kogemuste, vähese allikmaterjali ja antud töö koostamisele jäänud vähese aja tõttu lõplikult lahendamata.

Ülevaade Prantsusmaa põllumajandusest XVIII sajandil.

Kuna esiteks on täiesti võimatu ja mõeldamatu käsitada agraarseadusandlust ilma lähtepunktideta, s.o. lahus revolutsiooniaelseist agraaroludest, siis ongi antud tööraamesse sisse toodud eri käsitlus Prantsusmaa ennerevolutsiooniaegseist agraaroludest.

Teiseks, ilma selge ja ümmarguse ülevaateta sellest, millisel määral feodalismi rüpes olid arenenud uldused kapitalistlikuks põllumajanduseks ja kuivõrd talupoegkond oli koormatud feodaalsete koormistega, mis takistasid kapitalistlike suhete arenemist põllumajanduses, ei saa meile selgeks revolutsioonilise agraarseadusandluse olemus ja selle seadusandluse vajalik tähtsus inimühis-

konna arengus.

Enne kui asuda käsitlema feodaalse ühiskonna valitseva klassi, st. aadli ja vaimulikkonna ning ekspluateeritava klassi - talupoegkonna suhteid ja vahekordi, on otstarbekas anda ülevaade revolutsiooniselsest põllumajandusest, st. sellest alusest, millele ülalmainitud suhted rajanesid.

Lühidalt majanduslik baas, millele rajanesid talupoegkonna ja valitseva klassivahelised suhted, koosnes kahe majandusliku süstemi, s.o. feodaalse ja kapitalistlku elementidest, milliste kulges terav võitlus.

a). Agraarsuhete põhijooned Prantsusmaal XVIII sajandil.

Prantsusmaa revolutsiooniselseto agraarsuhete iseloomustamisel tuleb

lähtuda maal üldiselt kahtlemata printsiibist — „ei ole maad ilma seigneurita" (nulle terre sans seigneur). Nimetatud printsiip tähendas vaba maaomandi ainuõiguse kuulumist ainult valitsevale klassile, just talupoegade-omanike puhul saame rääkida ainult neile kuuluvast mittevabast, sõltuvuses olevast maaomandist.

Tuleb märkida, et kuigi revolutsioonieelsel Prantsusmaal üldreeglina talupoegadele kuulus maa oma olemuselt jõlnud vaba, vaid feodaalne maa, esines siiski äärmiselt **väheses määras Lõuna-Prantsusmaal**[1] ka talupoegade vaba, allodiaalset maaomandit.[2] **Vaba**, allodiaalse maa olemus seisnes selles, et sel ei olnud feodaalset sõltuvuses, kuna ta oli omaniku eraomandiks. Vaba maa põhjendades kahtis printsiip: „ei ole seigneurit ilma tiitlita" (nulle seigneur sans titre).

Vaid asume printsiibi „ei ole maad ilma seigneurita" olemuse analüüsimisele

---

1) Revolutsioon, lk. 2
2) Bloch, lk. 196.

Kõrgepealt tuleb sün ära märkida kaht tähtsat asjaolu.

Esiteks, on teada, et Prantsusmaa talupojad ostsid end pärisorjusest enamuses vabaks juba XIV ja XV sajandil, säilitades sünjuures ühtlasi õiguse oma talu pärandamisele ja müümisele. Nü näeme, et Prantsusmaal ei kaasnenud talupoegade isiklikule vabastamisele nende maatustumist nagu mõnel teisel maal, mis muidugi oli tingitud mainitud maade erinevaist majanduslikeist arengutingimustest.

Teiseks, riigikorra absolutistlikuks muutmisel hävitati senjööride polütiline iseseisvus, kusjuures aga säilitati neile kõige olulisem - pärusmõisa jurisdiktsioon koos kasulikke senjöraalsete õigustega.

Oma olemuselt tähendas see seda, et talupoegadele kuuluv maa tuunistati sõltuvaks senjööridest, mille tõttu senjöör säilitas talupoegadele kuuluvale maale senjöraalsed õigused, mis seisnesid peamiselt hiunuse (cense), s.t. kümnise ja va teiste koormiste tasumises

senjöörile. Talupaegade maaomandit nimetati censive, st. hinnusemaa ning nende omanikke censitaire'ideks, st. hinnusetalupaegadeks. Talupojal oli õigus censive'i müüa ja päärandada, kuid senjöör sai senjöraalsete õiguste alusel selliselt omandivahetuselt maksu (lods et ventes).

Nii näeme, et hoolimata feodaal-absolutistliku riigi poolt teostatud küllaltki tugevest senjööride õiguste kärpimisest, eriti administratiivse ja kohtuvõimu alal, oli põhijoontes süski säilunud senjööria keskaegne olemus. Senjööridel oli „õigus monopolidele, õigus müümise või vahetamise teel ühe käest teise kätte mineva maa maksustamiseks, õigus määrata makse, õigus nõuda erakorralist teotööd (poolrükliku iseloomuga) jne. – kõik see, kord nõrgemades oma avaldumises, kord vuesti kasvades ja tugevnedes, püsis Prantsusmaal kuni XVIII saj. lõpuni."[1]

Tuleb veel märkida, et küllaltki suurel osal maast olid veel olemas feodaalse hierarhilise süsteemi jäänused –

1) Lutšitski II, lk. 257.

nõrgemad senjöörid olid seal sõltuvuses suurematest ja tugevamatest, st. üks senjöör oli teise vasalliks. Hemsenjöörile kuuluv maa sellises süstemis-lään e. feood oli seotud kohustuste ja maksudega kõrgema senjööri kasuks.

Vene kodanlik ajaloolane, tuntud Prantsuse agraarolude uurija Lutšitski[1] näitab, et „Senjööria ja maavaldus on kaks erinevat instituuti, mis ei kata teineteist"[2], sest senjööridele kuuluva senjööria territooriumi ja tema tegelikus valduses oleva maa vahel on suur erinevus. Selle selgituseks sobib väga hästi Lutšitski poolt antud St. Pierre de Sens'i abtkonna kirjeldus.[3] St. Pierre de Sens'i abtkond kujutas endast territoriaalselt suurt senjööriat, kuid ainult 1/10 senjööria territooriumist oli kloostri enda valduses,

---

1) Lutšitski oli oma poliitilistelt vaateilt XIX saj. 80-90ndail aastail liberaalne narodnik, hiljem aga kadett. Tema tööde peamine väärtus praegu marksistlik-leninliku ajalooteaduse seisukohalt seisab väärtusliku arhiivmaterjali kogumises ning võrdlemisi hea juriidilise aluse andmises XVIII sajandi agraarsuhetest.

2). Lutšitski II, lk. 259.

3) samas I, lk. 19.

st. tegelikus kasutuses. Ülejäänud 9/10 senjööria territooriumist oli aga talupoegade, aadlike ja kodanlaste valduses. Kõik need senjöörist sõltuvad isikud olid senjöörile annud vande, tuntud foy et hommage'i ja kandsid tema kasuks ja heaks mitmesuguse iseloomuga koormisi.

Tuleb märkida, et rohkesti esines juhtumeid, kus senjööridest feodaalses sõltuvuses oleval territooriumil polnud senjööri enda otseses valduses üldse maad, vaid mainitud territooriumil oli tal ainult loss, sageli poollagunenud, kus elas senjööri senjöraalsete maksude koguja.

Ei olnud kaugeltki erandiks ka sellised juhtumid, kus senjööril teatud pürkonnas ei olnud ei maad ega lossi, vaid ta kogus sealt ainult makse senjöraalse õiguse (droits seigneuriaux) alusel. Sellistel juhtudel oli tegemist asjaoluga, kus senjööri esivanemad või senjöör ise oli antud pürkonnas senjöraalseid õigusi mitteomavatele isikutele kõik maad ära müünud, kusjuures maaostjad kohustusid

maksma teatud makse ja täitma teatud kohustusi senjööri kasuks.

Nii toob Lutšitski printside Monaco ja Conty ning mitmete teiste kohta andmeid, et nad olid ühe või teise kihelkonna senjööriks, mitte omades seal üldse maad, vaid ainult õiguse senjöraalsete maksude kogumiseks[1]

Muidugi võis senjööriks olla ainult ilmalik või vaimulik feodaal, kuid see ei tähendanud sugugi seda, et iga aadlik võis senjööriks olla. Esineski küllaltki juhtumeid, kus aadlikud, omades maad, olid senjöraalses sõltuvuses senjööridest.

Nägime, et senjöörile kuuluv senjöörie territoorium koosnes kahest osast: 1) senjöörile otseselt kuuluvast osast, st. senjööri tegelikust maaomandist, mis kandis nimetust reserve e. domaine proche ja 2) osast, mis oli teiste, peamiselt talupoegade omandiks, kuid seejuures printsiibi „ei ole maad ilma senjöörite" alusel senjöörist sõltuvuses. Viimatimainitud maa omamise eest tuli senjöörile

1) Lutšitski II, lk. 259.

tasuda väga mitmesugusel kujul, kus-juures sellised koormised langesid peale talumaade ka senjööria pürkonnas asuvaile aadlimaile, mida nimetati feoodideks. Seda osa senjööriast nimetati directe seigneuriale ning ta oli harilikult esimesest osast suurem.

Prantsusmaa revolutsiooniselseid agraarvahekordi maaomandi suhtes on väga hästi iseloomustanud akadeemik Tarle, kes kirjutades, et „... igasugune omand (maa) omas endal kahte isandat: 1) omanikku ja 2) ülemhärrat - senjööri"[1]

Ajaloolaste arvamused valitseva klassi otsese maavalduse suuruse kohta revolutsiooniselsel Prantsusmaal on võrdlemisi erinevad.

Walters annab selle kohta kahe grupi ajaloolaste seisukohad. Üks suund peamine esindaja Paul Boiteau - arvab, et 2/3 kuni 3/4 või isegi kuni 19/20 kogu Prantsusmaa territooriumist kuulus kuningale ja 400000 le üksikisikule. See suund ilmselt suurendas valitseva klassi otseses valduses olevat maa

1). Tarle, lk. 6.

omandit. Teine suund ensttes Tocquevilléga väidab, et revolutsiooni eel 1/2 kuni 2/3 kaasaegsest talupoegkonnast olid maaomanikud, kusjuures neile kuulus 1/2 Prantsusmaa territooriumist[1]. Kõige täpsemaks tuleb lugeda aga seisukohta, mille järgi priviligeeritud seisuste otseses valduses oli 80% kogu kuningriigi heinamaist ja metsadest, künnimaast aga ainult umbes 17%[2].

Kuna revolutsiooniaelne periood Prantsusmaal oli ajajärguks, kus feodalismi rüpes arenes ja valmis kapitalism, siis on täiesti loomulik, et maaomanikeks oli ka juba uus, arenev, kapitalistliku formatsiooni klass-kodanlus, kes omandes maad ostu tul laostunud aadlikelt. Kodanlust maaomanikuna näitavadki kõik kasutatud autorid, kuid kahjuks ükski neist ei näita kodanluse erikaalu Prantsuse põllumajanduses, st. protsenduaalselt kodanlusele kuuluvat maaomandit. Nagu väidab Dembaul,

---

1) Вольтерс, lk. 5.
2) Revolutsioon, lk. 2.

valdas kodanlus XVIII sajandil juba tähelepanuväärset osa maast[1]. Hinult Wolters annab mõne üksiku kihelkonna ja kogukonna kohta kodanluse maavalduse morgenites[2]. Kodanluse osa revolutsiooniaelse Prantsusmaa põllumajanduses on üheks hämaramaks kohaks Prantsuse XVIII saj. agraarsuhete ajaloos, mis vajaks ajalooloaste poolt senisest palju põhjalikumat valgustamist. Mõningaid hüpoteetilise iseloomuga andmeid kodanluse erikaalu kohta Prantsusmaa põllumajanduses enne revolutsiooni, saab Lutšitskile toetudes süski anda, sest Lutšitski annab arhiivmaterjali põhjal %-des teatud pürkondade kohta andmeid priviligeeritud seisuste ja talupoegkonna maavalduse kohta. Vältes antud andmed kokku ei saa meie ühelgi juhul antud pürkonna kohta 100-%ti. Võib päris kindlasti arvata, et 100%-st puudujääv maavalduste % kuulus kodanlusele. Selle kohta ülevaate annab alljärgnev tabel.

---

1). Dembaux, lk. 118.
2). Вольтерс, lk. 22 jj.

	Aadli maavaldus % ö.k.	Deimulikkonna maavaldus %	Privilegeeritud ostuste maavaldus kokku	Talupreekonna maavaldus.	Teodaalsed klassid kokku	Kodanluse maavaldus.
1. Artois	29,0	22,0	51,0	33,0	84,0	16,0
2. Piccardie	33,4	14,6	48,0	36,7	84,7	15,3
3. Burgundia	35,1	11,6	46,7	33,1	79,8	20,2
4. Limoisin	15,3	2,4	17,7	59,2	76,9	23,1
5. Auvergne	11,0	2,1	13,1	50,0	63,0	37,0
6. Quercy	15,5	2,0	17,5	54,0	71,5	28,5
7. Dauphine	12,0	2,0	14,0	40,8	54,8	45,2
8. Landes	22,3	1,0	23,3	52,0	75,3	24,7
9. Toulousian	28,7	4,0	32,7	35,0	67,7	32,3
10. Roussillon	32,0	10,4	42,4	40,0	82,4	17,6
11. Bearne	20,0	1,1	21,1	60,0	81,1	18,9

Antud tabelist näeme, et kodanluse maavaldus kõikus 15,3%-st kuni 45,2%-ni. Tabelis antud 11 pürkonna põhjal võime hüpoteetiliselt väita, et kodanlusele kuulus ülerüügiliselt umbes 25% maavaldusest.

Preisis ja üldse Ida-Euroopas valitsevate suurmõisate ning Inglismaal ja Staalias valitsevate kapitalistlike suurmajandite taustal võib Prantsusmaa priviligeeritud

seisuste majapidamisi üldiselt nimetada väike mõisadeks. Suurmaavaldusi leidus Põhja- ja Kesk-Prantsusmaal, kusjuures kihelkondade kohta tulev keskmine majapidamise suurus oli Kesk-Prantsusmaal suurem kui Põhja-Prantsusmaal, seega Kesk-Prantsusmaal olid kõige suuremad maavaldused. Lõuna-Prantsusmaal suurmaavaldused peaaegu puudusid, sest sün oli keskmiseks maavalduse suuruseks ainult 150-300 arpent'i.[1] Kuid kõigi nende suurmaaomandite iseloomulikuks jooneks oli, et nad asusid hajali mitmes üksikus kihelkonnas, olles seega üheks takistuseks suurpõllunduse rajamisele ja selle arengule.

Näiteks Põhja-Prantsusmaal Piccardie's (Vimeux ja Amiens ringkondades) olid suuremateks maavaldajateks krahv Gomez ja markii Valenglar, kellele kummalegi kuulus otsese omandina üle 1000 ha maad (Gomez'ile 2316 journaux'd, Valenglar'le 2032 journaux'd). Kuid kummalgi juhul ei moodustanud see maaomand kompaktset tervikut, ühte suurmajapidamist, vaid oli killustatud väiksteks osadeks,

1) Lutšitski, lk. 22 jj.

osades esimesel 14 kihelkonnas, teisel aga 10 kihelkonnas laiali, seega keskmiselt kihelkonnas vaid 75–100 ha!

Tuleb märkida, et aadlike ja vaimulike kõrval esines suurmaaomanikena ka kodanlus, kellede suurmaapidamised olid samuti killustatud, asudes hajali mitmes eri kohas. Kodanluse suurmaavaldused olid koondunud peamiselt Kesk- (Limousin, Berry) ja Lõuna-Prantsusmaale (Languedoc, Guienne-- eriti aga linnade Bulon'i ja Bordeaux'i lähedale[2].

Sünkohal tuleb märkida, et Lutšitski on alahinnanud kodanluse osa põllumajanduses, väites ebaõigesti, et kaubandus- ja tööstuskodanluse kapitali sissetungist põllumajandusse ei saanud õieti üldse juttu olla, sest need olevat puudunud suurmaaomanike hulgas[3].

Samuti on vale Lutšitski seisukoht, et kodanluse hulgas olid suurmaavaldajaiks ainult riigiametnikud, nagu maksuametnikud, intendandid jne., st. isikud, keda võiks nimetada administratiivseks kodanluseks. Lutšitski ebaõigesti

---

1) Lutšitskij, lk. 22 jj.
2) samas, lk. 25.
3) samas, lk. 24.

vaated olid tingitud tema narodniklikeist vaateist.

Tuleb märkida, et oli olemas ka tendents valduste ühendamiseks üheks tervikuks senjööride poolt, nimelt maa ostu, vahetuse või mõnikord ka lihtsalt talupoegade äraajamise teel, mis levis eriti aga XVIII saj. 2. poolel seoses kapitalistlike elementide selgema esilekerkimisega. Seda tunnistab vastutahtmist isegi Lutšitski. Kuid selle nähtuse levikuks Prantsusmaal ei olnud sellist alust nagu Inglismaal.

Muidugi sellises olukorras maaharimine ei saanud olla kuigi tasuv. Vähese tasuvuse tõttu ainult väga väike % aadlikest ja kodanlastest kesk- ja suurmaaomanikke (Põhja-Prantsusmaal 3,0%)[1] tegeles nende majandite iseseisva majandamisega, kuna harilikult anti oma majandid väikeste tükkidena maatuile ja vähese maaga talupoegadele rendile. Nii näiteks, 112 aadlikust-maaomanikust, kes valdasid Limoisin'is ligi 4000 arpenti, ainult 13 harisid põldu domestiques abil ...[2].

---

1) Lutšitski I, lk. 25

2) samas

Sega olid nii oma otsese maaomandi kui ka aadli, kodanluse ning kirikumaade peamisteks majandajateks talupojad, kellede majapidamised olid enamuses väikesed. Nii näiteks Kirde-Prantsusmaal oli rajoone, kus 75% talupoegadest kasutasid 1ha-st väiksemaid maatükke.[1] Talupojad oma väikemajandeis, mis olid koormatud senjöraalsete kohustuste, rüklike maksude ning rentidega, ei võinud resursside puudusel väetada pölde minimaalsemaltki ega teostada mingeid maaparandustöid. Samuti puudusid talupoegadel materjaalsed võimalused uute tootmisvahendite tarvitusele võtmiseks. Rasked maksud ning väikemajandite domineerimine tingisid põllumajanduse mahajäävuse.

Üldiselt võibki Prantsuse põllumajandust XVIII sajandil iseloomustada kui mahajäänud tootmistehnikaga ning agrikultuuriga väiketalupoeglikku põllumajandust. Turgot jõrgi haares väikemajandus 4/7 kuningriigist. Väikemajanduse domineerimist on rõhutanud ka teised autorid, kusjuures Dembaux

1) Revolutsioon, lt. 3

iseloomustab revolutsioonieelset Prantsusmaad kui klassikalist talupoegade väikemajandite maad[1]. Kõige selle peapõhjuseks oli tolleaegne ühiskondlik kord. Pootmistehnika ning agraarkultuuri mahajäävust iseloomustavad kujukalt sagedased viljaikaldused, äärmiselt aeglane soode kultuurmaaks muutmine (sood moodustasid küllaltki suure osa üldpindalast), põllumaa harimata jäämine jne. Sõõtijäänud põllumaade suurt ulatust näitab ilmekalt 1766.a. valitsuse poolt väljastatud edikt, mis lubas igal ühel 40.a. sõõtis seisnud maad üles harida, vabastades seejuures harijad 15aastaks taille'st, kümnisest jt. maksudest[2].

Individuaalses kasutuses olevate maade kõrval esinesid veel kogukonnamaad, mida kasutati kogukondade poolt ühiselt. Prantsuse juristid eristavad keht kategooriat kogukondlikke varandusi:

1). domaine publique – oma olemusalt üldõigusliku iseloomuga omand. Siia kategooriasse kuuluvad teed, sillad, ühiskondlikud väljakud, ühiskondlikud ehitused jne.

---

1) Dembaux, lk. 116.
2) Tjoy [illegible], lk. 16.

2/. domaine privé - selline kogukonna omand, millist kogukond kõsutab analoogilistel alustel eraisiku varandusega. See kategooria koosneb kogukondade varandusest (biens patrimoniaux e. biens des communes) ja kogukonnamaadest (biens communaux). Kogukonna varanduste hulka kuuluvad kogukonna veskid, tehased jne., milliseid ekspluatarib kogukond tervikuna juriidilise isikuna. Kogukonnamaade hulka kuuluvad heinamaad, metsad, kõnnumaad, võsastikud, sood jne., mida kogukond kasutas ühiselt. Arvatakse, et revolutsiooni eel kogukondade valdused haarasid 1/8 e. 12,5% kogu Prantsusmaa territooriumist,[1] kusjuures nende jagunemine üksikute kogukondade vahel protsenduaalselt oli väga erinev. Esines ka kogukondi, kus kogukonnamaid üldse ei olnud.

Kogukonnamaade ühiskasutamisega olid seotud ka alljärgnevad kogukondlaste õigused: 1/. pärast viljakoristamist ühine karjatamisõigus kõigi kogukondlaste põldudel (droit de vaine pature).

2/. karjatee õigus läbi naaber kogukondade

1/. Позняков, lk. 9.

valduse.

3/. õigus pärast lõikust põldudelt viljapärd ja õlgi korjata. Viimane õigus oli eriti tähtis külakehvistu seisukohalt, sest ta aitas teatud määral leevendada nende äärmiselt rasket majanduslikku elukorda.

Mainitud õigused, olles oma olemuselt küll kõikjal sarnased, olid oma rakendamise ulatuselt ja rakendamismetodeilt eri pürkondades võrdlemisi erinevad. Nii näis tavaliselt iga kogukonna liige karjatada kogukonna ühiskarjamaadel ainult niipalju loomi, kuipalju ta suutis talvel toita oma isiklike heinte ja õlgedega. Kuid Bretagnis sõltus ühiskarjamaadele saadetavate loomade arv kogukondlase individuaalses kasutuses oleva künni- ja heinamaa suurusest.

Alates XVI sajandist hakkasid senjöörid anastama talupoegadele kuuluvat kogukonnamaid, milline protsess intensiivistus seoses kapitalistlike elementide pideva arengu tõttu, saavutades eriti suure intensiivsuse revolutsioonieelseil aastail. 1669.a. ordonantsi alusel kuulus senjööridele õigus anastada endile 1/3 kogu-

konnamaid. Senjööride poolt teostavate anastamiste takistamiseks ning anastatud kogukonnamaade tagasisaamiseks võitles bogu talupoegkond aktüoselt senjööridega.

Seoses kapitalismi tekkimise ja arenemisega põllumajanduses hakkas talupoegkonnast esilekerkinud jõukas talupoegkond, st. tulevase kapitalistliku ühiskonna külakulaklus taotlema kogukondlastele kuuluvate karjatamis, karjatee jne. õiguste kaotamist. Ka senjöörid olid nende õiguste kaotamisest huvitatud.

Mainitud õiguste kaotamise eest peetava võitluse küllalt suurt intensüosust näitas asjaolu, et valitsus andis terve rea edikte üksikute pürkondade kohta, lubades seal tarastamisi. Nü kergendas 1770 a. edikt püristamist ja lakktalude eraldamist Burgundias.[1]

Muidugi tuleb märkida et juba enne revolutsiooni taotles jõukas talupoegkond kogukonnamaade eraomandiks muutmist jagamise teel proportsionaalselt omandile.

Külakehvistu loomulikult võitles külakulakluse taotluste vastu, sest tähendas

1). Позняков, ск. 7.

ju korjatamise -ja õlgede ning viljapeade korjamisõiguse kaotamine ning kogukonnamaade jaganine talupidajate peamise majandusliku baasi -loomapidamise võimaluse leostamist ja kaotamist.

Kogukonnamaade küsimus oligi peamine lahkhelide allikas talupoegade endi hulgas.

Nii näeme, et revolutsioonieelsel ajajärgul käis kogukonnamaade pärast kahekordne võitlus: 1. võitlus asustatud kogukonnamaade pärast senjööride ja kogu talupoegkonna vahel ning 2. võitlus diferentseerunud talupoegkonna üksikute kihtide vahel.

6. Kapitalistlike elementide areng põllumajanduses XVIII sajandil.

Hoolimata sellest, et feodaal-absolutistlik kord takistas kapitalismi arengut, arenesid siiski kapitalistlikud elemendid Peetruse põllu-

majanduses kogu XVIII saj. vältel.

Kapitalistlike elementide arengu küsimuse käsitlemisel on vajalik lähtuda seltsimees Stalini **poolt** antud põhimõttest, et Kodanlik revolutsioon algab tavaliselt siis, kui on olemas kapitalistliku **formatsiooni** enam-vähem valminud vormid, mis on kasvanud ja valminud **feodaal**se ühiskonna rüpes juba enne avalikku revolutsiooni..."[1].

Seoses võõrlemisi eduka manufaktuuride arenguga suurenes tööstusliku rahvastiku arv. Loomulikult suurenes tööstusliku rahvastiku arvu kasvu tõttu nõudmine põllumajandussaaduste järgi, mille tõttu toiduainete hinnad XVIII saj. 30-ndaist aastaist kuni revolutsioonini pidevalt tõusid. **Nõudmiste** suurenemine põllumajandussaaduste järgi, mida omakorda suurendas välisturu nõue (peamiselt tööstusmaako muutuva Inglismaa nõuded), ajendas Prantsuse maaomanikke oma **majandeid** laiendama ning neid turu jaoks toodangu ümber korraldama. Majandite laiendamine turu jaoks tootmise eesmärgil intensiivistub eriti

---

1) J. V. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 97-jj.

XVIII saj. teisel poolel, mille tõttu tunduvalt suurenes külvipind 1760–1770-ndail aastail.[1]

Nii näeme, et kapitalistlike elementide areng avaldub põllumajanduse turuga seostumuses. Seoses kaubalis-raheliste suhete arenguga suurenes ja laienes kapitalistliku rendi, st. raharendi osatähtsus, mille kohta Marx kirjutas, et „... naturaalrendi muutumisega raharendiks, mille ainult ilmtingimata ei kaasu, vaid isegi elneb varanduseta ja palgatöösse astuvate sulaste klassi moodustamine."[2]

Et põllumajanduses oli tekkinud turu jaoks tootmine, siis loomulikult sagenes kapitalismi ajastule omane maade üleminek ühe käest teise kätte, olgu siis ostu, rendi või mõnel muul tul. Turu jaoks tootmise baasil arenes ka kapitalistliku formatsiooni üks põhijooni – maade kontsentratsioon – kapitalismi arengust tingitud talupaegkonna klassilise diferentsuerumise tõttu esile kerkinud külakulakluse kätte, kelle esindajad majandasid korraga mitut farmi. Maade kontsentratsioon tõsmus

1. Potjomkin ja Melek, lk. 3
2. Kapital III, lk. 812.

väikemajandite laostumise arvel. Maade kontsentreerumise küsimuse valgustamisel tuleb eriti hinnata Prantsuse kodanlikku ajaloolast Lefebvre'i, kes oma töös[1] faktilise materjali põhjal näitas maade kontsentratsiooni mitmes Prantsusmaa pürkonnas, ühtlasi ära näidates, et eriti intensüvseks muutus su protsess, alates Abordaist aastaist[2]. Kuid sünjuures tuleb hukka mõista Vene kodanliku ajaloolase Lutšitski seisukoht, kes eitas maaomandi kontsentratsiooni.

Olles kohandanud oma majandid turu jaoks tootmisele, olid maaomanikud elavalt huvitatud sellest, et tõsta oma majandite viljakust ja sellega ühtlasi tulukust. See on põhjuseks, miks eesrindlikemate mõisnikkude, kes pooldasid ülemineku kapitalistlikule suurpöllundusele, ja kodanlastest maaomanike hulges tekkis XVIII sajandi teisel poolel elav huvi Inglise kapitalistliku põllumajanduse ja agrotehnilise kirjanduse vastu. Järgides Inglismaa

---

1). Lefebvre oma töös „Agraarküsimus terrori ajal" (Аграрный вопрос в эпоху террора).

2). Lefebvre, lk. 74 jj-d.

Neskuju, propaguriti XVIII saj. teisel poolel prantsuse agronoomilises kirjanduses suurmajapidamiste rajamist farmide näol, seni kehtiva kolmepöllu süsteemi (kohati oli säilinud isegi kahepöllu süsteem) asendamist mitmevälja, st. viljavaheldussüsteemiga, samuti propaguriti hein- ja söödakultuuride kasvatamist, korduskünni ning suumnepuhtimise tähtsust jne. Muidugi kandis elav agronoomilise kirjanduse levitamine ka vilja ja paljudes kohtades hakatigi, kasutama heinkultuure, mindi üle viljavaheldussüsteemile ning laiendati kartulikasvatust. Asutati uusi, kapitalistlikne, turu jaoks tootvaid farme ning laiendati ja arendati edasi olemasolevaid, peamiselt just Piccardie's, Artois's, Laonnois's jm. Samuti hakati suurmajandite loomise asurärgil koondama hajaliasuvaid maid, eriti just kirde-Prantsusmaal[1].

Uuest agrotehnika rakendamisest tingitud põldude viljakuse tõusu näitel asjaolu, et kirde-Prantsusmaal kohati kujunes saak paremaks kui Inglismaal[2]. Suurenes kodanluse kapitalide osatähtsus põllumajan-

1) Revolutsioon, lk. 4.
2) Potjomkin ja Molok, lk. 4.

duses. Siin on täiesti õige Wolters'i poolt avaldatud seisukoht, et pärast John Law suurepärase operatsiooni (mille eesmärgiks oli tõsta Prantsuse tööstust ja kaubandust) läbikukkumist hakkas kodanluse kapital eriti intensiivselt voolama põllumajanduslikesse ettevõtteisse.[1]

Kapitalistlike elementide arengut näitab ilmekalt ka nn. feodaalne reaktsioon, mis on sisuliselt vana feodaalkorra sügav krüs ning kapitalistlike elementide selgem esilekerkimine. Kapitalistlikkude vahekordade arenemise tõttu kujunes ka kapitalistlik elulaad, mille tõttu tõusid tarbimine ja elamiskulud. Enamikul priviligeeritud seisustest maaomanikest, kes kramplikult püüdsid oma majapidamisi edasi majandada feodaalse majandussüsteemi alusel, tekkis sissetulekute puudus, millest püüti üle saada talupoegade ekspluateerimise tõstmise teel. Sissetulekute tõstmine toimuski talupoegade ekspluateerimise suurendamise teel. Tõsteti renti, nõuti kormilt sisse vanad, juba ammu unarusse jäänud kohustused ja maksmatised

---

1) Вольтере, ek. 3.

ning otsiti vahendeid uute loomiseks. Muidugi uute kohustuste loomine oli ka tolleaegse kohtukorralduse ja nõudjate priviligeeritud seisundi tõttu võimalik, sest oli juhtumeid, kus isegi allodiaalsed talupojad muudeti sõltlasteks. Nende nõudmiste suurt intensiivsust näitab fakt, et tekkisid spetsiaalsed isikud, kes teostasid neid sissenõudmisi. Muidugi suurendas seesugune maksude sissenõudmine vulgi talupoegade ekspluateerimist, sest oli loomulik, et sissenõudmisel pigistati lisana välja ka sissenõudjate tasu. Senjööride äärmiselt suuri võimalusi uute kohustuste ja maksude loomiseks iseloomustavad kujukalt talupoegade kaebused, milledes „... talupojad tihti räägivad, et nad ise ei teagi, millisel alusel maksavad nad ühtvõi teist koormist, sellepärast et neile sageli ei näidatud nõudmist õigustavaid dokumente"[1]. Uute koormiste loomiseks ning sissetulekute suurendamiseks kasutati edukalt ka paberite ja maaregistrite uuendamist ning maade ümbermõõtmist, mis muidugi tuli

1. Karejev, lk. 89.

Kahjulik talupoegadele, kuna kaasaegsete väljenduste järgi härrasmaa uute möötmiste juures laienes mõisa maamõõtja sirkli all nagu taigen pagari taigna rulli all[1].

Kokkuvõttes võib märkida, et kapitalistlik suurpöllundus Prantsusmaal enne revolutsiooni oli nõrgalt arenenud.

2. Talupoegade õiguslik olukord.

Talupoegkond oli XVIII sajandil oma rõhuvas enamikus isiklikult[2] vaba, sest rõhuv osa temast, ... ei kuulunud mõisnikule ja ei olnud kinnitatud

1) Revolutsioon, lk. 4.

2) 23 miljonist talupojast oli pärisorje äärmiselt väke. Peale selle oli sajad tuhandad talupoegadest nn. „surnud käe" talupojad, kes olid pärisorjuslikus sõltuvuses maakasutuse tagajärjel.

vt. Marxpeg, lk. 5.

vt. Revolutsioon, lk. 3.

maa külge (maale)[1]. Enamikul talupoegadest oli lüklemis-ning elukutse valiku vabadus, suga oli kadunud feodaal-pärisorjusliku kerra põhimine keesnähe-sunnismaisus. Samuti oli talupoegadel õigus varanduse omandamiseks ning endakaitseks kaebeõigus, kuna mitmed autorid märgivad viimase õigusega seosesolevaid tehinguid. Endisest täielikust feodaalsest formatsioonist oli jäänustena säilunud peamiselt kaks sõltuvusvormi.

1). Isiklik sõltuvus (servitude personnelle) oli harvaesinevaks nähtuseks ning säilis ainult kloostrimail ida provintsides. Sellisel juhul talupoeg oli pärisori, kellel puudus lüklemis-ning varanduse omandamisõigus. Tuleb märkida, et ka sellistel juhtudel ei kuulunud servid täielikult oma isandaile. Kasutatud autorite töödes puuduvad teated nende müümise ja kehalise karistuse kohta. Polleaegsete servide olukorda iseloomustab tabavalt Lutšitski: „St. Clonde kloostriabt ... ei omanud tähtsuseta osagi neist õigustest talupoegade

1) Tarle, lk. 3

isiku üle, millised olid paeisi junkrul, taani aadlil või balti parunil"[1].

2/. Teiseks sõltuvusvormiks oli „main morte (surnud käeõigus), milline sõltuvusvorm oli seoses maakasutamisega (servitude réelle). Maakasutuse tagajärjel sõltuvad talupojad (main mortables) olid isiklikult vabad, kuid nende sõltuvus seisnes selles, et nad ei tohtinud senjööri loata oma vara müüa ning pärandada. Peale talupoja surma läks tema vara mitte lastele, vaid senjöörile. See sõltuvusvorm oli levinud Ida-Prantsusmaal, eriti aga Franche-Comté's.

Tuleb märkida, et Korejev, kes ka ise tuunistab maakasutusest oleneva sõltuvusvormi „main morte" juures esinevat isiklikku vabadust, toob tsitaate, kus rääkitakse, et talupojad, kes elasid teatud aja kasutamiseks olevatel maadel, muutusid isiklikult sõltuvaiks (servideks)[2]. Kuna aga Lutšitski[3], akadeemikud Tarle ja Volgin[4] ning prof. Dembaux[5], väites, et „main morte" on maakasutusest olenev sõltuvusvorm, kusjuures talupojad on

1) Lutšitski II, lk. 250
2/. Korejev, lk. 20 jj.
3) Lutšitski II, lk. 250 jj.
4) Revolutsioon, lk. 3.
5). Dembaux, lk. 115.

isiklikult vabad, selliseid vihjeid ei too, siis võib arvata, et Karejev'i poolt esitatud näiteid tuleb vaadelda kui privilegeeritud maaomanike omavoli juhtumeid, mitte aga kui „main morte" põhilist tunnust.

Kokkuvõttes võib märkida, et üldiselt olid talupojad XVIII sajandil isiklikult vabad.

Hiidame nüüd pilgu talupoegade isikliku vabaduse kasutamise võimalustele. Riigikorra absolutistlikuks muutmisega hävitati senjööride polütiline iseseisvus. Hoolimata veest nende õiguste püramistest jäeti neile alles pärusmõisa jurisdiktsioon koos kasulikke senjöraalsete õigustega (droits utils). Peale selle korvati nende polütilisi kaotusi nende majandusliku baasi tugevdamisega, sest peale õiguse kinnitamist maale vabastati nad peaaegu täielikult ka rüklikest maksudest. Kõige sellega anti privilegeeritud seisustele püramatu võimalus isiklikult vabade talupoegade eksploateerimiseks ning sõltuvuses hoidmiseks. Põhimise tootmisvahendi – maa kuulumisega privilegeeritud seisustele puudus talupoegadel majanduslik

baas oma isikliku vabaduse kasutamiseks ning kaitsmiseks. Samuti ei korraldanud riigivalitsus seadusega vabadele talupoegadele maakasutamist, jättes seega endistele isandaile, kes kasutasid talupoegade vajadust maa järgi, laialdased ekspluaturimisvõimalused. Ka kohtud, mis kuni revolutsioonini olid peamiselt aadlike-mõisnike käes, olid asjaajamise kalliduse, altkäemaksude, kuruka protseduuri jne. tõttu peaaegu kättesaamatud talupoegadele. Seda iseloomustavad kujukalt talupoegade kaebused, kus tihti nõutakse kohtukulude vähendamist, kohtute kättesaadavaks muutmist jne. Üldiselt võib nentida, et talupoegade isikliku vabaduse kasutamise ja kaitsmise võimalused olid äärmiselt püratud.

3. Talupoegade maakasutamise vormid ning talupoegade kihitumine.

Talupoegade maakasutamise viiside kohta võib sissejuhatusena ütelda, et neid oli niivõrd palju ja et maakasutamisest tingitud isikutevahelised suhted olid niivõrd keerulised, et nende täpset klassifikatsiooni ei ole suutnud anda isegi kaasaja kõige paremad juristid. Juriidiliselt täpsed määrangud on antud ainult peamistele, st. kõige enam levinenud maakasutamisviisidele.

Antud töö eelnevas osas me nägime, et Prantsusmaal, eeskält just Lõuna-Prantsusmaa üksikutes osades leidus äärmiselt vähe vaba, st. allodiaalse maa omajaid. Need vähesed talupojad olid sõna tõelises mõttes maaomanikud, sest nende maa ei olnud kellestki sõltuvuses. Vabade talupoegade-maaomanike täpset arvu ei anna mitte ükski ajaloolane. Küll aga märgivad kõik autorid nagu ühest suust, et neid oli äärmiselt vähe.

Enamik talupoegi-maaomanikke

koosnes nn. hinnusetalupoegadest (censitaire), st. mittevabadest maaomanikest, kellede maaomand oli printsübi „ei ole maad ilma senjöörita" alusel senjööridest sõltuv, seega koormatud rahalise maksu censive e. hinnuse ja naturaalmaksu - campi pars (harilikult 1/4 saagist) ning rea teiste senjöraalsete kohustustega. Hinnusetalupoegi võimegi selles mõttes nimetada maaomanikeks, et neil oli nende valduses oleva maa pärandamise ja müügi õigus. Mainitud alustel maavahetuse puhul pidid nad aga senjööri kasuks maksma nn. omandivahetustolli lods et ventes näol. Kui suur on talupoegade-omanike arvuline koosseis, on raske ütelda, sest kasutatud materjalides usutavaid ja lõplikke arve ei leidu. Talupoegade-omanike arvu võib süski umbkaudselt määrata poolele talupoegade arvust.

Nii näeme, et umbes pool Prantsusmaa talupoegkonnast olid maatud. Maatute talupoegade % üksikutes pürkondades oli väga erinev. Kõige vähem maatuid talupoegi oli Kesk-Prantsusmaal (-2%), kuid maksimumi saavutasid nad Ham-

Normandias Perche'i rajoonis, kus neid oli 80%[1]. Kuna me aga uspool nägime, et ainult väga väike % aadlist ja kodanlastest tegeles oma maaomandi majandamisega (mis oli tingitud Prantsusmaal väljakujunenud agraaroludest), süs seetõttu ka suur osa maatuist talupaegadest, kellel oli olemas kõige minimaalsemalgi määral inventari isemajandamiseks, olid maapidajad aadlilt ja kodanluselt renditud maal.

Maarentimisvüsid olid väga mitmesugused nii rendiaja kestuse kui ka renditasu suhtes, millised pole vul tänapäevani ajaloolaste poolt päris täpselt kvalifitseeritud.

Kõik ajaloolased tuunistavad uagu ühest suust, et rentimisvüsidest oli kõige levinum nn. pooleterasüsteem, mis A. Soung'i jäogi, on sissevüdud võibolla 7/8 Prantsusmaa põldudest"[2].

Paljud ajaloolased, eriti aga Wolters ja Lefebvre on päris õieti kritiseerinud Soung'i pooleterasüsteemile üleliigse osatähtsuse andmise pärast, kusjuures Lefebvre

---

1) Lutšitski II, lk. 247.

2) Soung, lk. 193.

arvab, et see süsteem haaras 2/3 kuni 3/4 renditud pindalast[1]. Pooleterasüsteem oli levinud peamiselt Lõuna-Prantsusmaal, harvemini aga Loode- ja Põhja-Prantsusmaal. Pooleterasüsteemi olemus ning ajalooline koht on väga hästi antud Karl Marxi poolt: „Ülemineku vormina esialgselt rendivormilt kapitalistlikule rendile võib vaadelda Metairie-System'i ehk majapidamist teatud osa saagi eest, millejuures maaharija (rentnik) peale töojõu hangib osa kapitali majapidamiseks, maaomanik annab peale maa-ülejäänud osa kapitali (näit: kariloomad) ja saak jagatakse määratud... proportsioonides rentniku... ja maaomaniku vahel, ... rentnikul siin ei ole küllaldaselt kapitali täielikuks kapitalistlikuks majandamiseks"[2].

Nü näeme, et pooleterarent ei olnud enam feodaalne rent, samuti ka vul milte kapitalistlik, temas olid ühendatud mõlema elemendid ja nii oli ta üleminekuastmeks kapitalistlikule rendile.

Kuna rentnikeks-poolnikeks olid talupojad,

---

1). Bortkjepe, ek. 171 ja Lefebvre, ek. 99.
2). K. Marx, Kanumal III, emp. 815 jj.

kelledel puudusid vajalikud resuessid põllutöörüstade, loomade jne. näol täielikuks iseseisvaks majapidamiseks puht raharendi eest renditud maal, süs üsna tihti rentisid nad maaomenikelt ka loomi ning põllutöörüstu. Sünjuures olgu märgitud, et ajaloolased arvavadki, et pooleterarent Prantsusmaal on välja kasvanud arvatavasti kariloomade rentimisest (bail a chéptel) XV sajandil. Kõik autorid märgivad Bretagne's esinevat erilüki pooleterarenti – nn. bail a détroit e. a petite ferme, millepuhul rent tasuti natuuras ja rahas – pool natuuras, pool rahas. Wolters näitab pooleterarendi erilüki Champagne's, kus maa renditi 1/3 saagi eest.[1] Kõik autorid märgivad rentimisvüside ühise joonena rendilepingute lühiajalisust. Ka pooleterarendi juures olid rendilepingud tavaliselt lühiajalised, kvid Lefebvre märgib, et Limoisin'is ja La Manche'is oli levinud igavene pooleterarent.[2]

Poolnikud olid majanduslökult raskes olukorras, sest peale rendi, riiklike kohustuste

1). Barbtepe, ek. 171.
2). Lefebvre, ek. 100 jj.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

ja maksude (pooleterarendi juures tesus harilikult rentija nendest poole) jäi neile tihti ainult 1/4 saagist!)

Laialt oli levinud, eriti aga pooleterarendi aladel un. generaal farmi (la ferme generalite) süstem. Selle süstemi olemus seisnes selles, et un. generaalfarmerid, kelledeks olid tavaliselt kodanlased, rentisid suurmaaomanikelt endile neile kuuluvate maksude sissenöudmise (muidugi vastava vaheltkasuga endile) ning rentisid neilt suured maavaldused, mida nad ise ei majandanud, vaid andsid rendile väikeste tükkidena mitmele isikule - un. allrentnikele.

Tähtsama rentimisviisina esines aga tavaline maade rentimine raharendi est lepingu alusel. Raharent oli levinud peamiselt suurte tööstus - ja kaubanduslönnade lähedastes pürkondades. Kui pooleterarendi aladel maade rentimine toimus peamiselt väikeste tükkidena, süs raharendi aladel renditi maid ka suurte tükkidena. Suurte tükkide rentijad olid

1) Barböpe, lk. 171.

muidugi jõukad talupojad, kelledel oli kopitale ning küllaldaselt loomi ja põllutööriistu iseseisvaks suurmajapidamiseks ning ka kodanlased, kes neil maadel rajasid kopitalistliku turujaoks tootvaid majandeid-farme. Loung annab selliste majandite peamiste levimiskohtadena Piccardie (mida mainivad ka teised autorid), Artois, Flandria, Normandia, Isle de France ja Beauc. Tema arvates on farmid levinud kogu riigi ulatuses vaevalt 1/7-l või 1/6-l maast.[1] Walters andmeil hakkasid inglise farmitaolised majandid levima Prantsusmaal alates 1720-ndist aastaist[2]. Kuid farmide käsitlemisel peame tahestahtmatult arvestama seda, et Prantsusmaa üldiste majanduslike tingimuste juures ei saanud nende hulk olla eriti suur. Nende väikest levikut näitavad ka autorid. Nii näiteks Lutšitski andmeil tuli Artois 140 kihelkonna kohta ka 140 farmi, st. iga kihelkonna peale üks.[3] Samuti moodustasid farmerid Laonnois, mis oli farmide olemasolu keskuseks, ainult 0,6% talupoeglikust elanikkonnast.

---

1) Loung, lk. 193.
2). Вольтерс, lk. 182
3). Lutšitski I, lk. 39.

Tuleb märkida, et eriti XVIII sajt. teisel poolel, seoses kapitalistliku elulaadi tekkimisega tõusis pidevalt nii natuuras kui ka rahas makstav rent. Nii oli „Põhja-Prantsusmaal, näiteks maa renditud 1747.a. 745 livre'i eest, 1774.a. aga renditi juba 1000 livre'i eest."[1] Riigivalitsus olles valitseva klassi tööriistaks, ei kaitsnud talupoegi-rentnikke, sest ta ei püranud rendihindade tõusu, mis just enne revolutsiooni äärmusteni tõustes laostasid väga palju rentnikke. Nii oli näiteks Bretagne's maatüki rent 1776.a. 200 livre'i kuid 1778.a. juba 350 livre'i.[2] Samuti ei võimaldatud rentnikele renditähtaja möödumisel teostatud maaparandustööde eest mingit tasu. Võib märkida, et riigivalitsus koguni raskendas talupoegade olukorda, kuna ta maksustas rentisvisel vaimulikkonna ja aadli maad taille'ga, kes muidu olid sellest vabad.

Tuleb veel lisada, et Bretagne's esines talupoegade maakasutamisviisina veel nn. le domaine congeable, mis oma olemuselt oli senjööri ja hinnusetalupoja koosvaldus, sest omandiõigus maale kuulus

1) Lutšitski I, lk. 47

2) samas II, lk. 285 jj.

senijöörile, hoonetele aga talupojale.

Lõpuks tuleb märkida, et kuna talupojad olid nii oma kui ka priviligeeritud seisuste maaomandi otsesteks majandajaiks, siis just nemad määrasid Prantsusmaa põllumajanduse olukorra. See on ka üheks Prantsuse põllumajanduse erijooneks võrreldes teiste Euroopa maadega.

Nagu eespool juba nõgime, ei moodustanud tollal ekspluateeritav talupoegkond enam homogeenset tervikut, vaid temas oli toimunud võidlemisi kaugele arenenud varanduslik diferentseerumine. Seda tunnistavad ka kasutatud kodanlikud autorid peale Lutšitski, kes täiesti eitas talupoegkonna klassilist diferentseerumist. Talurehva ühtse ja homogeense terviku näitamises ilmnevadki kõige selgemini Lutšitski narodniklikud vaated. Selles küsimuses tuleb eriti hinnata vene kodanlikku ajalooslast Karejev'it, kes, olles marksismi vaenlane, oli sellest hoolimata üks esimesi kodanlikke ajalooslasi, kes näitas talupoegade klassilist diferentseerumist. Tarle liigitab talupojad 3 nihti: 1). maaharijad (laboureurs) 2). päevilised (journaliers) ja 3). kerjused (mendiants)[1]. Samuti liigitab Karejev talupojad 3 kihti: 1). maaharijad 2). maatöölised (manouvriers), kolmanda kihina nimetab

1). Tarle, lk. 10.

ta mitmesuguseid meistreid, kösiböölisi jne., kes on ühel või teisel määral seotud maamajandusliku tootmisega.[1] Peab mainima, et Karejev nimetab ebaõiglaselt neid kihte klassideks. Vaatamata küllaltki tugevale kihitumisele jäi talupoegkond enne revolutsiooni süski klassihuvide seisukohalt võetuna ühiseks pereks, kes kannatades terwikuna raskete feodaalsete koormiste ning kogukonnamaade anastamise all, võitles ühiselt feodaalseist koormistest vabastamise ja kogukonnamaade tagastamise eest. Selpool mainitud talupoegade lügitus ei hoara süski nende tegelikku klassikihistust, sest ta pole tehtud tootmisvahendite valdamise alusel. Tootmisvahendite valdamise alusel võib teha järgmise kolme ostmelise kihituse: 1). majanduslikult kindlustatud talupojad omanikud, kes omavad elujõulise majapidamise ja selleks tarviliku inventari ja tööloomad, 2). majanduslikult raskes olukorres olevad talupojad (pooleteramehed, rentnikud), kes harilikult ei omanud maad või omasid seda väga vähe, mille tõttu olid sunnitud seda rentima. Neil olid harilikult

1) Karejev, lk. 104 jj.

olemas ka minimaalsed tootmisvahendid pöllutööriistade ja loomade näol iseseisvaks majapidamiseks, kuid sageli oldi sunnitud neid ka rentima.

3). majanduslikult juba täiesti laostunud talupojad, tõelised maaproletaarlased (maatöölised, kerjused), kelledel puudusid täielikult tootmisvahendid iseseisvaks maaharimiseks.

Esimese kihi tipu moodustas külakulaklus, kes ekspluateeris küla alamaid kihte. Külakulakluse olemasolu ja selle ekspluaterivat osa on võõdlemisi hästi näidanud Lefebvre, osutades sellele, et külarikasteks oli meer, üldse külaametimehed, kes, kasutades oma õigust määrata makse, võtsid tihti endale senjöraalsete maksude sissenõudmise, rikastudes sellelt. Nendelt ostsid leiba need, kellel puudus põld, samuti laenati neilt inventari, tööloomi, seemet jne.[1]

Teise ja kolmanda kihi paaerinevus seisnes selles, et viimane kiht oli täiesti laostunud, kuna teisel kihil olid selleks olemas kõik eeldused, eriti ikaldusaastail.

---

1). Lefebvre, lk. 81

4. Talupoegade koormised.

Talupoegade koormiste pilt on samuti äärmiselt kirju, ka parimad eriteadlased ei ole neid koormisi ammendavalt kvalifitseerinud.

Maksud ja koormised olid senjöörile, riigile ja kirikule.

Senjöraalmaksud põhinesid maale ja senjööride isiklikele õigustele. Maaga seotud maksud olid järgmised: omanikelt - rahaline maks - cens (hiunus), naturaalmaks - champart - teraviljas, lõikuse suuruse alusel, omandivahetusmaks (lods et ventes), maksud vete, metsade jne. kasutamise ust. Mõnel pool nõuti ka erakorralist teokohustust, mis aga üldiselt XVIII saj. oli kaotanud oma majandusliku iseloomu. Senjöraalõiguse õiguse alusel oli senjööridel ka rida eriõigusi - monopole (banaliteedid), mis ei ole tavaliselt seotavad maa sõltuvusega. Seesugusteks olid tollimaksud senjöraalala läbimise puhul, esmaõigus saaduste turustamisel, kohustus kasutada senjööri

veskid, leivaahju, viinapressi jne. Ka väljast poolt ostetud leiva või jahu puhul pidid talupojad maksma senjöörile ahju ja veskitalle. Seaduserikkujailt oli senjööril õigus konfiskeerida vilet ja jahu.

Eriti vihatud oli talupoegade poolt senjööride jahiõigus, sest see oli põllumajandust kaotav ning talupoegade vaesust suurendav. Tohutud jahiloomade ja lindude parved, millised talupoeg ei võinud oma põldude kaitsmise eesmärgil reigastada, hävitasid tihti talupoegade külvid. Talupoegadel puudus õigus kaitsta oma põlde aedadega, sest see segas senjööride jahti. Talupoeg ei saanud selletõttu ka õigel ajal teostada oma põllutöid, vaid pidi siin avastama loomade paigimist ning lindude laudumist.

Peale selle oli talupoegadel terve rida isiklikke l. 4 naeruväärseid "kohustusi, mis pisid neis alandavais (talupoeg pidi senjööri undhäirinaist konni hirmutama) ja austustalandavais (pidi viisakalt tervitama, noorpaar kirikust välja tulles pidi pudelema senjööri otsaesist ja käsi) tegudes.

Riigile maksid talupojad kolme etsest maksu: 1/. taille - mis nõuti sisse talupoegade kogutulult, 2/. capitation (kapitatsioon) e. pearaha ja 3/. kahekümnendik (vingtieme) - maamaks. Maksude sissenõudmist teostasid maksurentnikud, kellede kuritarvitused suurendasid veelgi makse. Tuleb mainida ka maksude suuruse ebaühtlust ning pidevat tõusu kuni revolutsioonini. Nii näiteks kasvas 'Gennevilliers' kihelkonnas taille 1715. a. kuni 1789. a. enam kui 8,5 korda.[1] Kaudsetest maksudest olid eriti vihatud soolamaks (la gabelle) ja maks alkohoolsetelt jookidelt. Talupoegadele oli määratud soolaostukohustus, mis ületas kaugelt nende soola tarbimise. Soolamaksu tõttu Tarle järgi oli soolahind tegelikust kõrgem 9-15 korda[2], mispärast on ka arusaadavad talupoegade arvukad kaebused soolamaksu äärmise raskuse kohta. Kuna ka kogu riiklike maksude koorem lasus peaaegu ainult talupoegadel, siis on täiesti õige, et „talupojad osutusid selle ühiskonna koormakandjaiks loomadeks".[3]

Kirikule maksid talupojad kümnist,

1/ Karejev, lk. 167.
2/. Tarle, lk. 16.
3/. Mathiez, lk. 26

mida tuleb lugeda ka üheks feodaalõiguse avalduseks külas. Kümnist püüti näidata talupoegadele kõigiti õilsa üritusena, kuna osa sellest pidi teenima heategevat otstarvet, nagu vaeste toetamist jne. Kuid mainitud ülesannet täitis kümnis äärmiselt halvasti. Kuipalju oma sissetulekutest pidi talupoeg maksudeks ära andma, on raske täpselt kindlaks määrata. Kõige tõenäolisem on Tarle seisukoht, et talupoegadel kulus 2/3 sissetulekutest maksudeks ning sellest omakorda 1/3 - 1/2 rüblikeks maksudeks.[1]

5. Talupoegade üldine majanduslik olukord ja klassivõitlus.

Üldiselt valitses talupoegade keskel XVIII saj. suur vaesus ja viletsus, sest maksude ja senjöraalsete koormistega ekspluateerimine oli viidud äärmuseni, mida näitab fakt, et leidus kohti, kus talupoegadel peale nende tasumist enam midagi järgi ei jäänud.[2] Samuti väidab Päine, et maksud ja feodaalsed koormised

1). Tarle, lk. 16.
2). Karejev, lk. 194.

võtsid suurmajandite sissetulekutest poole, väikemajandeist aga kogu sissetuleku.[1] Eelpool tõime Tarle väite, mille kohaselt talupoegadel kulus 2/3 sissetulekutest maksudeks. Need andmed lubavad meil väita, et suurel hulgal talupoegadel puudusid minimaalsed elatusvahendid. Seetõttu oli talupoegade peredes suur laste surevus, talupojad jäid füüsiliselt kiduraiks ning väiksekesvuliteks. Sagedaste näljahädade ning alatoitluse tõttu levisid külakahoistus sagedasti epideemiad, mida Lõuna-Prantsusmaal nimetati nende sageduste tõttu „rahva haiguseks".[1] Epideemiate levikut soodustas ka igasuguse arstiabi puudumine maal. Talupoegade suurest vaesusest räägivad ka kaasaegsed kirjanikud ja riigimehed, nagu Turgot, Vauban, Taine, Mirabeau jt. Suurt vaesust näitavad ka talupoegade viletsad elamud ning vilets toit, sest kõik autorid räägivad talupoegade halvast leivast ning äärmiselt vähesest lihatarvitamisest. Kõige selgemini tunnistab seda aga fakt, et raskete maksude ja feodaalsete koormiste

1). Karejev, lk. 195.

töttu, eriti aga ikaldusaostail palju poolnikke ja väike rentnikke laostus täielikult, muutudes kerjusteks, kellede arv ulatus enne revolutsiooni umbes 1-1,5 miljonini.[1]

Lõpuks tuleb märkida, et riigivalitsus ei hoolitsenud mingil määral rahvaheriduse est, mille põhjuseks oli valitseva klassi klassihuvid. Et harimatuid inimesi on kerge valitseda, siis võimaldati talupoegadele haridust ainult niivõrd, kuivõrd see oli tarvilik selleks, et neid tootmisse rakendada ning neid edukalt ekspluaturida. Nii puudusid rahvakoolid täiesti maa kesk-lõuna- ja lääneosas. Mõningaid üksikuid koole leidus ainult maa ida- ja põhjaosas. Kõige selle töttu oli kirjaoskajaid talupoegi tolleaegsel Prantsusmaal raske leida.

Nii näeme et talupoegade ekspluaturimine XVIII sajandi Prantsusmaal oli tõstetud äärmuseni, mis omakorda põhjustas klassivõitluse äärmise teravnemise talupoegade ja nende ekspluaturijate vahel. Kogu XVIII sajandi

---

1) Tarle, lk. 20.

jooksul talupojad kasutasid oma võitlemes feodaalsest ekspluateerimisest vabastamiseks mõlemat klassivõitluse teed, st. avalikku ja sähtsamatut majanduslikku võitluse teed[1], kusjuures ülekaalus olid avalikud klassivõitluse vormid, eriti aga ülestõusud. Sünkohal tuleb ära märkida XVIII sajandi 50-ndail aastail puhkenud kogu maad haaranud avalikku klassivõitlust arenkate ülestõusude, nn. „jahusõdade" näol, kus talupoegade relvastatud väljaastumiste, viljaaitade röövimiste, põletamiste jne. tõttu tuli ülestõusude mahasurumiseks kasutada sõjaväge. Nii toimus suurem ülestõus 1747.a Toulouse'is ning 1750.a. kogunes Beauvais'sse 6000-7000 inimest, kes avaldasid ametnikele relvastatud vastupanu. Ülestõusjate vastupanu murti sõjaväe abiga, kusjuures relvastatud kokkupõrkes langeti üle 10 inimese. Sajavahemikus 1725.—1761. a. olla ainult ühes Normandia provintsis toimunud

---

[1] J. Poršnev, lk. 205.

9 ülestõusu[1].

Eriti teravaks muutus avalik klassivõitlus enne revolutsiooni, nn. feodaalse reaktsiooni ajal, kus 1780-ndate lõpuaastate talupoegade ülestõusudel oli täiesti polütiline iseloom.

Näeme, et klassivõitlus revolutsiooni eel teravnes äärmuseni, mille pinnal tekkis revolutsiooniline situatsioon, mis puhkes võimsaks Prantsuse kodanlia-demokraatlikuks revolutsiooniks, kus üheks põhiküsimuseks oli agraarküsimus.

---

1) Karejev, ek. 216.

II

Prantsusmaa 1789–1794. a. kodanliku revolutsiooni agraarseadusandlus.

Enne kui asuda otseselt käsitlema agraarseadusandlust tema üksikutes variantides, on otstarbekohane anda lühidalt mõningad põhijoonised, millistest tuleb lähtuda ning milliseid peame arvestama antud probleemi lahendamisel.

Marksistlik ajalooteadus, vastandina kodanlikule ajalooteadusele, näitab, et iga võimul olev klass teostab valitsemisel ainult vastavalt oma klassihuvidele, st. ainult võimul oleva klassi huvides, mitte aga kogu rahva huvides, nagu kodanlikud ajaloolased seda kodanluse lahtis kramplikult püüavad näidata.

Eelnevast on meile selge, et kuna 1789–1794. a. revolutsiooni juhiks oli kodanlus, siis järelikult teostas kodanlus võimule saades oma klassihuvidele vastavat poliitikat ka agraar-

seadusandluses, samuti nagu ka kõigil teistel elualadel. See ongi üheks põhiprobleemiks, millest tuleb lähtuda agraarseadusandluse käsitamisel. Teatud määral võib siin erandiks pidada vaid jakobiinide diktatuuri, sest jakobiinid pidid oludest sunnil arvestama rahvahulkade tahet. Ladiselt tegutsesid ka jakobiinid kodanluse huvides. Sünjuures tuleb arvestada asjaolu, et rahvarevolutsiooni esimese võidu viljana pärast Bastille vallutamist 14. juulil 1789. a. võimule tulnud kodanlus kaks kas lõhenema kahte põhilisse rühma — liberaalseks ja revolutsioonilis-demokraatlikuks kodanluseks. Liberaalse ja demokraatliku kodanluse olemust on mägahõõti iseloomustatud Lenini poolt artiklis „Kadetid ja agraarküsimus."[1]

Nende kahe kodanluse liigi sarnasus seisab selles, et nad mõlemad on meelestatud vana korra, absolutismi, kõrgemate seisuste privileegide jne. vastu poliitilise mõõduse kasuks. Nende erinevus aga on selles, et liberaalid esindavad

---

1) V. I. Lenin, Teosed, 18, lk. 254 jj.

rahva vähemust, kardavad rahvamassi-
de revolutsioonilist lükumist ja astuvad
rahvamasside revolutsioonilise lükumise
kartusel lütu feodaalsete elementidega, st.
hakkavad kohe pärast võimule saamist
taotlema kompromissi, vastupidi rahva
enamuse huvidele.

Demokraadid aga esindavad laialda-
si masse, on meelestatud vana feodaal-
se korra täieliku hävitamise kasuks, ja
kuna nad vähemalt esialgu ei karda rah-
vamasside revolutsioonilist lükumist, siis
nad ei astu ka lütu feodaalsete elemen-
tidega.

Muidugi oli revolutsioonilis-demokraat-
lik kodanlus Prantsuse kodanliku revolut-
siooni algul vähemuses,[1] kuid revolutsiooni
süvenedes rahvamasside toetusel ta kogu
aeg tugevnes, saades lõpuks jakobiinide
diktatuuri ajal laiemate rahvahulkade
tahte teostajaks.

Kuni jakobiinide diktatuurini oli või-
mul suga ka agraarseadusandluse
teostajaks, suur-ja keskkodanluse kihte
esindav liberaalne kodanlus, kes oma
põhiolemuselt oli rahvamasside revoluti-

1). Mainitud kodanlus oli revolutsiooni algul vähemuses
muidugi seadusiandvais organeis (näit. asutav kogu, Sea-
dusandlik kogu jne).

oonilise liikumise vaenlane. Tuleb märkida, et kodumata oma põhiliste klassihuvide ja poliitiliste vaadete ühtsusest, eksisteerisid ka liberaalse kodanluse hulgas oma eri grupid, kelle vahel oli lahkuminekuid teisejärgulistes küsimustes.

Et kodanluse eri rühmade olemasolul agraarseadusandluse suhtes on teatud tähtsust, siis tuleb nende kodanluse grupeeringute klassilisele analüüsile agraarseadusandluse eri etappidel pühendada ka teatud tähelepanu.

Kuna meile olnevast on samuti selge, et Praatuse kodanliku revolutsiooni löögijõu, st. revolutsiooni edasiviiva jõu moodustas talupoegkond koos töötavate, st. lõnaplebeiliste massidega, siis loomulikult tuleb nende masside revolutsioonilisele liikumisele pöörata eriline tähelepanu. See on täiesti põhiprintsiibiks, millest tuleb lähtuda agraarseadusandluse uurimise puhul. Eriline tähelepanu tuleb siin pöörata talupoegade revolutsioonilisele liikumisele, sest see oli peajõuks, mis sundis revolutsiooni üksikutel arenguetappidel võimule

olevaid kodanluse eri kihte agraarseadusandluse juurde asuma sing teda täieliku feodalismi hävitamiseni minema.

Eelnevast on meile teada, et revolutsiooniaelse Prantsusmaa talupoegkond oli juba kaunis tugevalt diferentseerunud. See küla klassikihistus määras nende eri kihtide erinevad nõudmised ja seisukohad revolutsiooni ja agraarseadusandluse suhtes. Revolutsiooni süvenedes süvenes ka talupoegade diferentseerumine. Kujunesid selgesti välja kapitalistliku ühiskonna kategooriad: kulak, keskmik ja kehvik. Revolutsiooni ja talupoegade diferentseerumise edasi arenedes muutusid teatud määral ka nende kihtide esialgsed nõuded (näit: külakehvistu nõue kogukonnamaade suhtes). Mainitud küsimustele ja sellele, milline kiht mängis revolutsiooni eri arenguetappidel revolutsioonilises lükumises peaosa, tulebki seetõttu pöörata erilist tähelepanu.

Agraarseadusandluse vaatlusele asudes tuleb kritiseerida ka kodanlikke autoreid Lutšitskit, Petrovi ja Karejevit sellepärast, et nad ei eralda jakobünide

diktatuuri aegset agraarseadusandlust üldisest Rahvuskonvendi agraarseadusandlusest. Kuna jakobüni de diktatuuriaegne agraarseadusandlus oli põhiliselt erinev temale ulnenud Butava- ja Seadusandliku kogu ning Girondünliku Rahvuskonvendi agraarseadusandlusest nii seadusandlust teostavate isikute klassikoostiselt kui ka seadusandluse tulemustelt, siis on täiesti väär käsitleda seda koos Rahvuskonvendi üldise agraarseadusandlusega. Muidugi tulenes selline käsitlus nimetatud autorite klassipositsioonist, sest „kodanluse ajaloolased näevad jakobünluses langust... Proletariaadi ajaloolased näevad jakobünluses üht suurimat rõhutud klassi tõusu enda vabastamise eest."[1]

Kodanlikku ajaloolast Petrovi tuleb hõnuata selles mõttes, et ta seostab seadusandlust talupoegade lükumisega, mõistes hukka reaktsiooniliste kodanlike ajaloolaste kontseptsiooni, mis väidab, et taluraleva ülestõusud olla puhkenud ainult 14. juulil 1789 a. Pariisis toimunud üldrahvaliku

---

1) В. И. Ленин, Сочинения, 25, ск. 102.

ülestõusu mõjul. Sellise kontseptsiooni esindajate arvates elas talupoegkond enne 14 juuli sündmusi täielikus rahus. Petrov aga näitab, et juba enne Bastille vallutamist toimus terav talupoegade võitlus, kusjuures seda võitlust süvendas ja laiendas generaalstaatide kokkukutsumise väljakuulutamine 24. jaan. 1789 a. Bastille vallutamist hindab Petrov sealjuures ainult talupoegade revolutsioonilist liikumist süvendava ja laiendava jõuna, mitte aga selle põhjusena.

1. Asutava Kogu agraarseadusandlus.

Asutavas kogus oli juhtivaks ja suunaandvaks jõuks kolmas seisus, kellest oli esindatud peamiselt suurkodanlus (maksurentnikud, pankurid, kes olid huvitatud absolutismi alussammaste säilitamisest, manufakturistid jne), seega liberaalse kodanluse hulka kuuluvad isikud, kelle

poliitiline suund oli möödukas ja kes kartsid revolutsiooni. Butavas kogus oli ka väike rühm liberaalseid aadlikke (Mirabeau, Lafayette jt.), kes varem olid liitunud kolmanda seisusega. Oma poliitilistelt vaadetelt olid suurkodanluse ja liberaalse aadli esindajad konstitutsionalistid-monarhistid. Butavas kogus esines äärmiselt nõrgalt ka vasakpoolne tiib, kodanlik-demokraatliku intelligentsi esindajate (Robespierre jt.) näol. Kõrge tähtsam agraarseadusandluse seisukohalt oli asjaolu, et ka enamik suurkodanluse esindajaist oli ise seotud senjöraalkorraga ühel või teisel teel. Agraarseadusandluse teostamisel, nagu osutab Dembaux nad põrkosid kokku keeruka senjöraalsete privileegide kaotamise ja maaomanike asjaõiguste (beugnoe upabo) kaitsmise ülesandega, nende varanduslike huvide kaitsega, kes olid muretrenud maaomandi, kes ostsid ära senjöraalsed rendid, lõpuks selle sama eraomandi kaitsega, mille kodanlus kirjutas oma käsulaudadele.[1]

Kodanluse põhipiiudeks on kaotada feodaalkord ta takistustega kapitalismi

---

1) Dembaux, lk. 120.

arenguks, kuid säilitada „püha" eraomandi absoluutne puutumatus. Kuna aga agraarseadusandlus oma keerukuse tõttu võis eraomandile hädaohtlikuks saada, süs ei kiirusta Butavas kogus olev suurkodanlus agraarküsimuse päevakorda võtmisega, vaid lükkab selle edasi kaugemasse tulevikku. Nimelt deklareeris Butav kogu juba algul, et agraarküsimuse juurde asutakse alles peale konstitutsiooni väljatöötamist ja kehtestamist.

Butava kogu poolt teostatava agraarseadusandluse tõelise olemuse mõistmiseks ning sellele õige hinnangu andmiseks tuleb meil enne otseselt agraarseadusandluse juurde asumist lühidalt käsitleda prantsuse talupoegade taotlusi agraarseadusandluse suhtes, seega süs seda, millist agraarseadusandlust talupojad lootsid ja ootasid Butavalt kogult.

Samuti tuleb meil selle mõistmiseks, miks valitseva klassi esindajad 1789. a. augustis asusid nõ. vabatahtlikult oma senjöraalsetest õigustest loobumise deklareerimisele ning miks Butav kogus oli süski sunnitud asuma agraarseadusandluse juurde, käsitada talupoegade ülestõuse 1789. aastal enne augusti

dekreete.

Käsolevaks tööks kasutatud allikate põhjal võib väita, et kihitunud talupoegkond tervikuna ootas Asutavalt kogult kõigi senjöraalsete kohustuste, st. senjöraalkorra täielikku kootamist, kusjuures kõige enam olid sellest huvitatud talupojad-omanikud, st. talupoegkonna ülemkiht. Nii nõeme, et talupoegade-omanike üheks põhinõudeks oli nende kasutuses oleva maa vabaks kodanlikuks eraomandiks muutmine. Järgnevaks kogu talupoegkonna ühiseks nõudeks oli senjööride poolt anastatud kogukonnamaade tagastamine ning mõisniku võimu kaotamine külas. Jõukas talupoegkond tahtis sealjuures kogukonnamaid muuta eraomandiks ning jagada proportsionaalselt omandile. Talupoegkonna kesk- ja alamkihid olid sel perioodil üldiselt kogukonnamaade jagamise vastu. Hiljem, revolutsiooni edasi arenedes, kui kogukonnamaade jagamine sai paratamatuks, taotlesid nad kogukonnamaade jagamist hingede arvu järgi.

Küla alamkihtide peanõudeks oli — kindlustada kehvikuile ja maatuile ära elamiseks küllaldane maatükike. Selleks nõuavad

nad kirikumaade jne. välja jagamist tasuta või neile jõukohase hinnaga. Ba neist, kortes maade müügile laskmist enampakkumise teel, nõudis riigi poolt reguleeritud mööduka hinnaga maade renditamissüsteemi kehtestamist. Kulakehvistu taotlusi tollal iseloomustab hästi ühe Piccardie talupoja soov Rahvuskogule: „Saavutage seda, et rikkad loovutaksid tasuta või kuidagi muidu maad neile, kellel seda ei ole."[1]

Juba töö eelnevas kõigus selgus et alates 1787 aastast, millal tekkis revolutsiooniline situatsioon, kandsid äärmiselt laialdaselt levinud talupoegade rahutused polütilist iseloomu. 1789.a. algul Generaalstaatide kokkukutsumisega seosesolevad sündmused ajendasid talupoegade revolutsioonilise lükumise laienemist. Kuna seoses sellega anti talupoegadele võimalus avaldada oma soove, süs paljudes kohtades talupojad, nagu väidab enamik autoreid arvasid, et nad sellega on vabastatud feodaalsetest koormistest. Mitmel pool talupojad loobusidki feodaalsete koormiste täitmisest. Nii väidab Karejev Brantsuse kodanliku ajaloolase Taine'i arvatuse põhjal et 4 kuu

---

1) Lefebvre, lk. 30.

jooksul Bastille vallutamise eel toimus Prantsusmaal üle 300 talurahva rahutuse[1]. Tuleb märkida, et kõik kodanlikud ajaloolased nimetavad neid rahutusi ebaõigeelt mässudeks. Eriti tugevad talupoegade rahutused toimusid 1789. a. märtsis ja aprillis Orleans'is, Bretagne'is, Normandia's, Provence'is, Poitou's jm. Samal ajal toimusid ka linnaplebsi rahutused, näit. 20. aprillil 1789. a. Marseille's, Toulon's jm. Eriti silmapaistev linnaplebsi ülestõus toimus 27. ja 28. aprillil 1789. a. Pariisis.[2]

Ni näeme, et feodalismi kaotamise eest peetavas võitluses võitles talupoegkond koos osna tulevase vabastaja proletariaadi eelkäijajetega. Pärast Bastille vallutamist juuli keskel toimunud talupoegade rahutused levisid üle kogu Prantsusmaa. Rahutuste eriline teravus väljendus selles, et talupojad küikjal loobusid feodaalsete koormiste maksmisest ning asusid rundama senjööride losse, millede hõivamise puhul esimeseks ülesandeks oli feodaalsete dokumentide hävitamine. Ni teatab 20. augustil 1789. a. urahv Germaine, et 29. juulil 200 talupoega

---

1). Karejev, lk. 397.
2). Revolutsioon, lk. 40

(keda ta oma ettekandes nimetab röövliteks), rundasid tema lossi, purustasid kapid, võtsid sealt tema tütlid, feodaalsed dokumendid, millised nad arvatavasti ära põletasid jne.[1] Perigord'i saadik Louis valgustades Perigord'i, Quercy'i, Rouergue provintside olukorda, näitab, et kõik talupojad loobusid rendi maksmisest. Talupojad kogunesid salkadesse, sõlmisid feodaalide vastaseid lüte ja andsid määrusi, et kuegi pole kohustatud maksma renti, maksjaid ähvardati ülespoomisega.[2] Kõige selgemini iseloomustab tollaregseid sündmusi aga Butava kogu lükme Salomon'i ettekanne olukorrast maal 3. aug. 1789 a., kus ta näitab, et kõikjal põlevad lossid, makse ja senjöraalseid koormisi enam ei tasuta. Seadused olla jõuta ning võimud ilma autoritudita.[3]

Tuleb märkida, et peamiseks revolutsioonilisek jõuks talupoegade hulgas sel perioodil olid talupojad-omanikud. Seda näitab anonüümne memurandum Montoire'st, mis käsitleb talupoegade ülestõusu põhjusi 1789 a. juulis. Selles näidatakse et ülestõusu

---

1) Хрестоматия, lk. 505.
2) samas, lk. 505 jj.
3) Lutšitski I, lk. 70.

peapõhjustajaks olid talupojad-omanikud, sest lihtne kündja või talupoeg-rentnik on üpris vähe huvitatud rentide ja koormiste kaotamisest, ... sest neil kui rentnikel-võõra maakasutajail tulnuks maaomanikule igal juhul renti maksta, ... hoopis rohkem on kõigest sellest huvitatud rikkad omanikud, sest et nemad riskita võinuksid koormiste tasuta kaotamist talupoegade ülestõusu tulemusena kasutada.[1]

Juuli lõpus ja augusti algul 1789. a. kogu Prantsusmaal äärmiselt laialdaselt levinud talupoegade ülestõusud feodaalsete kohustuste mittetäitmise, relvastatud talupoegade jõukude poolt losside põletamise, ründamise (Dauphine's olla põletatud ja hävitatud igast viiest lossist kolm[2]) jne. nõol kohustas niivõrd valitseva klassi esindajaid, et nad jätsid oma mõisad saatuse hoolde ning põgenesid linnadesse. Kuna peale valitseva klassi hirm ja kartus haaras ka kodanlust, siis on ajaloolaste poolt täiesti õigustatult nimetatud seda ajajärku „suure hirmu ajaks".

Nii on meile selge, et agraarküsimuse juurde sundis Butavat kogu osuma vaid

1). Хрестоматия, стр. 506 jj
2). Манфред, lk. 33.

äärmiselt terav talurahva-lükumine.

Esimeseks sammuks agraarseadusaadluse alal on Butava kogu 4. aug. 1789. a otused.

Hörmiselt teravnenud talurahva revolutsioonilise lükumise baasil sai priviligeeritud seisustele selgeks, et talurahva rahutuste edasikestmine võib saada saatuslikuks nende olemasolule. Samuti mõistsid nad, et selle vältimiseks tuleb paratamatult teha talupoegadele järeleandmisi. Seda seisukohta on väga hästi väljendanud valitseva klassi esindaja asekrahv de Noailles, kes 4. augusti õõl 1789. a. tõrmunud Butava kogu istungil väites, et talupoegade rahutustes on süüdi just Butav kogu, kes pole täitnud talupoegade nõudeid. De Noailles'i sõnavõtt näitas, et talupojad nõudsid esmajoones just senjöraalsete õiguste hävitamist või mucutmist mitte aga konstitutsiooni. Talupoegade rahutuste kaotamise eesmärgil tuleb sõnavõtja ettepaneku kaotada privileegid ning väljaostuta kõik talupoegade isikliku sõltuvuse vormid, kuna aga maakasutamisest tingitud senjöraalsed, st. reaalsed (bergnoe) õigused tulid allutada

väljaostule. Tuleb märkida, et de Noailles'i ettepanekus sisaldub juba senjöraalsete koormiste kahte kategooriasse jagamise printsüps. De Noailles'i ettepanekut toetas ka hertsog de Aiguillion, allutades aga kõik senjöraalsed kohustused väljaostule.[1] De Noailles'i ettepanekule järgnesid priviligeeritud seisuste tuiste esindajate ettepanekud. Nii tegi saadik Cottain ettepaneku senjöraalse jurisdiktsiooni kaotamiseks, püskop Lubersaque erandlike jahiõiguste kaotamiseks, de Beauseharnais - lubada kõigil kodanikel osa võtta ühiskondlikest ametitest, hertsog Chatelêt asendada kümnis rahalise maksuga.[2]

Nii näeme, et kujunenud olukorra tõttu oli aadel ja vaimulikkond sunnitud Asutava kogu 4. augusti istungil loobuma senjöraalõigustest ja privilegidest.

Paljud kodanlikud ajaloolased on sel puhul valitseva klassi nn. „suuremeelsust" liialt ülehinnanud, mida Parle juba oma 1914 a. ilmunud töös taunib.[3] Nii hindab Louis Blanc valitseva klassi esindajate poolt 4 aug. 1789 a. tehtud ettepanekuid ebaõigelt sellise suuremeel-

1). Karejev, lk. 407 jj.
2) samas, lk. 408 jj
3). Parle, lk. 33.

suse aktina, millist ei tunne ühegi rehva ajalugu.[1] Pa ei mõista, et see oli tingitud nn. „suurest hädast", mida valitsev klass nägi ärrmuseni teravnenud talupoegade ülestõusudes.

Tuleb märkida, et ulmainitu puhul oli tegemist põhimõtteliste otsustega, mitte rekendatavate seadustega. Seadusliku väljenduse said need otsused Asutava Kogu nn. 1789. a. 4–11. augusti dekreedis „Feodaalrežiimi, senjöraalse jurisdiktsiooni, kümnise jne. kaotamisest." Selles dekreedis öeldakse, et „Rahvuskogu (st. Asutav Kogu – minu märkus HP) kaotab täiesti feodaalrežiimi ja dekreteerib, et nii feodaalsete kui ka censuaalsete üiguste ja kohustuste hulgas kaotatakse tasuta kõik need, mis on tekkinud surnud käest, ... aga samuti isiklikust sõltuvusest ja kõik, mis neid asendavad, ja et kõik ülejäänud koormised kuuluvad väljaostule Asutava Kogu poolt määratud suuruses ja viisil. Need osutatud (näidatud) koormised, mis ei ole kaotatud selle dekreediga, kuuluvad tasumisele kuni väljaostuni"[2]

Nii näeme, et dekreet lügitäs feodaalkoormised väljaostuta ja väljaostmisega kaotatavaiks, kusjuures väljaostuta kaotati tegelikult vaid aadli jahi, tuvipidamis jt.

---

1) Louis Blanc II, lk. 415. tsiteeritud Karejevi järgi lk. 409
2) Dembaux, lk. 120

vähetähtsad õigused. Põhimõtteliselt kaotati ka kirikukümnis, kuid seda tuli maksta edasi seni, kuni Butav kogu leiab teise tee vaimulike aineliseks kindlustamiseks. Dekreet kaotas ilma igasuguse väljaostuta ka senjöraalse kohtukorralduse, kusjuures uue kohtukorra kehtestamiseni töötasid vanad kohtud edasi. Tuleb märkida, et talupojad said nüüd vaba jahiõiguse, mis seisnes sellis, et nad võisid oma põldudel loomi ja linde tappa. Butava kogu esimest kohustati tartlema kuningalt jahiõiguse pärast vangistatute vabastamist, samuti sellega seoses elevate protsesside lõpetamist.[1]

Enamus koormistest kuulus aga väljaostule, kusjuures väljaost lükkub tulevikku, sest selle realiseerimiseks oli tarvis Butavalt kogult väljaostu korraldavat seadust. Kuni väljaostuni nõuti aga kõik koormised sisse endises korras ja endisel alusel. Tähtis on ära märkida, et kõneall alevas dekreedis esineb kaks selgelt püritletud põhimõtet: 1). kaotada küll senjöraalne kord, kusjuures aga 2). igasugune rendivorm

1). Petrov I, lk. 19.

peab kuuluma väljaostule. Selle kohta ütleb dekreet: „... kõik alalised maarendid nii naturaalsed kui ka rahalised, missugust liiki nad ka ei oleks, missugune ei oleks ka nende päritolu, missugustele inimestele nad ka ei kuuluks — kuuluvad väljaostule".[1] Seega kõik, kes omasid mingit õigust rendile, pidid saama selle eest kompensatsiooni. Dekreet on oma olemuselt deklaratsioon, st. küsimuse lahendust edasi lükkav dokument, kuna selles öeldakse „... et Rahvuskogu otsekohe peale konstitutsiooni väljatöötamist hakkab tegelema käesolevas dekreedis välja kuulutatud printsiipide rakendamiseks tarvilike seaduste väljaandmisega".[2]

Tuleb märkida, et kuningas aadli ja vaimulikkonna huvide esindajana ja nende mõjutusel viivitas augustidekreedi kinnitamisega, kuid oli lõpuks siiski sunnitud seda 3. novembril 1789. a. vastutahtmist tegema.

Hoolimata sellest, et mainitud dekreet väljaostuni säilitas põhilised senjoraalsed koormised (cense, campi pars jt), tuleb teda siiski hinnata kodanliku dekreedina, sest

1). Dembaux, lk. 121.
2). samas

kodanlik klassiiseloom väljendub sün senjöraalsete ja eraomanduslike suhete eristamises, seda järgmisel põhimõttel: kõik senjöraalsed õigused on usurpeeritud talupoegade pärisorjastamisel, eraomandi õigused aga kui asjalised õigused on loomulikud ja seepärast kuuluvad väljaostmisele.

Vahelülina tuleb märkida, et seoses avaldatud dekreetidega ja uute seaduste ostamisega seni äärmuseni laienenud talurehva rahutustelaine mõnevõrra vaibus, kuna jäädi äraootavale seisukohale. Kuid sünjuures ei tohi unustada, et üksikutes kohtades talupoegade rahutused säilisid taravatena ja olid oma iseloomult endiselt poliitilised, sest talupojad loobusid täielikult kõigi koormiste täitmisest feodaalidele. Rahutused jätkusid sellistes kohtades, kus endised senjöörid, eriti sellised, kes kramplikult püüdsid kinni hoida hukkuvast feodaalsest majandussüstemist, jätkasid endiselt 4–11. augusti dekreediga vähestе kaotatud koormiste ja õiguste kasutamist. Kõige sagedamini oli lahkhelisid, mis viisid rahutusteni seoses kaotatud senjööride jahiõigusega. Rahutuste olemasolu ning jätkumist mainitud motiividel võime

Konstateerida pärast dekreetide vastuvõtmist endiste senjööride ja talupoegade poolt Asutavasse Kogusse ja Feodaal komiteesse saadetud kaebuste ja palvete alusel.

Nii kaebab Asutavale Kogule 1789. a. desembris Jacques Dupuy[1] Villers Cotterets kihelkonnast (Aisne'i departemang), et hvolimata senjööride ainujahiõiguse kaotamisest, esineb süski juhtumeid, kus talupoegi karistatakse täiesti põhjuseta senjööridel kaotatud ning talupoegadele antud vaba jahiõigusega seoses olevate süüdistuste alusel. Nii trahviti kaebuse esitajat ennast 110 livre'i ega tema poja kuttimise pärast. Samuti jätkasid senjöörid paljudes kohtades endiselt tuvilate pidamist ja senjöraalse veskitolli sissenõudmist. Muidugi olid sellistel juhtudel kõkkupõrked talupoegadega, mis viisid rahutusteni, talupoegade poolt paratamatud.

Perigord'i saadiku Loys' kirjast 1789. a. lõpul selgub, et kohalikud talupojad on loobunud koormiste kandmisest ning kogunevad väeosadesse relvastatud ülestõusu eesmärgil.[2]

Väljaostuta kaotavate ning väljaostule alluvate koormiste väljaselgitamiseks ning

1) Petrov I, lk. 21 jj-d.
2) Samas, lk. 24.

väljaostu korra välja töötamiseks moodustati 1789. augustis nn. Feodaalne komitee (Comité de la feodalité), mis koosnes 30 isikust.[1] Komitee presidendiks oli Goupil de Préfeln, asepresidendiks püskop Perpignan, sekretärideks Merlin ja Arnoult. Lihtlükmetest oli 4 aadlikku ja 16 kodanlikku juristi ning 2 talupoega jt. Mõjuvõimsamateks tegelasteks osutusid sekretär Merlin ja lihtlüge Trouchet. Klassikoostiselt kuulus komitees enamus kodanluse esindajaile, kuid kahjuks sellistele, kes ise olid seotud senjöraalkorraga ühel või teisel teel.

Komitee klassikoostis määrab ka tema talupoegade nõudeid ignoreeriva tegevussuuna. Siia lisandub olulise tegurina eelpool mainitud talurahva lükumise vaibumine seoses avaldatud dekreetidega ja uute seaduste ootamisega ning Butava kogu võimu tugevnemine, mis lubab komiteel lähtuda mitte talurahva, vaid kodanluse ja mõisnike huvidest. Oma tegevuses töötas Feodaalne komitee välja põhiprintsiibid jõrgnevaks Butava kogu agraarseadusandluseks. Sel puhul esines ka üksikuid lahkhelisid ja vaidlusi komitee lükmete vahel. Komitee asus seisukohale, et

1) Lutšitski I, lk. 81.

on olemas 1) usurpeeritud õigused (droits usurpés), millised tuleb kaotada väljaostuta ning 2) seaduslikud õigused (droits legitimes), millised alluvad väljaostule. Merlin'i initsiatiivil kehtestati põhimõte, et pärast 4. augustil 1789. a. deklareeritud senjöraelkorra kaotamist kõik feodid lekkesid olemast, muutudes eraomandiks, kusjuures nendega seosesolevad senjöraalsed kohustused muutusid maarendiks, kuuludes seega seaduslike õiguste kategooriasse. Usurpeerituiks, st. väljaostuta kaotatuiks loeti isiklikest õigustest tulenevad pärisorjus, teotöö, surnud kåe õigus, banalitudid ja feodaalne jurisdiktsioon. Ülejäänud koormised aga kuulutati reaalseteks, st. seaduslikeks ja need kuulusid väljaostule, nagu igaaostased koormised (cense, champart), kõik nn. „juhuslikud kohustused" (omandivahetus maks), reaalne teotöö ja isegi kõik need isiklikud kohustused, mis lepingu alusel on muudetud asjalisteks, st. reaalseteks.

Koordinaalseks küsimuseks oli nn. dokumentide küsimus, st. küsimus millised

dokumente lugeda küllaldaseks senjööride äiguste teostamiseks ning kellele asetada dokumentide esitamise kohustus. Siin esines kaks seisukohta[1]. Trouchet arvas, et senjöörid peavad ise nõutud kohustuste äigust tõestama, Merlin'i seisukoha järgi jüdid aga talupojad ise tõendama, et nad ei ole kohustatud üht või teist kohustust välja ostma. Komitee võttis vastu viimase seisukoha. Eelnimetatud põhimõtted muudeti Butava kogu 1790. a. 15-28. märtsi dekreediga „Feodaaläigustest" seaduseks. See dekreet koosnes kolmest osast.

Dekreedi esimeses osas dekreedeeriti feodaalsest režiimist tulenevate isiklike ja nn. austavate äiguste, mitmesuguste privileegide, samuti feodaalse pärimisäiguse kaotamist.

Samas aga rõhutati, et „... omandiäigused, mis säilitatakse väljaostuni, võrdsustatakse harilike rentidega ja kohustustega maalt"[2], kusjuures need kuulusid tasumisele vanade ennerevolutsioonieegsete seaduste korras, ning neis seadusis ei tehtud mingeid muudatusi.

---

1) Petrov I, lk. 31.
2) Dembaul, lk. 122 jj.

Dekreedi teine osa käsitles väljaostuta kaotatavaid senjöraalseid õigusi (sans indemnité). Väljaostuta kuulusid kaotamisele pärisorjuslik sõltuvus, isiklik teoorjus[1], banalitudid, feodaalne jurisdiktsioon, surnud käe õigus ja sellest tulenevad sõltuvusvormid. Puleb märkida, et „surnud" talupoja reaalsed kohustused säilitati[2].

Kokkuvõttena võib mainida, et väljaostuta kaotati praktilises elus võrdlemisi vähe reaalset väärtust omavad õigused ja koormised.

Ö 790. a. 15-28 märtsi dekreedi reskuspunkt asus dekreedi kolmandal osal „Väljaostmisele kuuluvaist senjöraalõigusist" (rachetable, koosnes 9 artiklist). Dekreedis seisis: „ostetakse välja ja kuuluvad täitmisele edasi kuni väljaostuni kõik varanduslikud õigused ja kohustused, nii feodaalsed kui ka censuaalsed, millised on maksulised (Ἀβλαβοῖς πλαῖοι)

---

1). Asjaline st. reaalne (corvé réelle) teotöö kuulus väljaostule. See oli selline teotöö, mida tasuti maaomandi või mingi maakohustuse õiguse loovutamise eest.

2). Dembaux, lk. 123.

ja tingimustel, mis on kehtestatud maa esialgse lvovutamise eest.[1] Väljaostmisele kuulusid: igaaastased senjöraalsed kohustused nii rahas (cense) kui natuuras (champart), tollid omandivahetuselt, kõik rendid jne. Nende koormiste pärest puhkenud tüliküsimused olid juba ette otsustatud talupoegade kahjuks, sest dekreedi jõrgi tuli tüliküsimused lahendada ennerevolutsioonialgsete statuutide järgi.[2] Dekreedis oli klausel, et juhul, kui talupoeg suutis tõestada kohustuste mittetulenemist asjaõigusest, siis langes väljaostu vajadus ära. Tegelikult ei annud see klausel talupoegadele midagi, kuna dokumendid olid feodaalide käes mõisaarhiivides, milletõttu talupojal oli peaaegu võimatu neid sealt saada. Eriti selgesti ilmneb mõisnike huvide kaitsmine dekreedi kolmanda osa 6. artiklis, kus mõisnikule anti dokumentide puudumisel õigus 3. aasta jooksul tuunistajate abil oma õigusi tõestada, – kui senjöör tuunistajate abil tõendas, et ta 30. aasta jooksul on neid õigusi kasutanud, siis kuulusid koormised väljaostule.[3]

1). Dembaux, lk. 124.
2). Petrov I, lk. 36.
3). samas, lk. 36 jj.

Tänu sellele süsteemile väis mõisnik omastada ka nüsuguseid õigusi, mida tal varem polnud. Nii tuleb välja, et mainitud seaduvodatud parandamise asemel koguni halvendas talupoegade olukorda.

Kokkuvõltes võib märkida, et igasuguste juriidiliste riugeste abil allutati väljaostule kõik vähegi elus tegelikku väärtust omavad koormised ja õigused.

Väljaostu praktilise teostamise määras 3-9. mai 1790.a. dekret, Senjöraalõiguste väljaostu alustest, viisidest ja suurusest.
See dekret, mis koosnes neljast osast, oli ülesehitatud printsüpidele, mis tegelikult takistasid väljaostu. Dekreedi üheks põhiprintsiibiks oli fakultatiivsuse printsüp, mille jõrgi väljaost ei olnud kohustuslik, vaid toimus mõlema poole vahelisel kokkulejppel. Teiseks väljaostul oli kehtestatud ühiskäendus, s.o. kõik kogukonnas elavad talupojad pidid üheaegselt oma koormised välja ostma. Kolmandaks talupoeg pidi korraga välja ostma nii alalised st. igaaastased koormised (cense, champarti näol), kui ka nn. juhuslikud koormised

näit. tollid omandivahetuselt.

Dekreedi kolmandas osas määrati igaaastaste koormiste väljaostu summa suurus, milline saadi sel teel, et üheaastaste koormiste keskmist väärtust suurendati naturaalmaksu puhul 25 korda, tiitel jahtudel aga 20 korda.

Nii näeme, et feodaal komitee klassipositsioonist ja klassihuvidest lähtuna oli seadus üleschitatud nii, et takistada väljastu. Kuna senised seadused garanteerisid feodaalidele endiste maksude laekumise väljaostuni, siis loomulikult, ei olnud feodaalid huvitatud väljaostu teostamisest ega andnud oma nõusolekut selleks, juhul, kui feodaalid talupoegade energiliste nõudmiste tõttu olid sunnitud selleks nõustuma, tõstsid nad väljaostu hinna niivõrd kõrgeks, et väljaost osutus talupoegadele ülejõu käivaks, sest koos igaaastaste koormistega (censs, champart) tuli välja osta „jahuslikud" koormised (omandivahetusmaks). Nii tõusis väljaostu summa kõhuvale enamikule talupoegadele kättesaamatuks, mida kujukalt näitavad ka

arvukad talupoegade kaebused Asutavale Kogule ja Feodaalkomiteele, kus väidetakse, et kehtestatud väljaostu süsteemi juures on talupoegadel täiesti võimatu väljaostu teostada. Väljaostu takistamiseks oli mõeldud ka seaduses kehtestatud ühiskäendus, st. külakogukonna vastutus iga üksiku talupoja väljaostuoperatsiooni eest, mida ei olnud aga kerge aleti saavutada, eriti majanduslikult nõrgemail talupoegadel. Kuid ühiskäendus jääb siin ikkagi väljaostu pidurdavate kõrvaltegurite hulka, sest väljaostu reaalselt ei lubanud juba väljaostu kõrge hind ja enamiku talupoegade nõrk majanduslik kandepind.

Töö eelnevas osas nägime, et Bretagnes'i esines erinev maakasutamisviis nn. domaine congéable näel, mis oli eriti koormav maa tegelikule kasutajale, st. talupojale. 1790.a. lõpul siinsed kogukonnad avaldasid kategoorilise domaine congéable kaotamise nõude, mis 1791.a. esimesel poolel sai Bretagnes'i üldiseks.[1]

1) Lutšitski I, lk. 99.

Seetõttu ilmus 7. juunil 1791. a. mainitud maakasutusviisi alal tähtsam Butava kogu dekreet. Selles kuulati nõuda mainitud maakasutajalt nende feodaalsete koormiste täitmist, millised kaotati ilma väljaostuta[1]. Poolte omavahelised suhted pidid põhinema lepingule. Nii näeme et Butava kogu dekreediga pürati talupoegade huvides nimetatud valdusega seoses omanike (senjööride) laialt levinud kuritarvitusi. Dekreet säilitas poolte vahelise lepingu vabaduse, samuti omanikule maakasutaja äraajamise õiguse pärast lepingu tähtaja täitumist. Ka maavalduse kasutajale jäi õigus vabaneda lepingust, kusjuures tal oli õigus nõuda ehitatud hoonete ja teostatud maaparanduste est tasu.

Olukorda arvestades, on täiesti loomulik et mõisnikud hakkasid neile niigi kasulikke dekreete endile veel kasulikemana tõlgendama. Ka talupojad katsusid teatud artikleid endile kasulikena tõlgendada. Kõike seda soodustas asjaolu et ulpool mainitud peadekreedid ei haara—

1) Dembaux, lk. 125.

nud **kõiki arvntuid senjöraalseid koor-**
misi (milliste rohkusest ja kurukusest ei
olnud selget ega täpset ettekujutust isegi
kaasaja kõige paremetel juristidel), ega
andnud käsitletud dekreetides ka pal-
jude **küsimuste** täpset ja selget tõlgen-
dust. Mainitud põhjustest tingituna an-
diski **Butav kogu peale peadekreetide**
terve rea üksikdekreete, mis käsitlesid
üksikküsimusi ning andsid paljudele
vaidlusalustele küsimustele lahenduse. Nii
kuulati Butava kogu 22-30. aprilli 1790.a.
dekreediga kültimme teisele isikule kuuluval
maal, ilma viimase loata. Samas aga dek-
redeeriti iga kodaniku vaba jahiõigust tema
isiklikul maal, järvedel ja tükidel. Selle de-
kreediga kehtestati ka mitteseadusliku jahi
ust trahvid.[1]

Butava kogu 1. mai 1790.a. dekreediga
kaotati kogu kuningrügi uletuses senjööri-
dele kuuluv õigus omastada peremeheta ja
pärijata jäänud varandust. Senjööride eriti
visa kinnihoidmist sellest näitab asjaolu,
et mainitud dekreeti tuli mitmel korral
korrata. Tuleb märkida, et terve rida

1) Petrov I, ek. 60.

Butava kogu dekreete oli suunatud kodenliku eraomandi kindlustamiseks maale. Sel alal on eriti tähtis Butava kogu 28. septembri 1791. a. dekreet. See dekreet andis talupojale isikliku maa vaba ekspluaturimise õiguse, st. talupoeg võis selle maaga talitada oma äranägemise järgi. Nüüdsest peale talupoeg ei allunud enam kohustuslikule külvikorrale. Samuti sai ta isikliku maa vaba tarastamisõiguse.

Huvitav on ära märkida Karejev'i ebaõiget väidet Feodaalse Komitee pikaldasuse kohta 15-28. märtsi ja 3-9. mai 1790. a. dekreetide väljatöötamisel, mis olla tingitud sellest, et Feodaalne Komitee olla arvestanud oma töös kõiki arvukaid, temale saadetud ettepanekuid, see olla aga töö pidurdanud[1]

Samas aga Lutšitski, kelle töödes Karejev'iga võrreldes on üldiselt palju rohkem valesid ja reaktsivonilisi seisukohti, väidab, et Feodaalne Komitee hülgas kõik talle esitatud projektid ja ettepanekud, sest mõnes neist kaitsti talupoegi[2].

Tegelikult oli dekreetide väljaandmise

1/. Karejev, ek. 418.
2/. Lutšitski I, lk. 82.

venimise peapõhjuseks asjaolu, et Feodaalne Komitee oma klassihuvidest lähtudes ei olnud huvitatud agraarseadusandlusest.

Veel vähem tegi Butav Kogu ja temale allur Feodaalne Komitee senjöraalkorra kaotamiseks kogukonnamaade suhtes. On üldtuntud fakt, et revolutsiooni eel ja eriti revolutsiooni ajal talupojad, hakkasid ka omavoliliselt kogukonnamaid anastama vastukaaluks laialt levinud mõisnike poolt teostatud anastamistele. Kuid Butav Kogu mõistis kohe 11. detsembri 1789. a. dekreediga sellised anastused hukka ning kuulastäielikult edaspidised anastused.[1]

Kuna talupoegade revolutsiooniline lükumine oli äärmiselt teravalt suunatud senjööride poolt teostatava kogukonnamaade anastamise vastu, siis oli Butav Kogu siiski sunnitud kaotama 15-28. märtsi 1790. a. dekreediga senjööride triage'i õiguse, alates 4. aug. 1789. a. Senjööride anastused, mis olid teostatud 1669. a. ordonantsi alusel, tunnistati seaduslikeks. Anastused, mis olid teostatud üle 1669. a. ordonantsis ettenähtud normi (s. oule 1/3)

1) Позняков, lk. 81.

loeti kehtetuiks ja kogukonnad võisid neid 5 aasta jooksul tagasi nõuda kohtu korras. See õigus aga ei tõatanud säilinud kohtukorralduse juures talupoegadele mingit edu. Ka triage'i kaotamine oli talupoegade seisukohalt kõrvalise tähtsusega, sest talupoegade peanõudeks kogukonnamaade alal oli anastatud kogukonnamaade tagastamine. Juhul, kui feodaal anastatud kogukonnamaad oli edasi müünud kodanlastele, ei saanud kogukonnad teha midagi. Siin ilmneb selgesti kodanluse klassihuvide ning kodanliku maaomandi kaitsmine. Mainitud dekreediga kaotati ka Lorraine'i Barrois'i Clermontois's levinud eriline õigus, nn. tiero denier õigus, mille jõrgi metsade või tuiste kogukonnamaade müügi puhul kuningal või senjööril oli õigus saada 1/3 müügihinnast.[1] Täiesti senjööride klassihuve kaitsev oli Butava kogu povlt 13. apr. 1791. a. vastuvõetud dekret, mis tunnistas seaduslikult senjööride valduseks kõik need kogukonnamaad, mis olid nende käes kuni 4. augustini 1789. aastani.[2]

1) Позняков, lk. 82.

2) Petrov II, lk. 167.

Butav kogu säilitas kogukondadele nende ühiskarjatamis-ning karjateeäiguse ainult juhul, kui nad suutsid seda dokumentaalselt tõestada. Külakulakluse huvides kehtetas Butav kogu individuaalse tarastamisäiguse, mida laiendati isegi kogukonna karjamaadele.

Seni käsitletud agraarseadusandlus puudutas peamiselt otseselt senjöraalsuhetega seotud talupoegi-omanikke. Nüüd vaatleme, kuidas toimus külakehvistu, st. maatute nõndmiste rahuldamine.

Sün oli põhiküsimuseks 1790.a. natsionaliseeritud, st. rahvuslikeks varandusteks kuulutatud kirikumaade küsimus. Juba 2. nov 1789.a. kuulutas Butav kogu kiriklinud varandused kogu rahvuse korralduses olevaiks. 13. nov. 1789.a. dekreediga nõuti vaimulikkonnalt täpset aruannet (ülevaadet) kiriklikest varandustest, sissetulekutest ja välgadest. Määruse rikkujaid ähvardati range karistusega. Hiljem otsustati kiriklikke maid müüa assignaatide kindlustamiseks.

Selles agraarseadusandluse osas oli

Butavas kogus olemas kaks voolu. Üks vool lähtus sellest, et tuleb kindlustada riigi rahanduslik olukord natsionalisuritud maade võimalikult kasulikumas müümise teel. On selge, et su vool hajastas suurkodanluse huve. Teine vool väljendas enam-vähem talurahva taotlust, sest selle voolu esindajad tahtsid süski kindlustada talupoegi maaga, taotledes maade müüki väikeste tükkidena, kusjuures müük ei tohtinud toimuda liiga kallilt. Samuti pooldosid nad pikka järelmaksuaega.

Algul eligi ülekaalus teine vool, sest 14. mai 1790. a. dekreediga kuulutati välja rahvusliku maa tagavara müük enampakkumisel väikeste tükkidena ja 12 aastase järelmaksuga.[1] Hoolimata dekreedi teatud progressiivsest iseloomust, ei olnud su süski vastuvõetav kehvik talupoegadele, sest müük enampakkumisel jättis nad ka väikese maatüki ostuvõimalusest ilma, sest nende majanduslik kandepind ei lubanud mingisugust konkurentsi. Edasine seadusandlus halvenes kehvikute kahjuks

---

1) Lefebvre, lk. 35.

veelgi, sest 14. juuni 1790. a. dekreet lubab mõisaid (suurmaavaldusi) jagada vaid niivõrd, kuivõrd lubab seda nende loomus.[1] Peab mainima, et tegelikult ka juba enne seda suur osa maid müüdi tervikuna. Kuna vajadus raha järele kasvas, siis halvenes seadusandlus veelgi. Nii lühendati 3. nov. 1790. a.[2] dekreediga maksutähtaega 4-le aastale ja nõuti müüki tervete valduste kaupa. Tarle aga näitab, et linnalähedaste maade maksutähtajaks müümisel määrati 2a. ja 10 kuud.[3] Selle juba liig ilmse kodanluse soosimise ja talupoegade kahjustamise maskeerimiseks jätab dekreet talupoegadele võimaluse osta mõisaid kollektiivselt, ning neid siis pärast ostu omavahel jagada. Talupojad seda kasutasidki ja asutasid mitmel pool kollektiivseks maaostuks assotsiatsioone. Mainitud riigi rahaahnusele "osutab ka fakt, et maad "lubati müüa tükiti ka sel juhul, kui talupojad pakuvad tükkide eest summeerituna enam, kui kogu valduse ostja. Mis puutub maksutähtaja lühendamisse, siis oli Asutav kogu sunnitud seda

1) Lefebvre, lk. 36
2) samas, lk. 37.
3). Tarle, lk. 49

muutma, kuna ka rikkad ostjad avaldasid selle vastu energilist protesti.

Tehes kokkuvõtet agraarseadusandlusest nn. rahvuslike varade alal Butava kogu perioodil, võime nentida et kehtestatud seadused olid kasulikud just linna- ja maakodanlusele, kellel oli kapitali maade ostmiseks. Maade ostmist talupoegade, isegi jõukate rentnike-farmerite poolt püras: 1). maa müümine tervikuna, sest ka kollektiivselt oli raskusi küllaldase kapitali kokkuscamiseks, ja 2) enampakkumise süstem.

Mis puutub väikerentnikesse ja külakehvistusse, siis polnud neil mainitud seadustest absoluutselt kasu, sest neil puudus igasugune kapital maade ostmiseks. Peamiseks kasusaajaks oli just kodanlus, kes hakkas maaga spekuleerima, müües tervikuna ostetud valdused omakorda edasi kallimalt väikeste tükkidena.

Et talurahva huvid ja nõuded sel alal jõid Butava kogu poolt rahuldamata, siis talurahvas protestis ja võitles nende seaduste rakendamise vastu. Nii esines väga tihti juhtumeid, kuo talupojad

ajasid lihtsalt jõuga enampakkumistelt minema võõrad-jõukad ostjad ja toimisid seal omavahelisel kokkuleppel?[1]

Eriti tähtis aga on fakt, et alates 1790. aasta lõpust (millal talupojad kaotasid lõplikult usu Butavasse Kogusse), süvenes, teravnes ja laienes tugevasti talurahva revolutsiooniline liikumine, võitlus maa tasuta või soodsa hinnaga saamise eest, kusjuures peaosa selles võitluses mängis külakehvistu.

Kokkuvõttes võib ütelda, et Butavas Kogus valitsev suurkodanlus, lähtudes oma klassihuvidest, ei tahtnud rahuldada ega rahuldanudki talurahva põhimisi nõudmisi maa suhtes.

Nii jäi Butava Kogu poolt põhimõtteliselt „kaotatud" senjõraalkord oma reaalses väljenduses täielikult püsima. Butava Kogu peatuve feodaalrežiimi kaotamise alal seisab selles, et ta kaotas pärisorjuse jääned. Senjõraalkorra reaalset säilumist taipasid vaga hästi pärast 1790. a. märtsi ja maidekrietide ilmumist ka talupojad ise, sest nad saatsid arvutult palveid ja kaebusi

1). Lefebvre, lk. 40.

Asutavale Kogule ja Feodaalkomiteele, nõndes senjöraalkorra täielikku kaotamist, väljaostu süsteemi muutmist, juhuslikke kohustuste tasuta kaotamist või nende väljaostu eraldamist igaaastastest jne. Nii kirjutavad Leau-é-Garonne'i talupojad 30. okt. 1790. a. Feodaal komitele: „Härrad! Pöse kuulutasite (teatasite) oma dekreetidega, et te hävitasite feodaalse režiimi; (kuid tegelikkuses) te tegite midagi vastupidist...“[1] Edasi rääkitakse läkituses, et talupojad ei suuda end kunagi vabaks osta senjöraalkohustustest sellise väljaostu süsteemi juures. Kuna eelnevast nägime, et peatuguriks, mis sundis Asutavat kogu asuma agraarseadusandluse juurde, oli võimas talurahva revolutsiooniline lükumine, siis oli seadusandluse peaeesmärgiks talupoegade rahustamine. Mainitud eesmärgiga seletub ka kogu Asutava kogu agraarseadusandlust punase niidina läbiv kahesugune suund: 1/. talupoegadele järeleander ja 2/. talupoegi ähvardav suund. Nii näitaks 4-11. aug. 1789. a. seadusega üheet povet deklareeriti senjöraalkorra „kaotamist“,

1) Хрестоматия, lk. 511.

teiselt poolt aga ähvardati 10. aug. 1789 a. seadusega karmile kohtulikule vastutusele võtta kõiki ühiskondliku rahu rikkujaid, st. talupoegi, kes oma ülestõusu otsekohe ei lõpeta. Sama asjaolu ilmnes ka seoses 1790 a. dekreetidega. Nimelt tuletati dekreetide valmimise ja väljakuulutamise ajal munitsipaliteetidele, st. kogukonnavõimudele korduvalt meelde, et neil lasub vastutus mõisnikule kuuluvate maksude õige laekumise ja ühiskondliku rahu eest. 1790. a. juuni dekreet määras aga karistuse poomise või mahalaskmise teel igasuguse relvastatud väljaastumise puhul feodaalsete kohustuste vastu.

Nii näeme, et agraarseadusandluse alal hülgas Asutavas kogus valitsev suurkodanlus juba revolutsiooni algul agraarküsimuse lahenduse revolutsioonilise tee. Seda on tabavalt iseloomustanud akadeemik Volgin, kes märgib, et „kodanluse kõrgemad kihid (st. suurkodanlus – minu märkus H.S.) ei tahtnud viia revolutsiooni lõpuni isegi siis, kui see alles algas".[1]

---

1) Volgin, lk. 6.

2. Seadusandliku Kogu (Legislatüvi) ja žirondünliku Rahvuskonvendi agraarseadusandlus.

a). Seadusandliku Kogu (Legislatüvi) agraarseadusandlus.

Valimiste tulemusena, mis toimusid 1791. a. konstitutsioonis kehtestatud tsensusliku valimissüsteemi alusel saavutas Seadusandlikus Kogus enamuse suurkodanlus (meerid, rahukohtunikud, departemangude administraatorid jms., seega peamiselt administratüvalal tegutsev kodanlus) ja kodanlik intelligents. Aadli osa Seadusandlikus Kogus oli minimaalne. Elanikkonna laialdased töötavad massid ei olnud peaaegu sugugi esindatud, rest üldse oli valitud ainult 3 talupoega ja 4 käsitöölist. Seadusandliku Kogu parempoolse tüva moodustasid 264 konstitutsioonilist monarhisti, kes olid fojäänide klubi lükmed ning kaitsesid 1791. a. konstitutsiooni. Majanduslikult toetus see grupp finantskodanlusele ning neile tööstureile, kes enne revolutsiooni tegelesid luksusesemete tootmisega. Nümased kannatasid muidugi tugevasti kõrgema aadli emigratsiooni töttu. Kuna Versailles ön konna täielik kõrvaldamine oleks tähendanud nende majandusliku baasi kadumist, siis on loomulik, et nad kaitsesid kuningat, pooldades konstitutsiooni

muutmist viimase võimu tugevndamise suunas. Parempoolseid toetasid ka Prantsusmaale jäänud ning ametlikult konstitutsioonilise monarhiaga lütunud aadlikud.

Keskrühma moodustasid 345 saadikut, kes nimetasid end sõltumatuteks e. möödukateks. Nende arvates oli revolutsiooni edasiseks ülesandeks 1791.a. konstitutsiooni elluviimine.

Vasakpoolse tiiva moodustasid 136 saadikut, kes jagunesid omakorda kahte ossa. Ühe osa moodustas vasakpoolsete saadikute enamus, keda nimetati nende poliitilise juhi Brissot jõrgi brissodiinideks. Nad moodustasid tulevase zirondiinliku erakonna tuumiku (Vergniaud, Guadet, Gensonné, Isnard, Condorcet) ja esindasid kaubanduslik-tööstusliku suur- ja keskkodanluse ning põllumajandusliku kodanluse huve. Algul nad kaitsesid, pidades revolutsiooni lõppenuks konstitutsioonilist monarhiat. Hiljem nad muutusid revolutsiooni edasi arenedes kodanlikeks vabariiklasteks.

Saadusandliku kogu äärmise vasakpoolse rühma moodustasid demokraadid-vabariiklased, keda kutsuti montanjaarideks. Nad ei olnud rahul 1791.a. konstitutsiooniga, vaid taotlesid revolutsiooni süvendamist kuni demokraatliku vabariigi kehtestamiseni. Selle rühma, mis oli väiksearvuline, silmapaistvamaiks esindajaiks olid Couthon, Basire, Chabot.

Nagu näeme, kuulus Aadusandlikus kogus klassikoostiselt enamus suurkodanlusele, kes, olles kindlustanud Asutava kogu

Seadusandliku tegevuse tulemusena endale poliitilise võimu ning avarad võimalused kaubanduse ja tööstuse arendamiseks, luges revolutsiooni lõppenuks. Muidugi oli sellest tingitud ka Seadusandliku Kogu esialgne seisukoht agraarseadusandluse alal – mitte muuta Butava Kogu poolt väljatöötatud agraarsüsteemi. Sellega ongi seletatav Seadusandliku Kogu tegevuse vaikus agraarseadusandluse alal 1791.a. lõpul ning 1792.a. esimesel poolel.

Süveneva majanduskriisi baasil tõusis elukallidus, mis koos Butava Kogu poolt talupoegade huvides lahendamata jäänud agraarküsimusega põhjustas klassivõitluse teravnemise ja laienemise. Võimsa tõuke talupoegade ja linna töötavate masside revolutsioonilise liikumise uueks võimsaks tõusuks, mis valmistas ette kodanliku vabariigi kehtestamist, andis kuninga põgenemine 1791.a. juunis.

Koos majandusliku olukorra raskenemisega raskenes ka poliitiline olukord. Tugevneb sisemaine kontrrevolutsioon aadli ja uue usualase korraldusega rahulolematu vai-

mulikkonna organiseerimisel. Kontrrevolutsioonilise agitatsiooni tulemusena puhkeski Vendées kontrrevolutsiooniline talupoegade mäss. Kuid palju tähtsam on asjaolu, et pidevalt, eriti 1791.a. lõpust alates, kasvanud välisinterventsiooni kõdachu baasil puhkes 1792.a. aprillis sõda revolutsioonilise Prantsusmaa ja Austria vahel, kusjuures vürstega järkjärgulist lütusid kõik Euroopa tähtsamad riigid.

Näeme, et raske sise- ja välispoliitilise olukorra tõttu olid kodanluse poolt kätteväidetud vabadused kõdachus. Kodanlusel oli tervis kätteväidetud vabaduste päästmiseks ja kindlustamiseks omada laiaaldaste masside toetust. Selle saavutamiseks asus kodanlus peamiselt vastkpoolse tiiva juhtimisel revolutsioonilisele teele, püstitades 11. juulil 1792.a. loosungi: „Isamaa on kõdachus!" Et saavutada mainitud eesmärgi teostamiseks kõla, st. talupoegade toetus, asuski Seadusandlik Kogu 1792.a. juunis agraarsuhteid talupoegade huvides seadusandlikul teel ümber korraldama.

Enne kui asuda otseselt agraarseadus-

andluse juurde mainitud perioodil, tuleks lühidalt vaadelda selleaegsüd talupaegade taotlusi: kuna Butav kogu ei kaotanud täielikult feodaalkorda ega tagastanud talupaegadele senjööride poolt neilt anastatud kogukonnamaid ega rahuldanud ka külakehvistu maanälga süs loomulikult jäid senised põhinõuded, milles nõuti: 1) feodaalkorra ning mõisniku ülemvõimu täielikku kaotamist külas ja 2) anastatud kogukonnamaade tagastamist ning maatuile maajagamist-endiselt püsima. Talupaegade ja nende kogukondade poolt Seadusandlikule kogule saadetud palvete ja kaebuste põhjal võib väita, et nad nõudsid Butava kogu poolt põhiliselt säilitatud feodaalkorra täielikuks kaotamiseks täiesti uut seadusandlust sest nõuti kõiki Butava kogu agraarseadusandlusega kehtestatud põhiprintsüpide kaotamist või muutmist. Nii paluvad 8. aprilli 1792 a. Guersfling kohelkonna elanikud Moselle'i departemangust, et Seadusandlik kogu muudaks 15. märtsi 1790. a. dekreedi selle osa, kus nõutakse talupaegadelt dokumentide esitamist, juhul, kui nad loevad eläärigeks

1) Petrov I, lk. 120

teatud koormise täitmist. Talupojad paluvad Seadusandlikult kogult selle asemel printsübi kehtestamist, mille alusel senjöör peab esitama dekumendid kohustuste nõudmiste õigustamiseks. Kõik kaebused värdavad nagu ühest suust, et kehtestatud väljaostutingimuste juures on väljaost täiesti võimatu ja nõuavad, kas väljaostu täielikku kaotamist või uut väljaostuviisi. Nii kaebavad Rhone'i departemangu ühe kogukonna elanikud 15. dets. 1791 a. väljaostu võimatuse üle, näidates, et 21 kuu jooksul pole keegi feodaalseid koormisi välja ostnud, nõudes luba igaaastaseid kohustusi eraldi välja osta juhuslikest koormistest.[1] Paljudes kaebustes mõistetakse täiesti hukka ühiskäendus väljaostul ning väljaostu fakultatüvsus ning nõutakse nende kaotamist.

Kuna sellelaadilised talupoegade ja nende kogukondade kaebused Seadusandlikule Kogule olid äärmiselt rohkearvulised, siis on täiesti loomulik, et mõned Seadusandliku kogu ning talle alluva Feodaalkomitee (loodi 14. okt. 1791. a: komiteesse kuulus 12 liiget), eriti aga vasakpoolse

1) Хрестоматия, lk. 512.

tüva liikmed olid sunnitud nende põhimõtete ellurakendamise eest välja astuma ning võitlema.

Nii nõndis vasakpoolse tüva liige demokraat Couthon oma kõnedes 12. ja 29. veebruaril 1792 a. täielikuks senjöraalse reţiimi kaotamiseks vastava seadusprojekti väljatöötamist. Olles hukka mõistnud Butava kogu poolt kehtestatud ühiskäenduse väljaostul, nõndis ta selle kaotamist. Hukka mõistes kogu väljaostusüsteemi, nõndis ta väljaostule kuuluvate õiguste ja kogu väljaostu süsteemi ülevaatamist ning revideerimist, kusjuures ta leidis, et tingimata tuleks kaotada üheaegne igaaastaste ja ajutiste koormiste väljaostmine.

Vaatamata sellele, et võib oletada mainitud kõnedes avaldatud ettepanekutele teravaid vastulööke parempoolse tüva esindajailt, otsustati lõpuks süski need kõned lasta trükkida ning neid levitada. Samuti otsustati läbi vaadata Butava kogu dekreedid. Oma ettepanekute õigsust argumenteeris Couthon vajaduse ja võimalusega siduda sel teel talupojad revolutsiooniga.[1]

---

[1] Lutšitski I, lk. 106.

Kaitstes talupoegade nõudeid, väitis Michallet, et Prantsusmaal levinud printsüp nulle terre sans seigneur, mida Asutav Kogu kaitses, oli lihtne usurpeerimise, vägivalla akt. Samas kaitses ta põhjendatult lods et ventes'i väljaostu kaotamist.[1]

Talupoegade poolt õigustatult esile tõstetud printsüpi nn. dokumentide esitamise küsimuses asus kaitsma saadik Mailhe. Olles radikaalsel seisukohal, püstitas ta nõude, et iga senjöör, kes taotleb mingi õiguse väljaostule allutamist (väljaostmist), peab seda sialgse dokumendiga tõestama. Selle põhimõtte ülestõstmisel on eriti suur tähtsus, kuna selle ellurakendamine vabastas talupojad väljaostust kõigis neis pürkondades, kus feodaalsed dokumendid olid põletatud talupoegade poolt nende 1789 a. ülestõusude ajal. Feodaalse komitee liige Dorliac pooldas sama põhimõtet, kusjuures ta lubas erandina tõelise dokumendi kaotsimineku puhul seda kahe tunnistaja abil tõestada.[2]

Mainitud põhimõtted pidigi Seadusandlik Kogu revolutsiooni süvenemise tõttu oma järgnevate dekreetide aluseks võtma.

---

1) Lutšitski I, lk. 107

2) samas, lk. 111

Sünkohal tuleb märkida, et seamiseks jõuks, mis sundis mainitud põhimõtteid agraarseadusandluse aluseks võtma, oli 10. augustil 1792.a. toimunud revolutsioon, mille tulemusena kaotati monarhia ning kehtestati kodanlik vabariik. Eriti tähtis on asjaolu, et pärast 1792.a. 10. augusti revolutsiooni tekkis Prantsusmaal tegelikult kaksikvõim. Pariisi kommuun, kes kasvas välja revolutsioonist ja oli seotud rahvamassidega, ja Seadusandlik Kogu. Agraarseadusandluse süsukohast on eriti tähtis asjaolu, et kommuuni survel oli Seadusandlik Kogu sunnitud vähendama külades väljaostuks feodaalsete koormiste arvu, andma seaduse emigrantidelt konfiskeeritud mõisade väikeste tükkidena müümise kohta jne.

Esimeseks tähtsamaks Seadusandliku Kogu dekreediks agraarseadusandluse alal oli 18 juuni – 6 juuli 1792.a. dekreet „Feodaalsetest õigustest"[1], millega kaotati tasuta kõik juhuslikud õigused (droits casuels), mis olid seotud maksuga (lods et ventes) omendi vahetuse puhul. Erandi moodustasid ainult sellised juhud, kui senjöör sai dokumentaalselt

1) Petrov I, lk. 133 jj.

tõendada, et mainitud tollid olid kehtestatud maa edasiandmise tingimusena ja hinnana. Samuti kaotati kõigi varemtoimunud maaomandi vahetusega seosesolevate tollide sissenõudmine.

Nii näeme, et selle dekreedi alusel langes ära juhuslikke koormiste (droits casuels) väljaost neis kohtades, kus senjöör ei saanud dokumentaalselt tõestada vastupidist. Kuna sellisel juhul jäid välja osta ainult igaaastased kohustused, siis loomulikult kergenes väljaost tunduval määral. Ei ole aga põhjust mainitud dekreeti väljaostu kergendamise mõttes üle hinnata, sest neis kohtades, kus maaomandi vahetust saadi dokumentaalselt tõendada (näit. feoodi üleminek censiváks), allusid juhuslikud koormised endiselt väljaostule. Samuti säilus sellistel juhtudel igaaastaste ja juhuslike koormiste ühine väljaost, mis tegi väljaostu endiselt peaaegu võimatuks. Palupaegade olukorda kergendati 1792a. juuni-juuli dekreediga ka selles mõttes, et kanti talupaegadelt dokumentide esitamise nõue üle senjööridele, kes pidid ise tõendama oma üeigust juhuslike koormiste välja-

ostule ning nende sissenõudmisele kuni väljaostuni.

Seadusandliku kogu 15. augusti 1792 a. dekreediga katkestati kõik kohtulikud jälitused seoses feodaalsete õigustega[1]. See dekreet omas erilist tähtsust, kuna sellega tehti lõpp arvutuile talupoegi kurnavaile kohtuprotsessidele, milliseid senjöörid algasid selleks, et talupoegi sundida ka juba kaotatuid koormisi maksma.

Seadusandliku kogu 20-22. augusti 1792 a. dekreet kehtestas igaaastaste ja juhuslike kohustuste eraldi väljaostu printsiibi. Selle dekreedi alusel lubati 1792 a. juuni-juuli dekreediga väljaostule allutatud juhuslikud koormised (droits casuels) lahus välja osta igaaastastest kohustustest. Dekreedi seda osa võibki nimetada juuni-juuli 1792 a. dekreedi täienduseks väljaostu kergendamiseks. On selge, et see oli vastu võetud talupoegade endi äärmiselt intensiivste nõudmiste tõttu. Dekreedi alusel pidi juhuslikke koormiste väljaostmine toimuma haritud maa ja ehituste hinna järgi, kusjuures aluseks tuli

1) Dembaux, lk. 126.

2). Petrov I, lk. 136 jj-d.

võlta just ehituste seisukord ja maa haritavuse aste maa edasiandmise momendil. Seadus lubas omanikel nõuda senjööridelt esialgset dokumenti väljaostule kuuluvate õiguste ja koormiste tõendamiseks. Juhul, kui senjöör vastavat dokumenti 3 kuu jooksul ei esitanud, siis kaotas ta oma õigused. Dekreediga reguleeriti ka võlgade tasumine ning kehtestati võlgade aegumise tähtajaks 5 aastat. Võlad 1789–1791 a. aastate eest igaaastaste koormiste alal võrdi tasuda osade kaupa tegelikult kolmandiku viisi; kusjuures esimene osa tuli tasuda 1792 a., teine 1793 a. ja kolmas 1794 a. Dekreedi suurim tähtsus seisab selles, et kaotati ühiskäendus kõigi koormiste väljaostmisel. Sellel on suur tähtsus, kuna nüüdsest peale võis iga talupaeg, iga maatüki omaja enda maal lasuvad õigused välja osta, arvestamata teiste külaelanike soove.

Sellise dekreedi kehtestamine, mis kaitses talupaegade huve, kergendades nendel lasuvat väljaostu, oli tingitud maa sisemisest arengust, st. vajadusest

kindlustada ja kürendada talupoegade maaomandi muutumist täielikuks vabaks kapitalistlikuks eraomandiks ja pidi kaosa aitama selleks, et talupoegkond kaitseks võimul oleva suurkodanluse sisemaise kontrrevolutsiooni ja välismaise interventsiooni[1] tõttu hädaohus olevaid vabadusi.

Olulisema osa Seadusandliku kogu agraarseadusandlusest moodustas aga 25-28 augusti 1792. a. dekreet „Feodaal õigustest", mis kaotas kõik nulle terre sans seigneur („ei ole maad ilma senjöörita") printsübist tulenevad koormised ja õigused[2].

---

1) Sünjuures tuleb ära märkida, et akadeemik Tarle oma 1914. a. ilmunud töös „Talupojad ja töölised Prantsusmaal Suure revolutsiooni epohhil" on eksliku ülehinnanud välispoliitilisi sündmusi agraarseadusandluse alal, nähes just välispoliitikas peastiimulit, mis sundis Seadusandlikku kogu asuma agraarseadusandluse juurde.

Muidugi ei saa salata välispoliitiliste sündmuste suurt tähtsust dekreedi kehtestamise küsimuses, kuid neile tuleb anda sügki teisejärguline koht.

2). Petrov I, lk. 141.

Edasi dekredeeriti, et „iga maaomand tunnustatakse puhtaks ja vabaks kõigist õigustest, nii feodaalseist kui ka censuaalseist, kui (aga) ainult need, kes neile õigustele pretendeerivad ei suuda tõestada vastupidist."[1] Samuti annuleeriti „surnud käe" õigusest vabastamise endised aktid ja nende alusel makstavad maksud (see ei riivanud kodanluse huve) ja juhul, kui talupoegade maa oli senjööride poolt võõrandatud vabastamise tasuks, pidi see kuuluma tagastamisele. Samuti vabastati talupojad „surnud käe" õigusega seosesolevate võlgade tasumisest. Nii näeme, et selle radikaalse artikliga oli antud küllalt tugev hoop feodalismile, kuna sellega oli kaotatud täielikult üks feodalismi põhiprintsiipe. Dekreedi keskpunktiks ja põhiküsimuseks oli viiendas artiklis kehtestatud endiste senjöraalõiguste kaotamine igasuguse väljaostuta. See ei pidanud kehtima vaid juhul, kui need õigused olid omandi esialgse loovutamise resultaadiks, sel juhul kuulusid nad väljaostule, kui saadi dokumen-

1) Dembaux, lk. 127.

taolalt tõendada sellise nõudmise õigsuslikust. Õigust tõendavas dokumendis pidi olema märgitud, millisel alusel on maa loovutatud. Siin ilmneb jälle selgelt kodanlusele omane „püha" **maomandi kaitse.** Dekreedi 17-mes artiklis aga määras, et „käesolevat dekreeti absoluutselt ei laiendata rendile, champart'ile ja teistele kohustustele, millised mingil määral ei ole seotud feodalismiga ja millised kuuluvad tasumisele eraisikutelt eraisikuile, kes ei ole senjöör ega feodaali valdaja".[1] Sellest artiklist ilmneb äärmise selgusega kodanluse maaomanike soosimine ja nendele sissetulekute kindlustamine, kuna eraisikute all mõisteti just kodanlikke maaomanikke, kellede maavaldustele ei laiendatud **müügi** rentide ja teiste koormiste kaotamist. Väljaost kuulutati kohustuslikuks, kusjuures väljaostu summa võidi tasuda osadeviisi 34 kuu jooksul, arvates tehingu sõlmimise päevast.[2]

Saadusandliku Kogu 9. septembri 1792.a. dekreediga korraldi järjekordselt feodalismiga seosesolevate kohtuprotsesside

---

1) Dembaus, lk. 128.
2) Tarle, lk. 41.

lõpetamist!/

Kuna oleme vaadelnud Seadusandliku Kogu dekreete senjöraalõiguste kaotamise alal, siis oleks lõpuks otstarbekohane kõrvutada tema poolt kehtestatud uusi privatsüpe Butava Kogu poolt kehtestatud printsüpidega selleks, et mõista Seadusandliku Kogu edusamme senjöraalkorra kaotamise alal.

Nägime, et Seadusandlik Kogu parnaselt Butava Koguga päälitas senjöraalsete õiguste jagamise isiklikeks ja reaalseteks (asjalisteks), kusjuures esimesed kaotati väljaostuta, teised aga väljaostu alil. Kuid erinevalt Butavast Kogust Seadusandlik Kogu suurendas isiklike õiguste ringi, st. õigusi ja koormisi, mis kaotati väljaostuta.[2]

Peaks teame, et Asutav Kogu nõudis õiguste seaduslikkuse tõestamiseks dokumentide esitamist talupoegadelt, mida aga viimastel oli võimatu teha. Seadusandlik Kogu asetas selle kohustuse aga senjööridele, kuues seega talupoegadele aldused

---

1/ Petrov, lk. 149.

2/ Dembaus, lk. 127.

kergemaks senjöraalsetest koormistest vabanemiseks. Nüüd allusid väljaostule ainult sellised koormised ja õigused, milliste õigsust võidi algdokumentidega tõestada.

Kolmandaks, erinevalt Butavast kogust kaotas Peadusandlik kogu ühiskäenduse väljaostul ning osendas fakultatiivsuse printsübi väljaostu kohustusliku printsübiga. Kuna ühiskäendus ja fakultatiivsus takistasid väljaostu (selleks, olid nad ka feodalismiga seotud suurbodanluse poolt mõeldud), siis nüüd need takistused kõrvaldati.

Nüüd tuleks peatuda Peadusandliku kogu agraarseadusandluse sellel osal, mis puudutas kogukonnamaid. Põhinõudeks sün oli endiselt senjööride poolt minevikus anastatud kogukonnamaade tagastamine. Kuid tuisi tähtsama põhinõudena oli esile kerkinud selleks.

perioodiks kogukonnamaade jagamise nõue. Nõukogude ajaloolane Petrov oma 1940. a. avaldatud artiklis näitas[1], et juba 1790. a. hakkasid Asutavasse Kogusse saabuma petitsioonid kogukonnamaade jagamise kohta, algul üksikute isikute gruppidelt, hiljem aasta lõpul aga juba paljudelt kogukondadelt tervikuna. Kasutatud autorite tõdest ilmneb selgesti, et kogukonnamaade jagamise nõude peakandjaks sel perioodil oli külakehvistu. Eelnevast on meil aga teada, et revolutsiooni algul oli külakehvistu üldiselt kogukonnamaade jagamise vastu. Sellepärast tuleb ka meil esmajärjekorras käsitada põhjusi, millised tingisid külakehvistu seisukoha muutumise kogukonnamaade küsimuses. Reb kahetsusega märkima, et autorid, kes on spetsiaalselt käsitlenud kogukonnamaade küsimust, on külakehvistu seisukoha muutumist kogukonnamaade suhtes äärmiselt puudulikult valgustanud.

Juba eelnevast on meil teada, et

---

[1] Petrov II, lk. 167

viimastel revolutsiooniaelsetel aastatil ja eriti revolutsiooni aastail hakkas kogukonnamaid senjööride kõrval anastama ka külakulaklusest ja kodanlusest külaelanikud ise. Põllumajanduse tõstmiseks ja arendamiseks lubati valitsuse poolt kõigil harida sööti jäänud maid. Muidugi oli seda võimalik teostada ainult majanduslikult jõukail talupoegadel, kelledel olid olemas iseseisvaks majapidamiseks kõik tootmisvahendid ja vajalikud resurssid. Lubatud söötide ülesharimine andis aga omakorda soodsad võimalused ka kogukonna kõlvikute, karjamaade jne. ülesharimiseks ning oma individuaalse põllumaaga lüitmiseks. Põllupinna laiendamist nagu me eelnevast teame, ajendas tootmine tekkinud kapitalistliku turu jaoks. Soodsaid võimalusi kogukonna ühismaade anastamiseks andis ka enne revolutsiooni valitsuse poolt mitmes pürkonnas lubatud individuaalsete maade tarastamine ning Asutava Kogu kehtestatud absoluutne tarastamisõigus. Eelnevast on teada

et üldiselt levinud kogukonnamaade kasutamise tava seisnes selles, et iga kogukonna liige võis seal karjatada nii palju loomi, kui palju ta suutis talvel oma isikliku toidutagavaraga toita.

Nii näeme, et see tava oli ilmselt kasulik jõukaile talupoegadele. Selle puhul on veel tarvis ära märkida kaht asjaolu. Esiteks kapitalistliku põllumajanduse arenguga tugevnes majanduslikult piiratult külaklass, mille tulemusena suurenes ta loomade arv ning sellega järelikult ka kogukonnamaade kasutamisõigus. Samal ajal toimus aga külakehvistu täielik laostumine, mille tulemusena paljud nendest ei olnud enam suutelised lehma pidama. Vad suutsid ainult kodulinde (hanesid, parte, kanu) pidada. Teiseks, kogukonna omavalitsusel, st. munitsipaliteedil oli õigus korraldada kogukonnamaade kasutamist. Kogukonna omavalitsustes olid aga külarikkad, järelikult kõik ettepanekud kogukonnamaade kasutamistavade kohta ainult nende kasuks.

Nii näeme, et kulakulaklusel oli palju võimalusi kulakehvistu täielikuks eemale tõrjumiseks kogukonnamaade kasutamisest. Mainitud võimaluste kasutamise ja kulakehvistu puruvaesumise tõttu oligi kevjunenud Seadusandliku Kogu perioodiks kogukonnamaade alal selline olukord, et neid enamuses kasutasid ainult jõukad talupojad. Nii selgub Eure'i departemangu vastusest Põllutöö komitele, et kogukonnamaad faktiliselt langesid kulakulakluse kätte[1]. Kuna loomade puudumise tõttu ei olnud kulakehvistul kogukonnamaade ühiskasutusest midagi kasu, siis hakkasidki nad taotlema nende jagamist, sest nad lootsid naiivselt jagamisel saadud tükkidel asutada iseseisvat majapidamist. Eelnevast on meil samuti teada, et revolutsiooni algul kulakehvistu üheks peapõudeks oli äraelamiseks küllaldase maatükikese taotlemine. Kuna aga Asutav Kogu nende nõuet rahvuslike varade müüki korraldavate dekreetidega ei rahuldanud, siis hakkasid kehvikud nägema oma maanälja rahulda-

1) Позняков, lk. 50.

miseks ainsat vahendit ainult kogukonnamaade jagamises. Dise 'i departemangu Bulles', elanike petitsioonis näidatakse, et külakehvistu pole huvitatud kogukonna ühiskarjamaadest, sest neil pole loomi. Kehvikud paluvad aga kogukonnamaade jagamist eluaegseks ja vöörandamatuks omandiks, lootes saadud maatükil rajada iseseisvat majapidamist.[1]

Nii on meile selge, et sel perioodil külakehvistu taotles peale anastatud kogukonnamaade kõigi kogukonnamaade jagamist. Muidugi pidi jagamine külakehvistu huvidest lähtudes toimuma ainult hingede, st. külaelanike arvu järele.

Selleks, et anda Sradusandliku Kogu agraarsradusandlusele vajalik hinnang kogukonnamaade küsimuse alal, tuleb lühidalt peatuda ka jõuka talupaegkonna taotlusel kogukonnamaade suhtes. Kõigepealt tuleb märkida, et ka jõukas talupaegkond oli huvitatud senjööride poolt anastatud kogukonnamaade tagastamisest. Teiseks — kuna üldiselt olid kogukonnamaad külakulakluse

1) Petrov II, lk. 181.

tegelikus kasutuses, siis ei olnud nad sel perioodil üldiselt huvitatud kogukonnamaade jagamisest.[1] Muidugi võis nende huvidest lähtudes kogukonnamaade jagamine kõne alla tulla ainult vastavalt omandile. Talurahva liikumine oli ka siin peastiimuliks, mis sundis asuma Seadusandlikku Kogu kogukonnamaade küsimuse lahendamisele. Talurahva rahutustes, mis olid puhkenud seoses kogukonnamaadega, mängis peaosa külakehvistu. Keskmik-talupoegade kohta võib ütelda, et Seadusandliku Kogu tegevuse algperioodil nad kogukonnamaade suhtes iseseisvate nõvetega vul ei esinenud, vaid moodustasid ühise rinde külakehvistuga külakulakluse vastu.

Seadusandliku Kogu korraldusel hakkas spetsiaalselt kogukonnamaade küsimusega tegelema Põllutöö komitee, mis koosnes 24 liikmest.[2] Klassikoostiselt kuuluscnamus suurkodanlusele. Komitee presidendiks oli kaubanduslik-tööstusliku suurkodanluse huvide esindaja, poliitilistelt vaadetelt žirondiin, Akadeemia liige Broussonet.

1) Petrov II, lk. 168.

2) Позняков, lk. 87.

Abipresidendiks oli Aveline - kulakulakluse huvide esindaja ja kaitsja. On selge, et klassikoostiselt oli nii Seadusandlik Kogu kui ka Põllutöö komitee selline, mis võis kaitsta ainult kodanluse ja kulakluse huve, mitte mingil määral aga kulakehvistu omi. Sellest on ka tingitud kogu agraarseadusandluse iseloom kogukonnamaade alal. Kuna jõudude vahekord selgelt näitas, et on võimatu välja töötada sellist agraarseadusandlust kogukonnamaade suhtes, mis täielikult rahuldaks kulakehvistu huve, siis valiti agraarseadusandluseks selline meetod, mis ühelt poolt andis rahutule kulakehvistule suuri lootusi, teiselt poolt lükkas aga raske küsimuse lõpliku lahenduse edasi. Nimelt otsustati 23. novembril 1791. a. ankediga departemangu direktooriumidelt koguda ettepanekuid ja arvamusi kogukonnamaade saatuse kohta. Nii saadeti Põllutöö komitee poolt 25. nov. 1791. a. tsirkulaar departemangude direktooriumidele, kus teatati, et Seadusandlik Kogu kohustas talle alluvat Põllutöö komiteed esitama Seadusandlikule Kogule dekreedi projekti kogukonnamaade kõige paremast

kasutamisviisist. Selles oli väljendatud möte, et hädavajalikuks tuleb tunnistada kas täielik või osaline jagamine. Departemangude direktooriume paluti avaldada selle kohta oma arvamust. Kuna arvamused sellele tulid väga visalt, siis korrati tsirkulaari 18. märtsil 1792. a. Departemangude direktooriumid saatsid tsirkulaari edasi distriktide võimudele, milledest paljud omakorda saatsid selle edasi munitsipalitetidele. Vastused saabusid Põllutöö komitele 45 departemangust[1] (Allier, Hautes-Alpes, Ardeche, Ardennes jt). Vendest vastustest saame üldpildi kogukonnamaade olukorrast ning elanikkonna soovidest nende kohta. Kuid siinjuures ei tohi unustada, et departemangude poolt saadetud vastustes väljendati peamiselt jõukate huve. Mainitud vastuste põhjal võime konstatuerida teravat klassivõitlust külas kogukonnamaade pärast jõuka talupoegkonna ja külakehvistu vahel. Siiti terav oli klassivõitlus seal, kus peale senjööride poolt teostatud anastamisi kogukonnamaad olid usurpeeritud külakulaksuse poolt. Samuti selgub vastustest, et kohati

1) Позняков, lk. 27

esines ka kahvikute poolt kogukonnamaade vägivaldse ja omavolilise juhtumeid.[1]
Kuniski ja Pošnakov oma spetsiaalses teoses[2] on jaganud departemangude direktooriumide vastused Põllutöö komitele suhtumise alusel kogukonnamaade jagamisse 3 gruppi: 1. tingimuseta jagamise pooldajad – 25 departemangu 2/. teoretiliselt jagamise pooldajad, kuid praktiliselt vastased (pooldasid jagamist, kuid jagamise teostamise asetasid sõlkvusre kohalikest tingimustest või pooldasid fakultatiivset jagamist) – 7 departemangu ja 3) jagamise vastu. – 11 departemangu. Peale selle pooldas 6 departemangu kogukonnamaade müüki või rendile andmist. Tehes ankeetides avaldatud arvamuste kohta lõppkokkuvõtet, näitavad mainitud autorid, et enam kui 1/3 departemange oli kogukonnamaade jagamise vastu.

Nii näeme, et enamus rääkis jagamise poolt, mida Seadusandlik Kogu oma agraarseadusandluses pidi ka arvestama.

Nüüd tuleks vaadelda, milliseid jagamise viise vastustes esitati. Muidugi iga

---

1) Позняков, ek. 52 jj.
2) Spetsiaalses teoses, kogukonnamaad Suure Prantsuse revolutsiooni epohhil" (välja antud 1927. a. Lukin'i toimetusel).

talupoegkonna erikiht nõudis endile kasulikku ning oma huvidele vastavat jagamisviisi. Nii nõnavad Bouches du Rhone'i departemangu Fos les Martigues'i kogukonna elanikud kogukonnamaade jagamist võrdselt kõigi kogukondlaste vahel.[1] Siin on väljendatud külakehvistu huvidele vastav jagamisviis. Samas aga Cantal departemangu nõukogu arvab, et kogukonnamaade saatuse küsimus tuleks jätta täielikult kogukondade endi otsustada, kusjuures otsuse tegemine kuulub maaomanikele. Juhul, kui võetakse vastu jagamise otsus, siis tuleks 1/3 kogukonnamaadest jagada taludeviisi, 2/3 aga omanike vahel proportsionaalselt omandile.[2] Selles on selgelt väljendatud külakulakluse huvid, kelledele nõutakse täielikku kogukonnamaade käsutamiseõigust. Külakulakluse huvidele vastas ainult vastavalt omandile jagamise viis, sest paljudes kohtades olidki kogukonnamaad omavaliliselt selle alusel jagatud.[3] Tuleb märkida, et Seadusandliku Kogu lõpp-perioodil hakkas ka keskmik-talupoeg üha enam oma erinõudmistega esile kerkima. Kuna keskmik talupojale

1) Позняков, lk. 54
2) samas, lk. 57
3) samas, lk. 36

on omane nõ. „haljale oksale jõudmise püüe", milleks ta loodab kasutada kogukonnamaade ühiskasutamist, süs on ta üldiselt jagamise vastu[1]. Tema huvidele vastas taludeviisi jagamine.

Huvitav on peatuda vahel s.o. Aveline ja Danton'i poolt koostatud kogukonnamaid puudutavail projektil, mida levitati Seadusandliku Kogu lükmete hulgas. Aveline[2] oma projekti algul näitas kogukonnamaade halvas olukorras olekut, mis olla tingitud ühiskasutusest. Kogukonnamaade tulukuse tõstmiseks tuleks tema arvates kaotada kogukonnamaade ühiskasutus jagamise tul. Oma projektis jagas ta kogukonnamaad kahte kategooriasse. Esimesse kategooriasse kuulusid maad, mille kohta puudusid omandiõigust tõestavad dokumendid, st neid kasutati lihtsa tava õiguse alusel. Jagamisel pidi selle kategooria maad jagatama omakorda 2 ossa, kusjuures üks osa tuli jagamisele ainult kõigi omanike vahel, kuna aga teine mitte omanike (poolnike, farmerite, sulaste) ja omanike laste vahel. Nü näeme, et omanikud võisid

1) Позняков, lk. 64.
2) samas, lk. 89 jj-d.

selle kategooria jagamisest osa võtta 2 korda.

Teise kategooriasse kuulusid maad, millele **kasutamise ja omandiõiguse** kohta olid olemas dokumendid. Ka see kategooria pidi jagamisel jagunema kahte ossa, kusjuures esimene osa oleks tulnud jagamisele omanike vahel hingede arvu järgi, teine aga omanike **vahel vastavalt omandile.**

Ka Danton[1] oma projektis möönis tuleku **kogukonnamaade kollektiivse** omandamise ning kasutamise. Kuid ta ei kavatse kogukonnamaade ühiskasutust likvideerida mitte jagamise, vaid müügi teel. **Alles jagamise** vastane, argumenteerib ta osavalt selle vastu. Jagada ei saavat sellepärast, et kogukonnamaad kuuluvat minevikku, olevikku ja tulevikku põlvedele, st. kogu rahvale. **Jagamine** ei olla ka selles mõttes kasulik, et tehnikud nagu nii oleks müünud jagamisel saadud tükid ära, kuna sulastest ja käsitöölistest ei oleks saanud maaharijaid. Parim viis kogukonnamaade ühiskasutuse **kaotamiseks** olla aga nende müümine, kusjuures raha läheks ühiskondlikeks

1) Дементьев, lk. 94 jj-d.

vajadusteks (haiglate, teede jne. ehitamiseks), rahuldades seega kogu elanikkonda. Nii näeme, et Danton on linnakodanluse selle osa esindaja, kes oli huvitatud maaomandi saamisest.

Sellal, kui tegeldi ankeetide kogumise ja üksikute projektide arutamisega, kulges ja arenes edasi külakehvistu võitlus kogukonnamaade jagamise eest. Nii arvas 5. veebruaril 1792. a.[1] ühe departemangu saadik, et viivitamine seadusandlusega kogukonnamaade jagamise kohta võib viia kodusõjale, sest kõikjal toimuvad kogukonnamaade omavolilised jagamised. Ta tegi ettepaneku, et Põllutöö komitee kohustataks välja töötama kogukonnamaade jagamise projekti. Sellal tema ettepanek ei leidnud toetust.

Alles 10. aug. 1792. a. revolutsioon sundis Seadusandlikku Kogu väljastama dekreeti, kus tunnistati vajalikuks kogukonnamaade jagamine.

14. aug. 1792. a. võttis Seadusandlik Kogu vastu dekreedi „Kogukonnamaade jagamisest." Dekreedis öeldi, et käesoleval s. o. 1792. a. astal, otsekohe peale viljakoristamist teostatakse

kõigi kogukonnamaade (välja arvatud metsad) jagamine kogukonna kõigi kodanike vahel. Samuti dekredeeriti, et jagamisel saadud tükke kasutavad omanikud kui täielikku eraomandit. Jagamisviisi ja korda kindlaks määrava dekreedi projekti pidi Pöllutöö komitee välja töötama 3 nädala jooksul. Kuna viimane projekt jäi Seadusandliku kogu perioodil välja töötamata, siis loomulikult kogu dekreet paberile.

Peapõhjuseks, miks jagamisviis jäi välja töötamata, oli arvatavasti asjaolu, et Seadusandlik Kogu oma klassihuvidest lähtudes ei võinud sellist jagamissüsteemi välja töötada, mis oleks rahuldanud kulakehvistut. Kuna aga klassijõudude vahekord tüst jagamissüsteemi tollal ei lubanud välja töötada, siis lükati kodanlusele omase masside petmis ja neile lootusi andva meetodi abil küsimuse lõplik lahendus lihtsalt edasi. Praktilises elus seises selle dekreedi tähtsus selles, et ta laiendas tunduvalt omavolilisi jagamisi, kuna nüüd oli ju selleks juriidiline alus. Nii näeme, et dekreet ei täitnud oma eesmärki, st. talupoegade

rahustamist. Järmiselt teravat külakehvistu võitlust kogukonnamaade jagamise ust ning nende poolt küllaltki laialt levinud omavolilisi jagamisi näitab 3. sept. 1792. a. dekreet, mis kujutas endast võõrdlemisi suurt järeleandvat akti. Nimelt tunnistati selle dekreediga kehtestuks kõik omavoliliste kogukonnamaade jagamisega seoses olevad kriminaalprotsessid ja kohtuotsused. Kõik mainitud süütegude pärast vangistatud isikud kuulusid vabastamisele.

8. sept. 1792. a. Seadusandlik kogu hülgas Põllutöö komitee poolt esitatud fakultatiivse jagamise ning kehtestas kohustusliku jagamise[1]

28. aug. – 14. sept. 1792. a. dekreediga „kogukonnalt anastatud maade tagasiandmisest" kaotati 1669. a. ordonantsiga senjööridele antud triage'i õigus, ning selle alusel teostatud kogukonnamaade anastused. Kogukonnad said õiguse senjööridé poolt usurpeerituid maid 5. a. jooksul kohtu teel tagasi nõuda. Selle õiguse kaotasid kogukonnad juhul, kui senjöör võis tõelise algdokumendiga tõestada nende maade seaduslikku ostmist. Kogukonnamaad

1). Petrov II, lk. 177.

järid senjööridele ka sel juhul kui ta võis tunnistajate ja tõendite abil tõestada, et ta valdas seda maad juba 40 aastat. Kodanluse huve ning kodanlikku maaomandit kaitses täielikult dekreedi kolmas artikkel, millega määrati, et dekreeti ei kasutada neil juhtudel, kui kogukonnamaad on senjööride poolt edasi müüdud mittesenjööridele, st. kodanlusele.

Nüüd tuleks vaadelda Seadusandliku Kogu agraarseadusandlust rahvuslike varade küsimuse alal. Siin tuleb ära märkida asjaolu, et Seadusandlik Kogu suurendas rahvuslike varade fondi, nimelt emigrantidelt konfiskeeritud mõisate näol. Teame, et seoses kapitalistliku põllumajanduse arenguga seotud külakehvistu täielik laostumine teravdas omakorda nende maasaamise nõuet. Üldiseks sai tasuta või maarendi tasumise tingimusel maa jagamise nõue. Selle nõude suurt intensüvsust näitab François de Neufchâteau ettepanek, kes mõistis, et külakehvistu nõudmiste täielik ignoreerimine võib kaasa tuua suure ohu kodanlusele. Nimelt tegi ta ettepaneku, et antaks falu-

poegadele konfiskeeritud emigrantide maid 2-4 arpent tükkidena aastarendi eest tähtajatuks omandiks[1] Tema ettepaneku alusel kehtestatigi 2. sept. 1792. a. dekreediga emigrantide vöörandatud maade müümine väikeste tükkidena.[2] Hvolimata talupoegade tohutuist protestidest säilitas ka Seadusandlik Kogu rahvuslike varade müügi enampakkumistelt. Kuid seda dekreeti tuleb süski hinnata suure sammuna progressi suunas, sest 1) emigrantide maade vöörandamine laiendas küllaltki olulisel määral müügileminevat rahvuslikku maafondi ja 2) kuigi sellest langes suurem osa rikaste kätte jöudis süt esmakordselt osa ka süski keskmise jöukusega talurahva kätte.

Hokkuvöttena võime märkida, et hvolimata oma suurkodanlikust klassikoostisest, oli Seadusandlik Kogu revolutsiooni süvenemise töttu süski sunnitud rahuldama terve rea talurahva nöudeid. Olles oma dekreetidega täielikult kaotanud või muutnud butava Kogu poolt kehtestatud agraarsuhete pöhiprõtsübid, andis ta võimsa lööge sisuliselt säilinud

---

1) Lefebvre, lk. 43
2) Revolutsioon, lk. 221.

feodalismile, mille tulemusena rõhuvas osas kadus senjöoraalkord, kuna aga feodalismi jäänused püsisid kuni jakobiinide diktatuurini. Feodalismi jäänustena säilisid dokumentidega tõestatud väljaostule kuuluvad senjöoraalkohustused ning dokumentidega tõestatud senjööride õigus kogukonnamaadele. Kui Batava Kogu kohta võib öelda, et ta oma agraarseadusandlusega ignoreeris kogu talupoegkonna huvid ja nõudeid, püüs Seadusandlik Kogu ignoreeris täielikult ainult külakehiste huve ja nõudmisi rahuldas aga suurelt osalt külakulaklase nõudeid ja huvid ning kaitses mõningal määral ka keskmiktalupoegade huve, näit. rahvaliku varade müügi puhul väikeste tükkidena müük.

Lõpuks võib veel märkida, et Brne kodanlik. ajaloolane Petrov, kes täiesti õieti väitis, et Seadusandlik Kogu ei kaitsnud täielikult feodalismi, on püüki ülehinnanud Seadusandliku Kogu tegevust agraarseadusandluse alal, väites ebaõigelt, et ta rahuldas jõuk elanikkonna soovid ja nõudeid!

---

1) Petrov I, lk. 145 jj.

6/ Girondiinliku Rahvuskonvendi ajaarseadusandlus.

Valimised Rahvuskonventi tarmusid 1792. a. augusti lõpus ja septembri algul. Valimised viidi läbi üldise valimisõiguse alusel, st. sellest võtsid osa laiad rahvamassid, pest 10. augusti 1792. a. revolutsioon kaotas kodanike liigituse aktiivseiks ja passiivseiks. Kokku valiti Rahvuskonventi 750 saadikut, kes jagunesid kolme põhilise poliitilisse gruppi: 1/ Girondiini (165 saadikut), suurkaubandusliku tööstusliku kodanluse huvide esindajad ja kaitsjad. Oma poliitilistelt vaadetelt olid nad mõõdukad vabariiklased. Girondiinide tähtsamad esindajad olid: Brissot, Condorcet, Gensonné, Vergniaud jt. Oma peamkodanliku loomuse tõttu kartsid nad rahvamasside revolutsioonilisust.

2/ Soo rekond e. tsentrum (500 saadikut), kes esindasid ja kaitsesid kodanluse keskkihtide huve. Nende kõikuvat poliitikat määras kord kartus revolutsioonilise taasfamise ees, kord vihavaen rahvamasside

vastu ja kartus nende kallalekippumise ees eraomandile. Nii näeme, et nad kartsid nii revolutsiooniselse korra taastamist kui ka rehvamasside revolutsioonilisust, st. revolutsiooni süvenemist. Soo lütus alati selle erakonnaga, kes oli tugev antud suomendil.

Vasakpoolne tüb jakobünid e. montanjaarid (100 saadikut) kaitsesid ja esindasid peamiselt väikekodanluse, kuid osalt ka keskkodanluse huve. Neid toetas linna- ja ka külakehvistu. Nad moodustasid demokraatlik-revolutsioonilise tüva, kes oli huvitatud revolutsiooni edasiarengust. Vasakpoolse tüva tähtsamateks juhtideks olid Robespierre, Marat, Saint-Just, Camille Desmoulins, Danton, Billaud-Varenne, Collot d'Herbois jt.

Nii näeme, et enamik saadikuid, lähtudes oma klassihuvidest, ei olnud huvitatud revolutsiooni süvenemisest. Loomulikult sellest tingituna ei olnud nad huvitatud ka agraarküsimuse lõplikust revolutsioonilisest lahendamisest. Agraarküsimuse alal asutigi seisukohale, et väljakujunenud olukord tuleb säilitada, kusjuures püüti isegi suurkodanluse arvates „lügasuuri"

järelandmisi talupoegadele vähehaaval kõrpida. Kuna Seadusandliku Kogu ajal välja kuulutatud rahvuslike varanduste müük väikeste tükkidena võimaldas maad osta ka keskmik talupoegadel, mis ei vastanud aga suurkodanluse huvisid kaitsvaile ja esindavaile žirondünidele, süs etsustati seda muuta. Nimelt pani 11. oktoobril 1792.a. Rahvuskonvent seisma rahvuslike varanduste müügi Seadusandliku Kogu dekreetide ebasegasuse ettekäände all[1]. Dekret lubas varsti küll küsimust lõplikult lahendada, kuid tegelikult toimus see alles jakobünide diktatuuri ajal.

Olude sunnil ei saanud Rahvuskonvent aga oma klassihuvidele vastavast seisukohast agraarküsimuse alal kinni pidada.

Nimelt oli 1792.a. lõpul ja 1793.a. esimesel poolel talurahva hulgas kujunenud kindel arvamus, et kogu maa kuulub neile, mille tõttu igasugune väljaost on täiesti ülekohtune. Kuna Seadusandlik Kogu säilitas algdokumentidega tõestavate senjöraalkohustuste väljaostu, süs loomulikult

1). Revolutsioon, lk. 221.

si rahuldamud Seadusandliku Kogu agrar-seadusandlus enam talupoegi. Luttšitski näitab et 1794. a. tõpul saabusid Rahvuskonventi petitsioonid, kus protesteti Seadusandliku Kogu dekretiide vastu ning nõuti nende revideerimist täieliku muutmise eesmärgil.[1] Talupojad sabotteerisid täiesti kõiki senjöraalkoormisi ja nende väljaostu ning jätkasid loosungi all: „Mille mingit senjöraalseid õiguste väljaostu!" võitlust kõigi senjöraalõiguste täieliku väljaostuta kaotamise eest.

Veel teravam oli võitlus kogukonnamaade pärast kuna külakohtute nüüd võitles kogukonnamaade jagamise pärast veel palju energilisemalt kui Seadusandliku Kogu perioodil, sest ta oli nüüd peaaegu kõikjal täielikult välja tõrjutud kogukonnamaade kasutamisest.

Üksikute talupoegade, kogukondade jne. poolt Rahvuskonventi ja temale alluvatele komiteedesse saadetud petitsioonidest (millede üldarv oli 220) selgub, et üldiselt nõuti kogukonnamaade jagamist,[2] kuna ainult väheseid dokumendid (5-6 tk) on

---

1) Luttšitski, lk. 113 jj.
2) Rozenkoly, lk. 106 jj.

järjekindlalt kogukonnamaade jagamise vastu. Karjakasvatusega, nii pümakarja kui ka lihaloomade kasvatamisega, tegelevad kulaklikud majapidamised, mis kasvatasid loomi just kogukonnamaade arvel, on järjekindlamad kogukonnamaade jagamise vastased. Sellal olid läralt levinud omavolilised kogukonnamaade jagamised, sest 44 departemangu petitsioonid teatavad stühilistest omavolilistest kogukonnamaade jagamisest.[1]

Kuid sünjuures ei tohi unustada asjaolu, et hoolimata küllaltki teravatest talupoegade omavahelistest vastoludest kogukonnamaade küsimuses oli talupoegkond tervikuna hurvitatud sellest, et lõplikult ja täielikult kaotataks senjööride üigus kogukonnamaadele.

Sünjuures võib märkida fakti, et Kropotkin täiesti ebaõigelt väitis, et kehvikud olid otsustavalt kogukonnamaade jagamise vastu.[2]

Nii on selge, et äärmiselt terav talupoegade revolutsioonilise lükumine sundis Žirondünlikku lahvuskonventi asuma

---

2). Petrov II, lk. 182.
2) Позняков, lk. 117.

agraarküsimuse juurde. Samas ei tohi ära unustada tiist tähtsat asjaolu. Nimelt alates 1792a. süginst hakkas Prantsusmaa kannatama teravat esimese järgu tarbeainete ja kõigepealt leiva puudust. 1793.a. talvel, mis oli eriti külm, puudus veel suurenes, milletõttu tekkis otsene näljaoht. Tehutult kasvava tarbeainete puuduse baasil laienes linnades töötavate masside demokraatlik-revolutsiooniline liikumine, mis nõudis kindlaid hindu leivale ja teistele toiduainetele, tuntud „maksimumi" nõude all. Kuna maksimumi kehtestamine tähendas kaubanduskodanluse huvide ja kasude püramist, siis loomulikult ei olnud ta vastuvõetav suurkaubanduslik-tööstusliku kodanluse huvisid esindavale Žirondiinlikule Rahvuskonvendile. Kuid töötavate masside demokraatlik-revolutsioonilise liikumise survel oldi siiski sunnitud kehtestama 4. mail 1793.a. kindlad hinnad teraviljale, s.o. esimene maksimum. Kuna Žirondiinide huvid olid täielikus vastolus väikekodanluse huvisid esindavate jakobiinidega, siis käis konvendis terav võitlus

parempoolse žirondünliku tüva ning vasakpoolse jakobünliku tüva vahel. Selleks, et saada endale talupoegade toetus võitluses jakobünidega ja tinnade töötavate masside revolutsioonilise lükumisega, asuti deklareerima demagoogilisi lubadusi agraarseadusandluse alal. Nüsuguste võtetega toetust aga ei saavutatud.

Žirondünliku Rahvuskonvendi ajal tegelesid agraarseadusandlusega peamiselt seadusandlik komitee, mis moodustati 2. okt. 1792 a., koosnes 48 lükmest, kelledest tähtsamad Lemalliand, Mailhe, Couthon ja Bohan[1] ja Pöllutöö komitee, mis moodustati 1. ont. 1792 a.[2], ning milles juba algul oli jakobünide ülekaal, kuid kahjuks enamuses möödukate, kompromissile kalduvate jakobünide näol. Nümane komitee tegeles spetsiaalselt kogukonnamaade küsimusega. Muidugi on täiesti selge, et pärast jakobünide diktatuuri algust ja osa žirondünide konvendist kõrvaldamist mainitud komitued said täiesti uued koosseisud. On täiesti selge, et kuna mainitud

---

1) Petrov I, lk. 146

2/. Pöllutöö komitee koosnes 24 lükmest ja 14 kandidaadist. Regelikult oli tegevuses ainult 10-12 lüget. vt. Позняков, lk. 145.

komitued olid rohkelükmelised, ning klassikoostiselt kirjud, süs esines ka rohkesti erinevate põhimõtetega ettepanekuid. Loomulikult tuleb mail peatuda ainult sellistel, mis kujutasid endast talupoegade nõuete rahuldamist.

Külas elavat vastukaja tekitas Bertrand'i ettepanek jagada kõik harimata maad nende kodanike vahel (soole ja vanadusele vaatamata), kes ei oma omandit ning kellede sissetulek on alla 100 livrei.[1]

On selge, et selline ettepanek pidigi külakehvistus suurt poolehoidu leidma, kuna tähendas ju selle põhimõte ellurakendamine nende maanälja rahuldamist.

Talupoegade endi poole võitmiseks ning nende žirondünidest isoleerimiseks hakkasid jakobünid oma ettepanekutes pidevavalt, alates 1793. a. aprillist talupoegade huve kaitsma, mille tulemusena sai lõpuks selgeks, et ainult jakobünid on võimelised agraarküsimust talupoegade huvides lahendama.

28. aprillil 1793. a. esines könega toitlusküsimusest jakobün Boeuffrois, näidates,

---

1) Petrov II, lk. 184.

et toiduainete küllust on võimalik saavutada ainult söötis maade ülesharimise tul. Söötide ülesharimise soodustamiseks ning üldse põllunduse tõstmiseks tuleks tema arvates jagada kogukonnamaad. Ta tegi ettepaneku anda kogukonnamaade jagamiseks seadus kuni 15. maini 1793. a., et oleks võimalik teostada tegelik jagamine juba samal kevadel. Teiseks tuli tema arvates hävitada vaesus suurte majandite tükkeldamise, st. maatükkide üldise võrdsustamise tul.[1] Selles ettepanekus näeme selget külakehvistu nõuete kaitsmist ja toetamist, sest siin on väljendatud külakehvistu peamised nõuded, s.o. kogukonnamaade jagamise nõue ja nõue, et kellelegi ei lubataks võtta rendile rohkem kui üks farm ja et määrataks kindlaks maksimaalne maasuurus iga farmi kohta.

Saadik Pepin tegi ettepaneku jagada maatuile ja vähese maaga talupaegadele kogukonna ja söötis maid 5, 10, 20 mitte üle 40 arpenti 3% rendi est väljaostuäigusega omandiks. Rendi sissenõudmine

1. Petrov II, ek. 186.

pidi algama jagamisel saadud maatüki 5-ndast kasutamisaastast, kusjuures maasaajad pidi vabastatama 20. a. jooksul maksudest. Kõige vaesematele tuli anda rahvuslike varade arvel ka loomi.[1]

Nüüd tuleks peatuda kogukonnamaade jagamise projektidel, mis Žirondünliku rahvuskonvendi ajal välja töötati. Siin tuleb kõigepealt ära märkida Fabresi[2] poolt välja töötaprojekti, mille ta esitas 8. aprillil 1793. a. arutamiseks konvendile. Oma projektis näites ta kogukonnamaade kahjulikkust, väites, et selle ühiskasutus takistab põllumajanduse ratsionaliseerimist. Fabresi pooldas kogukonnamaade jagamist, näidates, et see toob kaasa põllumajanduse tõusu. Tema arvates peavad olema jagamisel kõigil ühesugused õigused. Fabres ehitas oma projekti hingede arvu järgi jagamise printsübile. Selle printsübi alusel teostatud jagamise tulemusena kavatses ta suurendada väikeomanike arvu, kellede arvu suurenemisega oleks laienenud ka revolutsiooni baas. Jagamisel saadud tükid pidid minema

---

1) Petrov II, lk. 186

2). Позняков, lk. 148 jj-d.

omandiks. Kuid seda omandit pürati selles mõttes, et osatükisaaja ei võinud oma osa müüa 10. aasta jooksul. See klausel muidugi pidurdas kogukonnamaade kontsentreerumist jõukate talupaegade kätte. Fabres[1] projekt vastas kõige enam keskmiktalupaegade huvidele.

Sovet[2] oma projektis pooldas kogukonnamaade ajutist jagamist, st. sellist jagamist, kus teatud tähtaja järele jagatud kogukonnamaad uuesti ümber jagatakse. Oma projektis väljendatud printsiipi põhjendas ta sellega, et kogukonnamaad on kogu rahva omandiks tervikuna, st. mitte oleviku põlvede, vaid ka tuleviku põlvede omandiks. Sellepärast tulevat jätta tulevastele põlvedele osa kogukonnamaid tagavaraks. Ta osutab samuti sellele, et lõplik kogukonnamaade jaganime kergendab vaeste olukorda ainult ajutiselt, sest lõppude lõpuks lähevad maad ikka kulakute kätte. Samuti näitab ta küllaltki osavalt, et omandiks antud maa asetab karjakasvatajad täiesti välja-

1) Fabres oli jakobiin ning on ju teada, et jakobiinid olid huvitatud kogukonnamaade minekust keskmiktalupaegade kätte, mitte aga kulakute ja külakehvistu kätte.

2) Позняков, lk. 155 jj-d.

päösmatusse olukorda, sest karjakasvatus on võimalik ainult suurte karjamaade olemasolu juures ja et nendes departemangudes, kus peatulualaks on karjakasvatus, tuleks säilitada kogukonnamaade ühiskasutus. Kus jagamine on aga vajalik, seal tuleks jagada Taludeviisi.

Nii näeme, et mainitud projekt on sisuliselt kogukonnamaade jagamise vastu. Loomulikult on siin tegemist karjakasvatajatekulakute huvide esindamise ja kaitsmisega.

Külakehvistu ja sulaskonna huve esindas oma projektis Maraine[1], kes pooldas jagamist vastu-proportsionaalselt omandile (раздел обратно-пропорционально собственности). Selle projekti järgi oleks jagamisest eemaldatud rikkad talupojad, so. külakulaklus. Peaosa kogukonnamaadest pidi sürduma maatute kätte või nende kätte, kelle omand oli väga väike. Maatud pidid jagamisel saama kaks osa, st. nad võtsid jagamisest osa kaks korda. Esimese osa oleksid nad saanud sel juhul, kui kogu kogukonna maad oleks jaotatud võrdselt antud kogukonna perekondade

1) Позняков, lk. 158 jj.

vahel. Teise osa saaksid nad fondist, mis moodustatakse käigi nende maadest, keda ei lubata jagamisele. Selles projektis pooldati jagamise kohustuslikkust.

Žirondiinliku Rahvuskonvendi tegevus agraarseadusandluse alal kogukonnamaade küsimuses pürdus vaid antud projektide, eriti aga Fabresi oma aruteludega real istungeil, kuna tegelikult sellel alal midagi talupoegade heaks ei tehtud.

Samuti ei teinud Žirondiinlik Rahvuskonvent midagi senjöraaläiguste alal.

Hinuke agraarseadusandluse läik, kus Žirondiinlik Rahvuskonvent midagi tegi, oli küsimus rahvuslike varade müügist, st. küsimus maatute maaga varustamisest. Sellel alal Rahvuskonvent koguni raskendas ja halvendas talupoegade olukorda, sest lisaks eelpoolmainitud 11. oktoobri 1792 a. dekreedile kulati 24. aprilli 1793 a. dekreediga kommuunidel või kommuunide suuremal osal ühineda assotsiatsioonideks mäisate ja farmide ülesostmiseks ja nende pärastiseks jagamiseks.[1]

Sellega raskendati olulisel määral rah-

---

1) Lefebvre, lk. 41

vuslikke varade ostmist keskmikel.

On täiesti selge, et ei Seadusandlik kogu ega ka Žirondünlik Rahvuskonvent ei hävitanud täielikult senjöraalkorda. See ülesanne jäi teha jakobünide diktatuurile. Möödukos kodanlus ei olnud suuteline minema agraarseadusandluses kaugemale oma klassihuvide töttu, muutudes revolutsiooni arengut pidurdavaks kontrrevolutsiooniliseks jõuks kõigil elualadel.

3. Jakobünide revolutsioonilis-demokraatliku diktatuuriaegne agraarseadusandlus.

1793.a. 31. mai – 2. juuni rahvarevolutsioon tõi võimule kodanluse kõige revolutsioonilisema tüva jakobünide näol. Jakobünide poolt teostatud revolutsioonilis-demokraatlikku diktatuuri kandis revolutsioonilise kodanluse, väikekodanluse ja plebeiliste masside blokk. Väga hästi on antud selle diktatuuri klassiiseloom Lenini poolt, kes kirjutas, et pärast Žirondünide kõrvaldamist „... oli konvent just alamrahva, s.o. linna- ja külakehvistu ma dalaimate kihtide diktatuuriks", kuna konvendis sel ajal „valikses täielikult ning jagamatult mitte suurvõi keskkodanlus, vaid lihtrahvas, kehvistu, s.o. just see, mida me nimetame „proletariaadiks ja talurahvaks"".[1]

Võib tekkida küsimus, kuidas sai olla revolutsiooniline kodanlus jakobünide näol rahvamasside diktatuuri teostajaks? Tuleb märkida, et selle tingis kujunenud klassijõudude olukoad. On teada, et jakobünid võtsid võimu revolutsioonile kõige raskemas

1) В.И. Ленин, Сочинения 10, стр. 339.

olukorras, ajal, mil sisemine ja väline kontrrevolutsioon olid kindlad oma peatses võidus. Sellal olid maa majanduslikud raskused haritipul; linnad kaunatasid äärmiselt teravat toiduainete puudust, sõjavägi toiduainete ning varustuse puudust. Äärmail, Vendées ja mujal leegitsesid kontrrevolutsioonilised mässud. Euroopa feodaal absolutistlikud riigid olid ühinenud Rantsusmaa vastaseks sõjakäiguks. Sise- ja väliskontrrevolutsiooni poolt taoteldav feodaalkorra restauratsioon ähvardas kodanluse võimu, talupoegade revolutsiooni saavutusi, kogu maa polütilisi vabadusi, kogu rahvast tervikuna. See revolutsioneeriski kõik progressiivsed jõud, see sundiski diktatuuri teostavat revolutsioonilist kodanlust teostama aktiviseerinud rahvamasside tahet, nende lütmiseks kontrrevolutsiooni purustamiseks. See seletab meile ka jakobiinide diktatuuriaegse agraarseadusandluse olemuse, talupoegade ajutise toetuse sellele diktatuurile ja selle toetumise lakkamise uutes oludes.

Juba 3. juunil 1793. a. (s.o. esimesel päeval

peale võimulesaamist) hakkasid jakobiinid tegelema agraarseadusandlusega, sellega, et lõplikult hävitada feodalism ja täita sellega kogu talupoegkonna ühine soov: Samuti asuti realiseerima talupoegade nõudeid kogukonnamaade alal – peanõudeks oli feodaalide senjööride poolt arestatud kogukonnamaade täielik tagastamine ning nende jagamine – ja rahvuslike varade alal – nõuti fasta maaandmist või müüki väikestes tükkidena ning jõukohase hinnaga, st. ilma enampakkumisesta. Kõik ülalmainitud nõudmiste oli kahviktalupoegkonna nõudeks veel see, et kellelegi ei lubataks võtta rendile rohkem kui üks farm ja et määrataks kindlaks maksimaalne maasuurus iga farmi kohta. Selleks, et võimaldada ka külakehvikuil maid rentida, nõuti suurte farmide jagamist väikesteks tükkideks. Samal otstarbel nõuti ka rendimaa kasutamise kindlustamist vastuvõetavate tingimuste ning mõõduka ja jõukohase rendi eest.

3. juunil 1793 a. Jakobiinid Rahvuskonventi istungul tehtigi talupoegade

nõuete rahuldamiseks konvendi lükmete poolt rida põhilisi ettepanekuid.

Nii tegi Alam-Loire'i saadik Méaulle[1] ettepaneku sellise seaduse väljaandmiseks, mis hävitaks täielikult feodalismi, kuna eelmised seadused ei olnud seda teinud. Mainitud ettepanek antigi üle Seadusandlikule komiteele, keda kohustati andma hiljemalt 15 päeva jooksul Rahvuskonvendile väljatöötatud dekreedi projekt. Suga otsustati põhimõtteliselt feodaalkord täielikult likvideerida. Petrov[2] mainib, et kuigi saadik olla teinud 3. juunil 1793 a. ettepaneku põletada feodaalseid kohustusi fikseerivad senjööride dokumendid. Ka mainitud ettepanek anti üle Seadusandlikule komiteele otsustamiseks. See ettepanek olla leidnud toetust saadik Isoré'et, kes olla öelnud: „Feodaalne puu, on ölma jäetud ainult okstest; vaja on lahti rebida ta juurtega, põletada ja tuhk läsali külvata (loopida) tuulde" (Феодальное дерево, только лишено ветвей; необходимо вырвать его с корнями, сжечь и пепел разсеять по ветру)[3].

1) Petrov I, lk. 153.
2) samas, lk. 152 jj.
3) samas, lk. 154

Lähemas tulevikus otsustati lõplikult lahendada ka kogukonnamaade küsimus.

Samal istangul esitas Delacrois[1], vöörandamis komitee lüge seaduse projekti rahvuslike varade (peamiselt just emigrantide) korraldamise kohta. Projektis oli väljendatud põhiprintsüpidena müük enampakkumisel, kusjuures ostmise korral oli lubatud 10 aastane järelmaksuaeg

Esitatud projekt muudeti samal päeval seaduseks. Nii näeme, et esimesena lahendasid jakobünid nn. rahvuslike varanduste küsimuse. Nüüd tuleks peatuda sellel, millest oli tingitud et just see küsimus esimesena lahendati. Kõigepealt tuleb rõhutada asjaolu, et selle küsimuse lahendamine tähendas ju sisuliselt maatute, st. külakehvistu nõudmiste rahuldamist. Kuna Asutav- ja Seadusandlik kogu ning Žirondünlik Rahvuskonvent olid täielikult ignoreerinud külakehvistu huvid ja nõuded, — nad ei likvideerinud mingil määral külakehvistu maapuudust rahvuslike varade arvel,

[1] Revolutsioon, lk. 387.

mida viimased revolutsiooni algusest peale pikisilmil ootasid ning milline seoses revolutsiooni sürvenemisega teraones, süs oli külakehvistu revolutsiooniline lükumine sellal äärmiselt terav. Võib ütelda, et peajou talurahva revolutsioonilises lükumises moodustas tollal külakehvistu, kes võitles selleks, et saada endale äraclamiseks tükikest maad natsionaliseeritud emigrantide maade ning kogukonnamaade arvel. Külakehvistu revolutsioonilise lükumise täielikuks rahustamiseks osusidki jakobünid kõigepealt ülalantud küsimuse lahendamiscle. Muidugi andsid jakobünid nagu me eespool juba nägime žirondünliku Rahvuskonvendi perioodil oma ettepanekutega külakehvistule nende olukorra parandamiseks võrdlemisi suuri lootusi. See oli üheks oluliseks põhjuseks, mis ajas nurja žirondünide plaani demagoogiliste võtete abil saavutada talupoegade toetust võitluses jakobünide ja linnaalamkihtide demokraatliku lükumise vastu. Sünjuurres ei saa jätta märkimata ka un. „pööreste"

mõju, kes sundisid jakobüne külakehvistu nõudiod arvestama.

3. juunil 1793. a. kehtestatud dekreediga kuulutati välja natsionaliseeritud emigrantide maade müük enampakkumisel, st. müümine neile, kes maksid rohkem. Kuid dekreedi VI osa 2artikliga eraldati neis kogukondades, kus ei olnud kogukonnamaid, eri maafond natsionaliseeritud emigrantide maadest maatuile ja vähese maaga talupoegadele, s.o. külakehvistule jagamiseks[1]. Kuid ka selle maa est tuli maksta riigile aja jooksul vastav hind.

Nii on selge, et jakobünide diktatuuri ajal esmakordselt eristati külakehvistule jagamiseks eri maafond. Selle uue põhimõtte suur tähtsus seisab selles, et ta oli külakehvistu maaga kindlustamise esimeseks võiduks kukutatud valitseva klassi arvel.

Vaatamata toimunud suurele progressile, ei ole meil põhjust seda uut põhimõtet üle hinnata ja arvata, nagu oleks sel teel võimalik olnud kindlustada maaga kõiki maatuid. Sünkohal

1) Правительство, ek. 242 jj.

tuleb arvestada, et antud põhimõtte tegelik ellurakendamine oli püratud emigrantide maade olemasolu ja kogukonnamaade puudumise tingimusega. 13. septembri 1793. a. dekreediga see punkt juba muudeti ja selle asemel lubati varatuile (termin ei olnud täpselt pürit-letud) 500 livreline bona (raha, kapital) emigrantide maade ostmiseks.[1] Kuid sellise rahasummaga ei saavutatud tavaliselt enampakkumistel midagi, selle saamine oli küllaltki keeruline ning tagasimaks, hoolimata 20. a. maksuajast kehvikuile raske.

Kuid 3. juuni 1793. a. dekreedil oli ka veel teine uus tähtis põhimõte. Nimelt kaotati maade müük ainult sularahas ja kehtestati järelmaksuaeg 20 aastaks, s. o. 20 aasta jooksul. See tingimus jällegi ainukesena andis võimaluse küla kehvemail kihtidel maad osta ja ostmisest osa võtta.

Kokkuvõttes võib jakobiinide poolt välja antud dekreedi kohta öelda, et alles nüüd loodi esmakordselt

---

[1] Lefebvre, lk. 52.

Prantsusmaa agraarseadusandluse ajaloos teatud võimalused külakehvistu maaga kindlustamiseks.

On täiesti selge, et loodud võimaluste juures oli täiesti võimatu kogu külakehvistut täies ulatuses maaga kindlustada. Seda näitab ka 28. juuni 1793. a. dekreet, mille alusel anti iga aastast alei maksimumiga 120 livre'i ulatuses, kes ei suutnud end oma tööga ülal pidada (vanadele, leskedele aga ka paljulastelistele emadele ja isadele).[1]

Osalt võibki seda dekreeti iseloomustada kui paratamatut täiendust 3. juuni 1793. a. dekreedile, mille sooduste kasutamiseks ei olnud võimalusi kõigil varatuil, kuna nad ei olnud suutelised harima neile antud 1 arpentilist maatükki.

Kui palju maatuid antud dekreedi alusel maad sai, on täiesti võimatu ütelda, kuna ükski autor sellele vastust ei anna. Samuti tuleb sünkohal märkida asjaolu, et täiesti võimatu on andmete puudumise tõttu kindlaks teha kui suur oli üldse konfiskeeritud

---

1) Прабутурбаба, ek. 252 jj.

ja müüdud rahvuslike varade hulk ja milline osa sellest langes kodanluselo ning talupaegade üksikutele kihtidele. Lefebvre annab küll Lutšitski andmete alusel üksikute distrikte kohta 1790-1793.a. rahvuslike varade müümisel kodanluse ja talupaegade kätte langenud maa hulga (näit. Cambres distriktis omandasid talupojad 16000 ha, kodanlus 1600 ha, Avesnes'i distriktis talupojad üle 4000 ha, kodanlus 850 ha)[1]. Antud äärmiselt nappidest andmetest paistab meile nagu oleks põhikontingent rahvuslike varasid läinud talupaegade kätte. Kuid sünjuures peame arvestama asjaolu, et arvuliselt ületasid talupojad mitmekordselt kodanluse, milletöttu loomulikult ka talupaegadele osaks langenud maahulk pidi ületama kodanluse oma. Peiseks on eelnevast teada, et Asutava Kogu poolt kehtestatud rahvuslike varade müügi tingimuste juures oli võimalik maad osta ainult kodanlusel. Kuna tol perioodil osutusid rahvuslikeks varandusteks peamiselt konfiskeeritud kiriklikud

1) Lefebvre, lk. 40.

valdused, siis on selge, et viimased läksid peaaegu täielikult kodanluse kätte. Seda kinnitab omakorda veel asjaolu, et Butavale kogule järgnenud Seadusandliku kogu priiodil on vöodlemisi vähe juttu kiriklikest maavaldustest, kuna nüüd peatähelepanu objektiks kujunevad konfiskeeritud emigrantide varandused.

Lõpuks võib ütelda, et „lõviosa" rahvuslikest varandustest langes kodanlusele ja kulaklusele, väike osa kesamikele, kuna aga külakehvistule äärmiselt minimaalne osa.

Järgnevana lahendati jakobiinide poolt kogukonnamaade küsimus. Ka siin oli põhiliselt tegemist külakehvistu nõudmiste rahuldamisega, kuna ka kogukonnamaade pärast peetavas võitluses moodustasid peajou kehvikud.

Kogukonnamaade küsimus lahendati 10. juuni 1793. a. dekreediga „kogukonnamaade jagamise viisist", mis koosnes viiest osast.

Dekreedi esimeses osas määrati kind-

laks kogukondade varandused, tuunistati kogukondade omandiõigus kõigile kogukonnamaadele, kusjuures määrati kindlaks maad, millised ei allu jagamisele. Nii eraldati jagamisest kogukondlikud metsad (artikkel 4), maapõuevarasid sisaldavad maatükid (art. 9), väljakud, rahvuslikud pargid jne. Samuti lükati edasi soode jagamine nende kuivatamiseni. Samas kohustati Põllutöö komitee välja töötama dekreedi projekt soode kuivendamise kürendamiseks.[1]

Süt näeme, et jagamisest eraldati kõik ühiskondlikku või üldriiklikku väärtust omavad maatükid.

Sama osa 6nda artikliga säilitati kogukondadele ja üksikutele tema liikmetele nende poolt kasutatud karjatueõigus.[2]

Dekreedi tuse osa põhiülesandeks oli kindlaks määrata isikud, kes võisid jagamisest osa võtta. Dekreedi alusel pidi jagamine toimuma kogukonnas elavate isikute arvu järele, st. hingede arvu järgi, soole ja vanadusele vaatamata,

1) Правительство, lk. 234.
2) samas, lk. 233.

kusjuures jagamisest võisid osa võtta kõik kogukonna elanikud. Kuna artikkel 3-nda alusel loeti kommuuni elanikeks kõik prantslased, kes on elanud kogukonnas vähemalt 1. aasta[1], siis said loomulikult jagamisest osavõtuõiguse ka sulased ja päevatöölised. Vaatamata sellele, on see artikkel oma põhialemuselt siiski vaenulik kõla sellisele alamkihile, keda võiks nimetada põllumajanduslikeks proletariaadiks, sest sulased ja ka päevatöölised võisid aasta jooksul teenida mitmes kogukonnas. Loomulikult jäid nad sellistel juhtudel, mida küllaltki sageli esines, ilma õigusest osa võtta kogukonnamaade jagamisest. Samas aga ühiskondlike ametitega tegelevad kesk- ja jõukad talupojad säilitasid ka kogukonnast emal alles jagamisest osavõtuõiguse[2]. Isad ja emad kasutasid laste osatükke senini, kuni lapsed said 14 aastaseks. Dekreet kohustas kohalikke munitsipalitudivõime säilitama ja organi-

---

1) Kuni 14. augusti 1792 a. dekreedi avaldamiseni.

2) Правительство, lk. 234 jj.

suurima isamaa kaitsjate vsatükke. Ka need senjöörid said jagamisest osavõtuõiguse, kes ei olnud kasutanud triage'i õigust.[1] Jagamisel kogukondlastele antud maatükkidele kehtestati täielik eraomand. Jagamisel saadud maatükki ei lubatud müüa 10. aasta jooksul, väljaarvatud riigimaksude katteks. Selle artikliga taheti pidurdada endiste kogukonnamaade kontsentreeremist külakulakluse kälte, mida teatud määral ja teatud ajaks ka saavutati.

Dekreedi kolmas osa määras kindlaks jagamise teostamise viisi. Seadus kehtestas jagamiseks vabatahtlikkuse printsiibi, st. jäeti kogukonna enda otsustada, kas jagada või mitte, kusjuures dekreedi toon oli selline, et valitsus pooldab ja soovib jagamist. Selline printsiip oli oma olemuselt kompromiss jagamise pooldajate ja vastaste vahel. Selleks, et saada jagamiseks seaduslikku alust, oli vaja 1/3 kogukonna elanike häältest.

Jagamiseprotsess ise koosnes 3

1) Правительство, lk. 235.

staadiumist. Esimese staadiumi moodustas kogukonna üldkoosolek (mis pidi toimuma nädala jooksul pärast antud dekreedi ilmumist), millest võtsid osa kõik 20. aastased saanud kogukondlased hääleõiguslastena ning kus otsustati kogukonnamaade saatuse küsimus. Kogukondlaste otsus võis olla neljasuguse, nimelt võisid otsustada, et kogukonnamaad tulevad 1) jagada (jagamine sai kohustuslikuks juhul, kui seda nõudis 1/3 kogukondlastest) 2) müüa 3) rentida (rendile anda) või 4) jätta endiselt kogukonna ühiskasutusse. Kuid seadus lubas kogukonnamaid müüa ja rendile anda ainult neil juhtudel, kui neid pole võimalik teisel teel tulusalt kasutada, kusjuures selline otsus pidi saama kinnituse departemangu direktooriumilt kooskõlas distrikti direktooriumi loa ja müügi ning rendile andmise vajaduse põhjendusega. Juhul, kui üldkoosolek otsustas jätkata kogukonnamaade ühiskasutust, siis pidi sama koosolek kehtestama reeglid ühiskasutuseks, mis muidugi samuti allusid departemangu direktooriumi kinnitamisele distrikti direktooriumi poolt

avaldatud arvamuse alusel.

Teise staadiumi moodustas üldkoosolekul valitud 3eksperdi töö, kes teostasid tegelikult kogukonnamaade osatükkidesse jaotamist ja nende hindamist, mille juures tuli arvestada maapinnast, kaugust teedest jne. Eksperdid lehtestasid ja püristasid ka ühiskondadele ja üksikkogukondlastele vajalikud teed (näit. karjatamiseks ja muudeks otstarveteks).

Ekspertide töö lõpetamisele järgnes kolmanda staadiumina tegelik jagamine, mis toimus lüsu teel st. kõik tükid jagatakse osavõtjate vahel lüsu teel.

Kõik jagamisega seosesolevad kulud pidi jagatama võrdselt kõigi osavõtjate vahel. Muidugi oli see tingimus külakehvistule, ta äärmiselt nõrga majandusliku baasi tõttu vastuvõtmatu.

Juhul, kui mingi kogukonna omand või tema osa oli antud rendile, süs dekret kohustas jagamisest osavõtjaid lepingut täitma, või vastasel korral rentnikke lepingu muutmise eest hüvitama. Sissetulekud, mis olid saadud jagamatuiks

jäänud kogukonnamaade rendile andmisest või nende maade müügist, mida otsustati müüa, tuleb jagamisele kogukondlaste vahel hingede arvu järgi.

Dekreedi neljandas osas kehtestati kogukondadele õigus nendelt anastatud kogukonnamaade tagastamiseks. Vastavat seadus tühistas ka 28. augusti 1792.a. dekreediga senjööridele kehtestatud õiguse, mille alusel talle järel need kogukonnamaad, mida ta valdas juba 40 aastat. Senjööride selle õiguse vastu protestisid talupojad eriti ägedalt otsekohe peale õiguse kehtestamist. Äärmiselt revolutsioonemeelsed talupoegade rahustamiseks oldigi punnitud seda kaitsma.

Samas kuulutati kõik aadli ja vaimulikkonna valduses olevad kogukonnamaad kogu rahva omandiks.

Kogukonnamaade loovutamise aktid, kas müügi, jagamise jne. teel, mis olid kuni 4. aug. 1789.a. koostatud enam kui 40. aasta eest, tunnistati seaduslikuks, kui need aktid olid põlmitud maa tegelike omanikega, aga mitte asebäitjatega jne.

Nende suhtes, kes valdosid analoogsel tul saadud kogukonnamaid vähem kui 40 aastat, kehtestati kaks põhimõtet: 1/ Need, kes omasid antud maadele seadusliku dokumendi ning harisid neid maid oma böojõuga, said need maad endile nende maksude ust, mida nad varem maksid neile isikuile, kellelt nad kogukonnamaad said. 2/ Need, kelledel puudus seaduslik dokument nende kasutuses olevate maade kohta ning kes neid maid majandasid palgatööliste abil või rendile andes, jäeti ilma nendest maavaldustest, kuna need läksid üldisse jagatava kogukonnamaa fondi. Neile jäeti ainult jagamisel eelistatud õigus saada oma endine maatükk.

Dekreedi viies osa andis põhialused kogukonnamaade ja nende jagamisega seoses tekkinud tülikusimuste lahendamiseks. Nimelt tuli kõik jagamisega seoses tekkinud tülid lahendada departemengude direktooriumide määrustega. Kõik tused tülid tekkinud kogukonnamaade pärast kogukondade või üksikuli kogukondlastejne vahel kuulusid lahendamisele vahekohtu tul.[1]

---

1) Правительство, lk. 241 jj.

Tähtis on ära märkida asjaolu, et antud dekreet anulleeris ka kulakute poolt nende endi hiwides teostatud jagamised vastavalt omandile sest dekreedi II osa 15. artikliga tühistati kõik jagamised, mis olid vastolus antud dekreedis kehtestatud printsüpidega.[1]

Nii näeme, et alles jakobiinide diktatuuri ajal täitus talupaegade poolt juba revolutsiooni algul püstitatud nõue kõigi nendelt anastatud kogukonnamaade tagastamiseks. Alles nüüd anulleeriti kõik senjööride poolt teostatud omavolilised kogukonnamaade anastused ning muuti lõplikult nende võim külas. Alles nüüd loodi esmakordselt külakehvistule võimalused maasaamiseks. Lähtudes väike eraomandi kindlustamise idest, mis muide oli jakobiinide eesmärgiks ja mida nad pidasid kõige puhamaks, piinti kõigile kindlustada tükikest maad (näit. hingede arvu järgi jagamine). Vaatamata sellele, et kõneall olnud põhiolemuselt demokraatlik dekreet avas laialdase tee kogukonnamaade jagamiseks, toimus tegelik jagamine süski aeglaselt. Nii

---

1) Правительство, lk. 235.

jäeti karjakasvatus departemangudes kogukonnamaad enamikus endiselt ühiskasutusse[1], kusjuures külakehvistu jäi nendest muidugi ilma. Muide, Vendées ja Bretagnes, kus talupojad võitlesid kontrrevolutsiooni poolel, jäid need maad mõisnikele.

Kuid kõigest hoolimata võime siiski väita, et pärast seda dekreeti talupoegade-maaomanike maaomand laienes ja tugevnes kogukonnamaade arvel, kusjuures ka paljud maatud muutusid väikeomanikeks.

Täiesti õieti on ajalooleste poolt hukka mõistetud Lutsitski seisukoht, kes väitis, et 10. juuni 1793. a. dekreet olla olnud ainult teoreetiliseks aktiks, millel ei olevat tegelikus elus olnud mingit väärtust.[2] Samuti vale on ka Kropotkini väide, et 10. juuni 1793. a. dekreedist meeldis talupoegadele ainult anastatud kogukonnamaade tagastamine, mitte aga jagamine[3]

Jakobiinide ja üldse kogu revolutsiooniaegse agraarseadusandluse heledamaks ja

---

1) Позняков, lk. 168.
2) samas, lk. 167.
3) samas, lk. 168.

tähtsamaks seaduseks tuleb lugeda 17. juuli 1793. a. dekreeti „Feodaalsete õiguste tasuta kaotamisest"[1], mis oma olemuselt oli täiesti revolutsiooniline dekreet. Selle seaduse 1. artikliga kaotati väljaostuta kõik feodaalsed ja censuaalsed õigused ja koormised, kaasaarvatud ka need, mis olid säilitatud 25. augusti 1792. a. dekreediga. Dekreedi II artikkel eraldas I artikli maksvusest ainult puht maarendid ja mittefeodaalsed maksud. Seadusega tühistati ka kõik tsiviil- ja kriminaal kohtuasjad, mis olid tekkinud seoses I artiklis kaotatud õiguste ja kohustustega.

Nii on selge, et alles jakobiinide diktatuuri ajal täielikult ja lõplikult kaotati feodaalkord, mille kaotamiseks talupojad kogu revolutsiooni kestel nii vapralt võitlesid. Alles niiudsest peale muutusid talupojad-maaomanikud täisõiguslikeks maaomanikeks, kuna kõik feodaalsed koormised kaotati ilma väljaostuta.

Viimati nimetatud dekreedi revolutsiooniline olemus väljendus eriti selgesti

---

1) Правительство, lk. 281 jj.

dekreedi VI-ndas artiklis, milline kohustas kõiki feodaalsete dokumentide omanikke feodaalseid dokumente kohalikele kogukonna võimudele põletamiseks ule andma. Feodaalsete dokumentide hoidjaid ja varjajaid ähvardas dekreet viieaastase sunnitööga.

Seega võib öelda, et talurahva revolutsioonilise liikumise lõpptulemuseks oli feodalismi täielik hävitamine. Siinkohal on otstarbekohane meenutada Engelsi sõnu Prantsusmaa revolutsioonilise liikumise kohta, et „Prantsusmaa – see on maa, milles klesside ajalooline võitlus enam kui teistes maades viidi iga kord otsustava lõpuni."[1]

Järgnevalt tuleks peatuda nn. vantoosi dekreetidel, millised on otseselt seotud lõuna- ja kulakahvistu küsimusega, st. nende nõuetega. Siin tuleb mainida, et Prantsuse kodanlik ajaloolane Mathiez on nn. vantoosi dekreete ule hinnanud, kõsitades neid kui ühiskondlik-poliitilist programmi, mille teostamise est võitlesid jakobiinid, õigemini robespjeristid. Mathiezi

1). К. Маркс и ф. Энгельс, Сочинения XVI, часть I, стр. 189.

arvates selle programmi kehtestamine eleks viinud vabariigile, mis rajaneks täieliku-le võrdsusele, st. ilma rikaste ja vaesteta. Muidugi sellise vabariigi kehtestamine tõusva kapitalismi perioodil oli täiesti võimatu. Akadeemik Lukin on täie õigusega Mathiez'i sellise seisukoha hukka mõistnud.[1] Tegelikult kujunesid nn. vantoosi dekreedid paljasteks deklaratsioonideks. Siin on õigus neil ajaloolastel (Lefebvre, akadeemik Lukin), kes nähes tihedat seost vantoosi dekreetide ja hebertistide hukkumise vahel, vaatlevad neid dekreete nõ. robespjeristide diplomaatilise vastukõiguna hebertistide nõudmistele. Kuna jakobiinide kahe tiiva, s.o. robespjeristide ja hebertistide[2] vahel käis

---

1) Lefebvre, lk. 8.

2) Sisepolitikas oli hebertistide ja robespjeristide vaheliseks lahkheliks nõ. revolutsiooni saatuse küsimus. Hebertistid pidasid vajalikuks revolutsiooni süvendada, kuna aga robespjeristid mitte. Täiseks tähtsameks lahkhelide allikaks oli usundiküsimus, kuna hebertistid vastandina robespjeristidele oli kiriku ja usuvastased. Välispolitikas oli lahkhelide allikaks sõjaküsimus. Hebertistid arvasid, et revolutsioonilist sõda tuleb jätkata seni kuni kogu Euroopas on hävitatud feodaalne kord. Robespjeristid aga arvasid, et saavutatud võidud pakuvad võimalust alustada rahulähirääkimisi

äge võitlus sise- ja välispoliitiliste küsimuste pärast, siis selleks, et hebertiste rahvamassidest isolerida, võtsid robespjeristid neilt sõnades üle ja kuulutasid nende programmi. Hebertistide sisepoliitilise programmi tähtsamateks nõueteks olid: 1) kahtlaste varanduste konfiskeerimine sankülottide kasuks, 2) kerm maksimumi rakendamine ja 3. uus seadus spekulantide vastu. Need nõuded olid täiesti kokku langevad töötavate masside nõuetega. Töötavate masside enda poole võitmiseks esineski Saint-Just, robespjeristide rühma esindaja 8. vantoosil oma dekreedi projektiga, millises ta nõudis revolutsioonile vaenulike kodanike varanduste tasuta andmist varatuile patriootidele. Samuti nõudis ta talupoegade igaaastaste välakohustuste, maksude ja rentide kaotamist. On selge, et kodanlik soo ei saanud selle plaaniga nõustuda eraomandi puutumatuse printsübist lähtudes. Samuti tekkis neis kartus, et kas viimaks kahtlaste all ka neid endid ei puududata.

Igatahes kehtestati 8. vantoosil (26. veebruaril)

1794. a. Rahvuskonvendi dekreedi alusel kohtlastele vangistus kuni rahusõlmimiseni. Pesuta maaandmisest polnud dekreedis juttugi, kuna see pürdus lihtsalt revolutsiooni vaenlaste varale sekverestratsiooni pealepanekuga. 13. vantoosi (3. märtsi) 1794. a. dekreet kohustas vaid Ühiskondlikku fulgeoleku komitud läbi vaatama abinõusid kõigi õnnetute ja varanduseta patriootide abistamiseks revolutsiooni vaenlaste varade arvel. Samuti kohustati komitud mainitute nimekirja koostama.

Nagu näeme, ei ole selles dekreedis midagi konkreetset, ega sõnagi maa maksuta jagamisest. Vaatamata sellele, Manuševitsi väite järgi olla see dekreet leidnud suure poolehoiu sankulottide hulgas ning nad olla muutunud kurttummadeks hebertistide propaganda suhtes[1]. Selle väite järgi võib välda, et robespjeristide diplomaatiline vastukäik kandis suurepärast vilja hebertistide

1) Manuševits, lk. 136.

rahvamassidest isoleerimisel. Nii ei feostanudki konvent pärast hebertistide hukkamist antud dekreetide elluviimist. Seda ei nõua enam ei Saint-Just ega ka Robespierre, kuna see ei vasta jakobiinide klassihuvidele. Robespierre olla öelnud, et: „Sankülotid pole kunagi pretendeerinud varanduste võrdsusele. Nad nõuavad ainult õiguse ja õnne võrdsust."[1] Nii nägi ette 14. floreaali ringkiri ainult maade müügi pikaajaliselt või selle kinkimise tunnekaile patriootidele maapuuduse likvideerimiseks, kuna suurejoonelisest maade jagamisest ei ole siin ega ka hiljem enam juttu.

Üteldo, et jakobiinide aegne agraarseadusandlus ei andnud kehvikuile midagi, nagu mõned seda väidavad, on seega täiesti vale. Kuid see, mida see seadusandlus andis, s.o. võimaluse maasaamiseks osale tugevama majandusliku kandejõuga rentnikele ja vähese maa omanikele küllalt koormava järelmaksuga ja osale maatuile minimaalse osa

1) Mus aeg, lk. 129.

osa kogukonnamaast jne., oli süski vähene ega rehuldanud kaugeltki kehvistu nõudeid. Tähtis on uul ära märkida asjaolu, et jakobiinid ei annud külakehvistule mingisugust majanduslikku abi selleks, et nad väiksid saadud maatükkidel iseseisva majapidamise rajada.

Vähene materjal ja küllalt pikaks kasvanud töö ei luba enam üksikasjaliselt peatuda agraaralasel reglementatsioonil. Pealegi oli see reglementatsioon ka lühiajaline, mis uue põllumajandusliku struktuuri kujunemise seisukohalt ei omanud erilist tähtsust. Seegi küsimus on otseselt seetud töötavate masside nõuetega, sest olid ju viimased oma raske majandusliku olukorra tõttu reglementatsiooni nõudjad. Tähtsamaks nõudeks siin oli muidugi maksimumi nõue. 1793. a. septembris kehtestatigi tume maksimum, mis oli esimesest maksimumist hoopis rangem. Sellega määrati kindlad hinnad põllumajandussaadustele ja kõigile esimese järgu tarbeainetele,

millest kõrgemat ei võidud võtta. Puude ja kultaainete hinna aluseks võeti 1790.a. hind, millele lisati juurde 1/2. Peiste ainete hinnaks võeti 1790.a. hind, millele lisati juurde 1/3. Kuna aga talupojad ei tahtnud müüa kehtestatud hindade lest, tuli siin rakendada rekvireerimismeetodit. Rahvuskonvendi 11. sept. 1793.a. dekrudi alusel oli revolutsioonilisel valitsusel õigus rekvireerida kõik vilja ülejäägid, peale talupoegade isikliku tarbe ja sumne. Kõige teravamalt olid selle dekrudi vastu suurfarmerid, kes kaotasid oma suured kasumid. Selle vastu olid üldse kõik maaharijad maal. Kuid maksimum kindlustas leiva kaardisüstemi alusel lõulastele. Mis puutub maakehvistusse, kes ei tegelnud otseselt maaharimisega, siis kannatas su selle dekrudi all kõige enam, kuna maal odav leivamüük puudus ja nad pidid ostma leiba spekulatüvhindadega. Maakehvistu tööpalgale aga kehtestati maksimum, millest rohkem nad ei võinud nõuda. Kohalikele munitsipalitetidele anti õigus teostada tööjõu

rekvisitsioone. See dekreedi klausel oli otseselt suunatud maaproletariaadi vastu.

Kehvikud, väikeste maatükkide omanikud, kelledel puudusid tööloomad ja põllutööriistad, nõudsid, et jõukaid talupoegi kohustateks nende maatükke kindlaks määratud tasu eest harima, sest viimased kuldusid seda tegemast, ehk kui tegid, siis liiga kõrge töötasu eest. Välja arvatud mõningad äärmiselt väikese lähtusega vastutulekud külakehvistule, võib ülda, et nende põhinõuded sel alal jäid täitmata.

Jakobiinide revolutsiooniline agraarseadusandlus ei kaotanud maapuudust ega viletsust prantsuse külas, sest ükski kodanluse kiht oma klassipositsioonist lähtudes ei saanud sellist agraarseadusandlust teostada.

Jakobiinide agraarseadusandlus oli suunatud eeskätt keskmiktalupoegade huvide teenimisele. Vaba kapitalistliku talumajanduse arengu seisukohalt on käsitletud jakobiinide dekreetidel niivõrd määrav tähtsus, et hilisemad reaktsiooniaegsed

agraardekreedid ei suutnud sün midagi oluliselt muuta. Kogu Euroopas ei tuune ajalugu talumajanduse ja põllumajanduse nii põhjalikku vabanemist feodaalsuhetest nii lühikese ajaga. Vaba talupoja maaomanduse loomine oli peamiseks baasiks, millele rajanesid prantslaste heroilise patriotismi ja sõjalise vapruse imed aastail 1793.–1794. Mainitud agraarseadusandluse tähtsuse geniaalse hinnangu on annud Lenin: „Tõeliselt revolutsiooniline arveteäiendamine oma aja ülelanud feodalismiga, kogu maa sürdumine, ning seejuures tõepoolest revolutsioonilis-demokraatliku küruse, kindlameelsuse, energia, ennastsalgavusega, kõrgemale bootmisvüsile, vabale talupoja maaomandusele – säärased on need materiaalsed, majanduslikud tingimused, mis „imeväärse" kürusega päästsid Prantsusmaa."[1]

---

1) В. И. Ленин, Сочинения, 25, lk. 335.

Kokkuvõte.

Antud töös nägime, et hoolimata arengut takistavast feodaal-absolutistlikust korrast, toimus XVIII saj. Prantsusmaal feodalismi rüpes edukas kapitalismi areng. Kuna kapitalismi elementide valmimine toimus rahva valdava enamiku, talupoegkonna äärmise eksploateerimise tingimustes, siis oli Prantsusmaa elanikkonna kõige arvukam klasstalupoegkond (26 miljonist 23 miljonit)[1] majanduslikult kõige raskemas olukorras. Samuti, vaatamata sellele, et talupoegkonna rõhuv enamik kasutas isiklikku vabadust, olid nad ka õiguslikult kõige raskemas olukorras, sest neil puudus isikliku vabaduse kasutamiseks majanduslik baas. Samas nägime, et äärmine eksploateerimine tingis omakorda talupoegade klassivõitluse äärmise teravnemise, kusjuures revolutsiooniselsed talupoegade ülestõusud kandsid täiesti poliitilist iseloomu. Vägime et hoolimata kapitalismi aren-

1) Marippeg, cmp. 5.

gule kaasnevast ja küllaltki vaugele arenenud talupaegkonna klassilisest diferentseerumisest, võitles kogu talupoeghond energiliselt feodalismi kukutamisaks.

Samas nägime et börji nende vastolude jõunal, mis olid vana laguneva formatsiooni ja selles laguneves formatsioonis tekkinud uue formatsiooni vahel, tekkis 1787a revolutsiooniline situatsioon. Kuna feodalismi rüpes areneva kapitalismi tootlikud jõud olid arenenud niivõrd kõrgele et kehtivad tootmissuhted täielikult takistasid nende edasist arengut, siis oli paratamatu revolutsioonilise situatsiooni muutumine 1789. aastal kodanlikuks revolutsiooniks.

Revolutsiooni käik ja sellega kaasnev agraarseadusandlus näitavad küllaldase selgusega, et revolutsiooni tegid, kandsid oma ölgadel rahvamassid. Revolutsiooni tüüri juures seisis kogu aeg kodanlus, ka jakobiinide diktatuuri ajal, kes lähtudes oma klassihuvidest, revolutsiooniliste vahekorrast ja rahvamasside nõudeist, reguleerisid seaduste abil poliitilist olukorda.

Nägime et kõik saavutised agraarsea-

dusandluses võitlesid talupojad endale ise kätte, sest vastavat tõlgendavas revolutsioonilise liikumise tõusudele ja mõõnadele liikus edasi ka agraarseadusandlus.

Nägime, et suurkodanlik-aadellik Asutav Kogu, lähtudes oma klassihuvidest ei rahuldanud ühegi talupoegkonna kihi nõudeid, kuna ta säilitas sisuliselt feodaalkorra. Asutava Kogu agraarseadusandluse peamine progress seisis suurkodanluse arengu soodustamises (viimase kätte langes suur osa konfiskeeritud kirikumaid) ning säilunud pärisorjuse jäänuste kaotamises.

Seadusandlik Kogu hoidumata oma suurkodanlikust klassikoostisest, oli revolutsiooni üldise tõusemise ja eriti talurahva revolutsioonilise võitluse tõttu sunnitud kaotama olulises osas senjöraalkorra. Kuid sünjuures tuleb märkida, et kaitstes viimse võimaluseni kõiki kodanluse senjöraalseid ja mittesenjöraalseid õigusi, säilitas Seadusandlik Kogu ka koormisi ja nende väljaostu. Ka sel perioodil jäid talupojad rahuldamata kõik talupoegkonna kihid. Tuleb märkida

et žirondünliku Rahvuskonvendi ajal, millline koitses täielikult suurkaubanduslik-tööstusliku kodanluse huve, püüti isegi Seadusandliku kogu perioodil talupoegade kasuks antud agraardekreete nende kahjuks muuta, mida aga süski talurahva revolutsioonilise lükumise töttu ei saadud teha.

Agraarseadusandluse viimasel ja kõige revolutsioonilisemal etapil, s.o. jakobiinide diktatuuri ajal, millal võimul oli väikekodanlus, oldi sunnitud revolutsiooni päästmiseks täielikult revolutsioonilisel teel kaotatama feodaalkord. Kuna nüüd kaotati väljaostuta kõik feodaalsed õigused ja koormised, süs järelikult muutus senine talupoegade maaomand täielikuks vabaks kapitalistlikuks eraomandiks, seega rahuldati täielikult talupoegade maaomanike nõuded. Samuti rahuldati nüüd esmakordselt kogukonnamaade jagamise ja väikeses masstaabis maatuile teostatud emigrantide maade jagamise teel külakehvistu nõudeid. Muidugi nagu me juba töö kõigus nägime, rahuldati ka nüüd külakehvistu nõudeid ainult

väikeses ulatuses. Kui suur osa maast läks revolutsioonilise agraarseadusandluse töttu maatuile, sellele ei vasta mitte selleks tööks kasutatud materjalid. Võib arvata, et 1/3 külakehvistust suutis omandada maa, kuid just see oli majanduslikult nõrgim element, mis hävis hilisema kapitalistliku maakontsentratsiooni tulemusena. Igal juhul kaugelt üle poole kehvistust jäi maast täiesti ilma või omasid seda äärmiselt vähe. Nad jäävad kas rentnikeks või palgatöötisteks, moodustades arenevale suurpõllundusele ja tööstusele tööjõu reservi. Muidugi kodanluse maehulk suurenes revolutsiooni ajal neile osaks langenud kirikuja emigrantide-ning jagatud kogukonnamaade arvel. Sellega oli loodud alus külakodanluse majanduslikuks ja poliitiliseks tõusuks.

Revolutsioonilise agraarseadusandluse tulemusena loodi tugev kapitalistlik talupoeglik väikemajandus, kuid ühtlasi tekkivad ka tugevad suurmajandid. Säilunud maatu kehvistu

moodustab kapitalistlikuks arenguks tarviliku töojõureservi. Kõik väravad kapitalistliku põllumajanduse arenguks olid avatud ja selles siisnebki käsitletud agraarseadusandluse olemus ja mõte.

Tuleb märkida, et agraarseadusandlusega kindlustas kodanlus endale kogu revolutsiooni ja vul enamgi - kogu Napoleoni valitsemise ja XIX saj. vältel talupoegade-omanike järjekindla toetuse. Seda nõitab kujukalt sm. Stalini siisukoht, et „... 1848. a. ja 1871. a. revolutsioonid Prantsusmaal hukkusid peamiselt sellepärast, et talurahvas kui reserv oli kodanluse poolel."[1]

Kuna kapitalismi edasine areng tõi kaasa, eriti aga tema kõrgemal ja viimasel staadiumil, s.o. imperialismi ajal leiade talurahvahulkade maatustumise, maade kontsentreerumise tõttu kapitalistide kätte, siis muutus ka klassijõudude vahekord, kuna talurahvas muutus kindlalt proletariaadi reserviks, s.o. liitlaseks. Kuna praegu „... rohkem kui pooltel kõigist Prantsusmaa talupoegadest

1) J. V., Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 70.

ei ole maad",[1] siis toimub praegu Prantsusmaal falupoegade poolt proletariaadi juhtimisel terav ja äge võitlus maa eest.

Prantsuse kommunistliku partei XII kongressi lõppistungil ütles Maurice Thorez: „Töötage tööliskiassi ja töötava talurahva kindla liidu loomiseks. Võidelge maal töötava talurahva nõudmiste viivitamatu rahuldamise eest ja ärge unustage mere põhilist peamist loosungit: Maa peab kuuluma neile, kes teda harivad".[2]

Mainitud võitluse lõpptulemusena saab falupoegkond täielikuks maaomanikuks ning ta vabaneb täielikult sajandeid kestnud ekspluaturimisest. Võitlus maa eest on ühtlasi võitlus püsiva rahu ja Prantsusmaa ust imperialismist vabastamise eest.

---

1). Lavritšenko, lk. 52

2). samas, lk. 53.

Kasutatud kirjandus koos bibliograafiliste täiendustega.

I Marksismi-leninismi klassikud.

1. K. Marks, Kapital, teine osa, (Leningrad) 1950
= K. Marks, Kapital I

2. K. Marks, Kapital, teine osa kolmas jagu esimene ja teine, Leningrad 1950
= K. Marks, Kapital III

3. K. Marks, K kritike političeskoj ekonomii, Leningrad, 1949

4. f. Engels, Введение к английскому изданию брошюры „Развитие социализма от утопии к науке", K. Marks ja f. Engels, Сочинения teine osa XVI, jagu II, Moskva, 1936 lk. 286-308.
= K. Marks ja f. Engels, Сочинения XVI, jagu II

5. ф. Энгельс, Предисловие к третьему немецкому изданию „восемнадцатого брюмера Луи Бонапарта", К. Маркс и ф. Энгельс, Сочинения том XVI, часть I
Москва 1937 стр. 189-190.
= К. Маркс и ф. Энгельс, Сочинения. XVI часть I

6. В.И. Ленин, Грозящая катастрофа и как с ней бороться, Сочинения, том 25 издание четвертое, (Ленинград), 1949
стр. 295-339
= В.И. Ленин, Сочинения 25

7. В.И. Ленин, Доклад об объединительном съезде РСДРП (Письмо к петербургским рабочим), Сочинения, том 10, издание четвертое, (Ленинград) 1947
стр. 289-350
= В.И. Ленин, Сочинения 10

8. В.И. Ленин, Кадеты и аграрный вопрос, Сочинения, том 18
издание четвертое, (Ленинград) 1948
стр 254-262.
= В.И. Ленин, Сочинения 18

9. В.И. Ленин, можно ли запугать рабочий класс „Якобинством"?, Сочинения, том 25, издание четвертое, (Ленинград) 1949 lk-d. 101-102
= В.И. Ленин, Сочинения 25

10. В.И. Ленин, Принципиальные вопросы избирательной кампании, Сочинения, том 17, издание четвертое, (Ленинград), 1948 lk-d 354-378
= В.И. Ленин, Сочинения 17

11. V. I. Lenin, „Pahempoolsuse" lastehaigus kommunismis, valitud teosed kahes kõites, II kõide, Tallinn, 1946 lk-d. 467-526.
= V. I. Lenin, valitud teosed kahes kõites, II kõide

12. В.И. Ленин, Седьмой съезд РКП(б) 6-8 марта 1918 г. Сочинения том 27, издание четвертое, (Ленинград) 1950 lk-d. 63-132
= В.И. Ленин, Сочинения 27

13. J. V. Stalin, Venemaa sotsiaal demokraatliku töölispartei Londoni kongress, Peosed, 2köide, Tallinn, 1947 lk-d. 45-75
= J. V. Stalin, Peosed, 2köide

14. J. Stalin, Marksismist keeleteaduses, Tallinn, 1950

15. J. V. Stalin, Oktoobrirevolutsiooni kahest iseärasusest ehk Oktoobrirevolutsioon ja Trotski permanentse revolutsiooni teooria, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945 lk-d. 70-80
= J. V. Stalin, Leninismi küsimusi

16. J. V. Stalin, Proletaarne revolutsioon ja proletariaadi diktatuur, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk-d 97-103.
= J. V. Stalin, Leninismi küsimusi.

II. Allikad.

17. С. Д. Сказкин, Деревня и город в эпоху французской революции,
Хрестоматия по социально-экономической истории Европы нового и новейшего времени,
Москва 1929 Ленинград М-л 479-501.
= Хрестоматия.

18. С. Д. Казкин, Аграрное законодательство французской революции и французское крестьянство по бумагам феодальных комитетов,
Хрестоматия по социально-экономической истории Европы нового и новейшего времени
Москва 1929 Ленинград М-л. 501-518
= Хрестоматия.

19. Революционное правительство во Франции в эпоху Конвента 1792–1794
сборник документов и материалов
Москва (i.a)
= Правительство

&

III. Kirjandus.

20. В. П. Волгин, Социальные и политические идеи во Франции 1748–1789 гг. Москва 1940 Ленинград,
= Volgin

21. Фриц Вольгере, Очерки по истории аграрных отношений и аграрного вопроса во Франции 1300–1930 гг. Москва 1923 Ленинград
= Вольгере

22. А. Дельбо, Аграрное законодательство французской революции, Советское государство и право, Кн. 2 1940 (Москва) lk. 9. 114–132.
= Дельбо

23. Н. Кареев, Крестьяне и крестьянский вопрос во Франции в последней четверти XVIII века, Москва, 1879
= Кареев

24. С. Кунисский и В. Дозняков, Общинные земли в эпоху великой французской революции, Москва 1917
= Дозняков

25. M. Lavritšenko, Kapitalistlike maade talurahva küsimus maa ja rahu eest, Eesti Bolševik 8 1957. lk. 50–58.
= Lavritšenko

26. Жорж Лефевр, Аграрный вопрос в эпоху террора
Ленинград 1936 = Lefebvre

27. И. Лупильский, Крестьянство во Франции XVIII в. Книга для чтения по истории нового времени 1911
= Lutšitski

28. И. В. Лупильский, Сословия земледельческих классов во Франции накануне революции и аграрная реформа 1789–1793 гг.
Киев 1912 = Lutšitski I

29. А.Я. Манусевич, Классики марксизма-ленинизма о некоторых чертах французской революции
Ученые записки серия исторических наук вып. 6 Ленинград 1940
= Manuševits Ск-д. 101-142

30. А. Манфред, Французская буржуазная революция конца XVIII века
Москва 1950 Манфред

31. А. Матьез, Французская Революция, том I
Падение королевской власти
Ленинград 1925 Москва
= Матьез

32. Е.Н. Петров, Борьба за общинные земли и декрет Конвента 10. июня 1793 года,
Ученые записки серия исторических наук, вып. 6 Ленинград 1940
Ск-д. 158-191.
= Petrov II

33. Д. К. Петров, Ликвидация сеньориального режима во Франции по документам, изданным Сонъяком и Карэнам, Киевъ, 1915 = Petrov I

34. Поршнев, Формы и пути крестьянской борьбы против феодальной эксплуатации, Известия Академии Наук СССР, серия истории и философии т. VII № 3 Москва 1950 = Poršnev

35. Ф. В. Потемкин, А. И. Молок, Кризис феодально-абсолютистского порядка и буржуазная революция 1789-1794 годов во Франции, Москва 1949 = Potjomkin ja Molok

36. Е. В. Тарле, Крестьяне и рабочие во Франции въ эпоху великой революции С.-Петербургъ, 1914 = Tarle.

37. Mus aeg, I köide
Tartu 1941
= Mus aeg

38. Французская буржуазная революция
1789-1794
Москва 1941 Ленинград
= Revolutsioon

39. A. Young, Reisen durch Frankreich und
einen Theil von Italien, in den
Jahren 1789 bis 1790...,
Zweiter Band.
Berlin, 1794
= Young.

Sisukord.

Nr. Lk.

1. Sissejuhatus 2

I

1. Ülevaade Prantsusmaa põllumajandusest XVIII sajandil ..... 15.

a). Agraarsuhete põhijooned Prantsusmaal XVIII sajandil ..... 16.

b). Kapitalistlike elementide areng põllumajanduses XVIII sajandil 35

2. Talupoegade õiguslik olukord .... 42.

3. Talupoegade maakasutamise vormid ning talupoegade kihistumine 47

4. Talupoegade koormised ..... 58.

5. Talupoegade üldine majanduslik olukord ja klassivõitlus ..... 61.

Nr. Lk.

II

Prantsuse 1789-1794. a. kodanliku revolutsiooni agraarseadusandlus 67

1. Asutava Kogu agraarseadusandlus ... 72.
2. Seadusandliku Kogu (Legislatiivi) ja Girondiinliku Rahvuskonvendi agraarseadusandlus ..... 107.
   a). Seadusandliku Kogu (Legislatiivi) agraarseadusandlus ..... 107.
   b). Girondiinliku Rahvuskonvendi agraarseadusandlus ..... 142.
3. Jakobiinide revolutsioonilis-demokraatliku diktatuuriaegne agraarseadusandlus .. 156
4. Kokkuvõte ..... 186.
5. Kasutatud kirjandus koos tsiteerimisel tarvitatud lühendeitega ..... 193.